

GUSTAV JELÍNEK (1838-1931)

život evangelického faráře, seniora a vězeňského duchovního správce

Ondřej Hladík

Gustav Jelínek v pokročilém věku (foto: ÚA ČCE, f. SR ČCE)

Obsah

1. Úvod	3
2. Dětství a léta studia (1838-1864)	8
3. Venkovským farářem (1864-1891)	14
3.1. První léta ve Velké Lhotě a stěhování sboru	14
3.2. Ve Stříteži nad Bečvou a na cestách	21
3.3. Úředník církevní hierarchie a učitel	32
4. V čele Východního seniorátu (1892-1922)	52
4.1. Volba seniorem	52
4.2. Od převzetí úřadu do počátku 20. let 20. Století	65
4.2.1 Doznívání sporů spojených s volbou seniora	65
4.2.2. Vymezení nových povinností a popis sborů Východního seniorátu	67
4.2.3. Senior jako administrátor i společenská osobnost	72
4.2.4 Od vzniku Československa po odchod na odpočinek	84
5. Vězeňským duchovním (1865-1911)	88
6. Krátká kapitola o rodině	108
7. Poslední léta života (1920-1931)	112
8. Závěr	118
9. Prameny a literatura	120

1. Úvod

V současném vězeňství mají nezastupitelné místo vysokoškolsky vzdělaní pedagogové a psychologové, kteří jsou nedílnou součástí snahy o smysluplný průběh výkonu trestu. Je však jasné, že tato skutečnost nebyla vždy samozřejmostí a vedla k ní dlouhá cesta. Na jejím počátku stáli kněží, jimž připadla péče o duchovní potřeby delikventů, ať již v podobě bohoslužeb, posledního pomazání či útěchy odsouzeného, jenž měl před popravou najít cestu k Bohu a účinným pokáním alespoň částečně napravit spáchané hříchy.¹

Postupem času se pak činnost duchovních navštěvujících věznice rozrostla o výuku náboženství společně s řešením komplikovaných, mnohdy až krizových situací, plynoucích ze specifík života za mřížemi. Od takto nabytých zkušeností pak již vedla krátká cesta k úvahám o tom, jaký je vlastně smysl trestu, případně jaký by měl být, potažmo také k promýšlení změn nebo přímo reform. Prvním známým průkopníkem v tomto směru se stal katolický kněz František Josef Řezáč (1819-1879).² I když dnes není příliš známou osobností, podařilo se jeho zásluhy postupně rozšířit do povědomí odborné veřejnosti zabývající se otázkou vězeňství, a to jak z hledisek historických, tak i současných. Z jeho díla je nutné zmínit knihu, kterou se do dějin zapsal jako zakladatel moderní penologie, při jejímž psaní mimo jiné čerpal i z praxe v pražské Svatováclavské trestnici, kde působil jako kooperátor (zástupce faráře, kaplan).³

Jmenovaný reformátor, který se svojí činností řadil do okruhu katolických duchovních, jež se během 19. století zasloužili o řadu pozitivních změn, kupříkladu ve školství a všeobecně o rozvoj českého jazyka,⁴ jistě ve vězeňství nepůsobil sám. Péče o duchovní potřeby vězňů a rozšiřování jejich znalostí ohledně náboženství pak nepřipadla jen katolické církvi. Stejné právo měli i provinilci jiného vyznání. Do ženské trestnice sídlící v prostorách bývalého žerotínského zámku ve Valašském Meziříčí tudíž po dlouhá léta dojížděl evangelický reformovaný (helvétského vyznání – h. v.) farář Gustav Jelínek z nedaleké Stříteže nad Bečvou. Ten se také stal ústřední postavou předkládané životopisné monografie, jež si vytkla za úkol poukázat právě na tu skutečnost, že nejen katolíci, ale i další duchovní se zasloužili o postupné zlepšování podmínek života odsouzených v rámci rakouského vězeňství. Zároveň nelze opomenout to, že pro změnu dosavadního stavu k lepšímu nejsou důležité jen velké osobnosti, které svojí literární činností šíří nové myšlenky.

¹ Aleš KÝR, *Působení duchovních a řeholníků v historii českého vězeňství*, in: Historická penologie 1/2013, Praha 2013, s. 3.

² K osobě F. J. Řezáče blíže: Jan UHLÍK, *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*, Praha 1997.

³ František Josef ŘEZÁČ, *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, 1852 (reprint: České vězeňství, č. 4 a 5/1995, Praha 1995, příloha).

⁴ Za povšimnutí stojí například i v 19. století velmi významný a literárně činný katolický kněz Karel Alois Vinařický (1803-1869), který patřil do okruhu známých F. J. Řezáče. Jeho životu se v podnětné diplomové práci věnovala Marcela Brabencová. Blíže: Marcela BRABENCOVÁ, *Konfese-profese-společnost. Karel Alois Vinařický (1803-1869) a jeho doba*, diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2012.

Celý proces by se neobešel bez usilovně pracujících jedinců, jež nastíněné ideály naplňovali a uváděli v život. Tak tomu bylo i v případě G. Jelínka. Ten sice věnoval pozornost spíše praktickým potřebám své církve, nalézající se v druhé polovině 19. století v nelehké pozici, nezůstalo po něm žádné rozsáhlé literární dílo, ale příkladně dbal na všechna práva i povinnosti vězňů (bezpochyby nejen jich) a kladl velký důraz na důležitost vzdělávání mládeže jako nejlepšího prostředku prevence.

Je tedy zřejmé, že se nejedná o rozbor myšlenkového světa G. Jelínka z hlediska teologického. Biografie je nazírána z čistě profánního zájmu o život ve své době dosti významné regionální osobnosti. Současně bylo důležitým impulsem stojícím u počátků rozsáhlého archivního výzkumu také jeho sepjetí s tehdejší vězeňským prostředím, které důvěrně poznal v průběhu bezmála pěti desetiletí působení v ženské trestnici ve Valašském Meziříčí.

Popsanou činnost duchovních samozřejmě upravovala zákonná opatření. K zasazení života a práce G. Jelínka do dobového kontextu proto bude užitečné připomenout alespoň ty nejdůležitější informace vztahující se ke změnám ve vězeňství, probíhajícím během 19. století. Již od jeho počátku měli vězni nárok na návštěvu kněze, kdykoliv o ni požádali a pravidelně o Velikonocích. Zároveň došlo k zavedení povinného vyučování náboženství, jež bylo úkolem členů některého z četných řádů, nebo světských duchovních. Situace se však lišila podle jednotlivých vyznání. Zatímco katoličtí duchovní správci trestnic a věznic náleželi přímo k úřední správě ústavu, probíhal výběr u evangelíků zcela pragmaticky. Na smluvní místo býval na návrh příslušné konzistoře, a po schválení zemským úřadem, zpravidla stanoven působící v nejbližším okolí.

Vlastní výuku náboženství ještě před polovinou 19. století upravovaly instrukce obsahující práva a povinnosti kněží jako učitelů ve věznicích a trestnicích. Zásadní opatření směřovala k vyšetřovancům (osobám ve vazbě), kteří s duchovními směli rozmlouvat jen po souhlasu kriminálního soudu s tím, že vždy musel být přítomen ještě dohlížející úředník. Společné hodiny náboženství vyšetřovanců připadaly v úvahu, jen když výslovné svolení udělil přímo přednosta soudu po dohodě s vyšetřujícím soudcem.

Snahy o nápravu trestanců pomocí výuky náboženství reflektovala i instrukce pro Generálního inspektora vězeňství, což byl úřad, který vznikl při ministerstvu práv (spravedlnosti) roku 1865. V následujících letech vycházela další nařízení upravující život odsouzených i vyšetřovanců.⁵ Některá z nich přímo zohledňovala rozdíly jednotlivých vyznání. Evangelickým provinilcům tehdy na rozdíl od katolíků přibyl jako den pracovního klidu ještě Velký pátek. Rovněž tak došly respektu židovské zvyklosti a svátky.⁶

⁵ Victor LEITMAIER, *Österreichische gefängniskunde mit berücksichtigung des ausländischen gefängniswesens: Ein leitfaden für gefängnisbeamte und candidate des strafanstaltsdienstes*, Wien 1890.

⁶ A. KÝR, citované dílo, s. 5.

Zákon č. 43/1872 ř. z. o vykonávání trestů na svobodě ve vazbě o samotě a zřizování komisí pro vykonávání trestů posléze duchovní akceptoval jako nedílnou součást výkonu trestu. Dotýkalo se to zejména trestanců v samovazbě. Ti měli být pravidelně vyučováni „...aby nabyli vědomostí školou obecnou poskytovaných, a mají-li již takové vědomosti, aby se mohli dále vzdělávati.“,⁷ ale uvedená norma zároveň nařizovala povinnost provádět u nich návštěvu dvakrát denně, přičemž mezi osoby určené k naplnění tohoto ustanovení patřili i zástupci církve, kteří se podíleli na činnosti komise zřizované k dohledu nad dodržováním ustanovení citovaného zákona.⁸

Povinnosti spojené s praktikováním víry během výkonu trestu přesněji vymezovaly domácí a služební řády jednotlivých trestnic.⁹ Jejich ustanovení jednoznačně přikazovala účast na bohoslužbách a duchovních cvičeních, avšak odděleně podle vyznání. Příslušnost k určité konfesi ale určovala jejich četnost. Obsah těchto paragrafů se po celou dobu působení G. Jelínka ve vězeňství ve svém základu nijak zásadně nezměnil, a to ani po vzniku Československa, jak je patrné ve třech následujících ukázkách. První se vztahuje k pražské Pankráci a pochází z roku 1889: „...duchovní správce jejich vyznání koná občas náboženská cvičení způsobem, mezi ním a vrchním ředitelem smluveným a podle zvláštních předpisů v té příčině vydaných.“¹⁰ Podobné nařízení platilo i v trestnici pro ženy v Řepích: „Der katholische Gottesdienst wird täglich, die Religionsübungen für Sträflinge eines anderen Glaubens werden durch einen Seelsorger ihrer Konfession von Zeit zu Zeit abgehalten.“¹¹ V jádru nezměněn zůstal předpis platný po vzniku Československa, přičemž přetrvala i nepravidelnost, s níž měla být duchovní útěcha poskytována nekatolickým vězňům: „V neděli a svátky koná dopoledne bohoslužby, ve všední dny čte jen mši [...] S evangelickými a israelskými trestanci duchovní správce jejich vyznání koná občas náboženské cvičení způsobem, mezi ním a vrchním ředitelem smluveným, a podle zvláštních předpisů v té příčině vydaných.“¹² Citované paragrafy stojí za povšimnutí, protože právě jejich dikce se stala poněkud dvousečnou zbraní při snaze G. Jelínka o rozšíření výuky náboženství ve valašskomeziříčské trestnici.

Tolik tedy krátký exkurz nastiňující přehled těch nejdůležitějších norem upravujících službu vězeňských duchovních v druhé polovině 19. století a na počátku století následujícího. Bez nejmenších pochybností se jimi řídil i G. Jelínek během svého působení v trestních ústavech Rakouska-Uherska.

V úvodu nelze opomenout ještě krátké shrnutí přehledu pramenů využitých při snaze o zmapování životní pouti G. Jelínka, faráře působícího po celý život

⁷ Zákon č. 43/1872 ř. z., § 6.

⁸ Tamtéž, § 7, §10-15.

⁹ A. KÝR, citované dílo, s. 5.

¹⁰ Kabinet dokumentace a historie VS ČR KDH (KDH), Domácí řád pro c. k. mužskou trestnici v Praze, 1889, § 30.

¹¹ KDH, Hausordnung für die Jugend-Abteilung der k. k. Weiberstrafanstalt in Řepy, 1907, § 26.

¹² Národní archiv Praha (NA Praha), f. Správa Sboru nápravné výchovy, neuspořádáno, sv. 10, 11, Služební řád pro úředníky věznice Zemského soudu trestního v Praze, § 102, 106, ministerstvo spravedlnosti 1926.

na Valašsku, který ačkoliv si svojí prací v průběhu let vysloužil patřičnou úctu okolí a dokonce i ocenění v podobě státního vyznamenání, zůstal dnes zcela zapomenut. U zrodu myšlenky sepsat životopisnou studii stál nevelký soubor dokumentů náhodně objevený ve Státním okresním archivu ve Vsetíně mezi presidiálními spisy okresního úřadu ve Valašském Meziříčí.¹³ Ty se vztahují právě k udělení zmíněného vyznamenání za dlouholetou službu v trestnici. Zcela logicky se navazujícím krokem stalo bádání v písemnostech pocházejících z domovského sboru G. Jelínka, jež jsou součástí archivního fondu „Českobratrská církev evangelická Střítež nad Bečvou“. Ten obsahuje další dvě složky označené jako „Gustav Jelínek (1878-1880)“¹⁴ a druhá „Trestnice Valašské Meziříčí, Mírov (1876-1911)“.¹⁵

Oba archivní fondy ale nepřinesly kýžený dostatek informací, neboť k ucelenému zpracování biografické studie nemohou dostačovat tři nevelké složky dokumentů, které poskytují jen omezený vhled do několika krátkých časových úseků života G. Jelínka. Bohatým zdrojem, bez něhož by celá studie mohla jen těžko vzniknout, se proto stal Ústřední archiv Českobratrské církve evangelické v Praze, kde je uložen nejen personální spis G. Jelínka,¹⁶ ale i celá řada písemností vztahujících se především k jeho úředním povinnostem. Ty jsou součástí fondů pocházejících z činnosti Moravské superintendence h. v. a Východního seniorátu, tedy dvou složek tehdejší správy evangelické reformované církve.¹⁷

Takto získané informace doplnily ještě písemnosti z Archivu České národní banky, kde je uloženo několik málo údajů k osobě Bedřicha Jelínka, jednom ze synů G. Jelínka.¹⁸ Vyloženě jednotliviny pak pocházejí z Národního archivu v Praze, konkrétně z fondu ministerstva spravedlnosti, vztahující se k trestnici ve Valašském Meziříčí.¹⁹ V ohledu literatury lze říci, že k osobě G. Jelínka nebyla doposud publikována žádná kratší či delší studie a věnuje se mu pouze několik zmínek na internetových stránkách věnovaných stručné historii Farního sboru Českobratrské církve evangelické ve Stříteži nad Bečvou.²⁰ Rovněž tak nastíněný přehled archiválií ukazuje, že předkládaná studie není vyčerpávající biografií, ale spíše několik vybraných kapitol z jistě plodného života G. Jelínka. K sepsání podrobné monografie se totiž i přes velké úsilí nepodařilo objevit dostatek informací zaměřených nejen na jeho úřední povinnosti. Velmi omezené proto zůstaly postřehy týkající se nejbližších příbuzných a rodinného života vůbec.

¹³ Státní okresní archiv Vsetín (SOKA Vsetín), f. Okresní úřad Valašské Meziříčí – presidiální spisy I, inv. č. 1367, kart. 19.

¹⁴ SOKA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-1/1.

¹⁵ Tamtéž, sign. R-III-C-3/11.

¹⁶ Ústřední archiv Českobratrské církve evangelické (ÚA ČCE), f. Synodní rada Českobratrské církve evangelické (SR ČCE), personální spis G. Jelínka.

¹⁷ Tamtéž, f. Moravská superintendence helvétského vyznání (h. v.), neuspořádáno, kart. 29, 30, 31, 62, 64; f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 18, 22, 23, 35.

¹⁸ Archiv České národní banky (A ČNB), f. Živnostenská banka, kn. č. ŽB/423, folio 97.

¹⁹ NA Praha, f. Ministerstvo spravedlnosti – Rakousko (MS/R), sign. II 15/3, kart. 78.

²⁰ Farní sbor Českobratrské církve evangelické ve Stříteži nad Bečvou a v Rožnově pod Radhoštěm, [online], [citováno 11. 4. 2014], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

Jako zajímavý a zásadní pramen pro zmapování nejen duchovního života odsouzených žen ve valašskomeziříčské trestnici se při plánování archivního průzkumu jeví písemnosti sester řádu sv. Vincence z Pauly, jež ústav vedly téměř po celou dobu jeho existence. S touto myšlenkou ale přišel již roku 2003 regionální badatel Pavel Dorčák, který proto dopisem kontaktoval řádový dům ve Štýrském Hradci, kam veškeré dokumenty převezly po ukončení provozu trestnice. Obdržel však pro historika zdrcující odpověď: „Bohužel Vám musíme sdělit, že 90% našeho archivu bylo za 2. světové války zničeno. Náš dům leží poblíž nádraží. Proto byl náš provinční dům v ulici Mariengasse téměř zničen několikerým bombardováním. Většina spisů z tohoto období shořela.“²¹ Získal tak pouze jeden dobový novinový článek, jehož překlad byl přetištěn v citovaném sborníku.

Avšak pozornosti jmenovaného badatele unikly dokumenty pocházející z činnosti c. k. Moravskoslezského vrchního státního zastupitelství v Brně, coby nejvyššího správního a kontrolního úřadu trestních ústavů v obvodu své působnosti. Tato možnost ostatně zůstala dodnes opomíjenou záležitostí, ačkoliv příslušný archivní fond obsahuje dva kartony zaměřené na Valašské Meziříčí a tři indexy ke spisům.²² Písemnosti však bohužel mapují pouze rozmezí let 1907 až 1910 a přibližují tak jen období krátce před ukončením činnosti trestnice. Pomocné knihy mají přece jen o něco širší časový rozsah let 1902 až 1910, leč jejich přínos není zdaleka takový, jako tomu je u spisové agendy. Přesto, že se jedná o téměř unikátní archiválie, žádný jiný takto ucelený soubor se totiž nedochoval, nelze se z nich k činnosti G. Jelínka jako vězeňského duchovního dozvědět téměř nic.

Zbývá již jen poděkovat pracovníkům zmíněných archivů za ochotu, s níž přistupovali k badatelskému úsilí a četným objednávkám archiválií. Jmenovitě paní Vendule Zejfartové z Ústředního archivu Českobratrské církve evangelické (ČCE) a kolektivu z Archivu České národní banky. Stejně tak je nutné zmínit Mgr. Josefa Hurtu, faráře ve Stříteži nad Bečvou, který ochotně poskytl souhlas ke studiu písemností pocházejících z činnosti tohoto sboru.

²¹ Valašskomeziříčské starožitnosti II, Milan ORÁLEK (ed.), Valašské Meziříčí 2011, s. 27.

²² Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA Brno), f. Vrchní státní zastupitelství Brno, kart. 699, 700; Tamtéž, indexy ke spisům trestnice Mírov a Valašské Meziříčí, kn. č. 140-142.

2. Dětství a léta studia (1838-1864)

Oblast, v níž G. Jelínek prožil většinu svého života, by bylo možné vymezit trojúhelníkem položeným v severní části Valašska, jehož vrcholy vyznačují města Vsetín, Valašské Meziříčí a Rožnov pod Radhoštěm. Dětství strávil na jihu takto ohraničeného území. Narodil se 14. října 1838 v obci Růžďka (Rouščka), spadající do vsetínského okresu. Stejně jako se místo, kde přišel na svět, stalo určující pro region jeho působnosti po dosažení dospělosti, jej z hlediska volby budoucí kariéry ovlivnilo i prostředí, v němž vyrůstal. Jeho otec Pavel Jelínek totiž ve jmenované vsi dlouhá léta pobýval jako evangelický reformovaný farář.²³

Rodina žila ve skromných poměrech. Místo venkovského evangelického faráře sice představovalo určité zajištění, ale s ohledem na povinnosti spojené s výkonem tohoto povolání, či spíše poslání, ho lze považovat za nedostatečné. Stejně tak jeho matka G. Jelínka Kateřina, dcera učitele Antonína Florka z Liptálu, bezpochyby nepřinesla do manželství žádné velké věno. Navíc měl Gustav celkem sedm sourozenců (Josef byl později notářem v Uhrách, František předčasně zemřel; sestry Klára, Karolína, Antonie a Anna se provdaly převážně za učitele z okolí, Kristýna se stala manželkou panského úředníka), takže se nelze divit, že odmalička uvykl prostým způsobům.

Přesto však jeho otec dbal, aby děti dosáhly přiměřeného vzdělání a pravděpodobně chtěl z některého ze svých potomků vychovat pokračovatele v jím zvolené kariéře duchovního. Není zřejmé, co zamýšlel s předčasně zesnulým Františkem, ale Gustav roku 1852 ve 14 letech nastoupil na německé evangelické gymnázium v Těšíně.²⁴ Tento vzdělávací ústav měl pravděpodobně velmi dobrou pověst, protože mezi jeho žáky patřila i řada dalších pozdějších významných osobností reformované církve. Z nich je třeba zmínit především Ferdinanda Císaře, pozdějšího moravského superintendenta a přítele prezidenta Masaryka.²⁵

Dospívající G. Jelínek tak měl navázat na dosavadní výuku v rodné obci, kde za velké podpory jeho otce dostavěli roku 1843 dřevěnou evangelickou školu.²⁶ Další vzdělávání ale nebylo jednoduché. Od prvního ročníku patřilo k silně akcentovaným předmětům náboženství společně s latinou. Samozřejmě, že nechyběla němčina, čeština a s ohledem na geografickou polohu Těšina i polština. Nové žáky nečekalo jen vstřebávání cizích jazyků, další položky rozvrhu představovala matematika, zeměpis a přírodopis. Vyjmenované předměty tvořily

²³ Pavel Jelínek (2. 10. 1790-26. 2. 1868) pocházel z Velké Lhoty u Dačic, studoval v Uhrách (Liptovský Svatý Mikuláš, Šoproň, Pápa) a od roku 1817 byl farářem v Růžďce, kde působil až do své smrti. Jan TOUL, *Jubilejní kniha českobratrské evangelické rodiny*, České Budějovice 1931, s. 83.

²⁴ SOkA Vsetín, f. Okresní úřad Valašské Meziříčí – presidiální spisy I, inv. č. 1367, kart. 19, neautorizované a nedatované životopisné poznámky týkající se G. Jelínka. Z rozboru archiválií vyplývá, že je pravděpodobně v roce 1912 sepsal Josef Švanda, tehdejší farář v Hrubé (Velké) Lhotě.

²⁵ Ester PUČÁLKOVÁ, *Život a dílo superintendenta Ferdinanda Císaře*, bakalářská práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovi univerzity v Brně v roce 2009, s. 7-9.

²⁶ Martin ŽAMBOCH, *Příběh obyvatel vsi Růžďka*, [online], [citováno 15. 4. 2014], <http://www.ruzdka.cz/informace-o-obci/historie/>

základní osnovu celého studijního programu, která se v dalších letech postupně rozšiřovala. V druhém ročníku přibyl dějepis, ve třetím řečtina a fyzika – ty následně provázely žáky až do osmé třídy. Zároveň existovaly ještě roční kurzy (sexta – francouzština, septima – hebrejštiny, oktáva – filozofická propedeutika).²⁷ Výuka probíhala především jako memorování rozsáhlých textů či poznámek z přednášek doplněné domácími písemnými pracemi. Lze si dobře představit, že pro dospívajícího chlapce, jenž doposud pobýval výhradně ve vesnici na Valašsku, to představovalo tvrdou zkoušku odolnosti a začátky jistě přinesly těžké chvíle.

Špatná finanční situace rodiny ale zapříčinila, že na počátku čtvrtého ročníku musel G. Jelínek gymnázium předčasně opustit, protože otec „...*při skromných svých příjmech a starostech o četnou rodinu nemohl ho sice vydržovati*“.²⁸ Zůstává otázkou, jak tuto situaci vnímal postižený student. Jediná dochovaná informace je součástí citovaného životopisu, ale ten je potřeba chápat s určitým odstupem. Autor v něm uvedl: „*S bolestí opouštěl student gymnasium...*“,²⁹ což může ukazovat na kladný vztah ke vzdělání, ale je třeba si uvědomit, že text vznikl ještě za Jelínkova života, v době, kdy patřil mezi vážené osobnosti reformované církve na Moravě. Podobná formulace by tak byla více než příhodná k dokreslení obrazu jeho dosavadní kariéry.

Nelze však pochybovat o tom, co mělo následovat. Rodině chyběly peníze k placení studií a bylo potřeba nalézt odpovídající způsob obživy. S ohledem na dosažené vzdělání měl jistě blízko k literatuře. Našel tak uplatnění u knihkupce Hölzela v Olomouci, kde začal pracovat. Jeho další kroky napovídají, že předčasného ukončení studia mohl skutečně litovat, protože i nadále pokračoval v sebevzdělávání. Ještě tentýž rok došlo k blíže nespecifikovanému zlepšení situace, takže po složení patřičných zkoušek mohl nastoupit do gymnázia ve městě Modra, které leží přibližně osm kilometrů severně od slovenského Pezinku.³⁰ Tam však zůstal jen po dobu trvání následujícího ročníku (kvinta). Poté vystřídal ještě vzdělávací ústav v Šoproni (sexta) a evangelické lyceum v Kežmarku (septima, oktáva), kde také maturoval.³¹

K tomuto období života G. Jelínka se nepodařilo nalézt více informací, takže je možné jen přiblížit, jak vypadalo studium na gymnáziích po polovině 19. století a ukázat, čím vším procházel. Do Těšína přišel krátce po roce 1849, kdy proběhla poměrně zásadní středoškolská reforma. Na jejím základě došlo ke zřízení nových osmiletých gymnázií, tvořících předstupeň k univerzitnímu vzdělání. Výuka byla rozdělena na dva čtyřleté cykly – takzvané nižší a vyšší gymnázium. Část žáků také kvůli náročnosti po absolvování prvního stupně přecházela na učitelské ústavy či reálky. Pokud však setrvali, mohli se pokusit složit maturitu nutnou pro přijetí k vysokoškolskému studiu. Tehdejší „zkouška z dospělosti“ sestávala z otázek

²⁷ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 35, Programm des k. k. evangelischen Gymnasium in Teschen, 1853.

²⁸ SOkA Vsetín, citovaný pramen.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, maturitní vysvědčení.

týkajících se všech povinných předmětů a probíhala před komisí, již předsedal zemský školní inspektor, případně univerzitní profesor. Kvůli přísným podmínkám představovala tvrdý oříšek, takže ne jeden nešťastník neprošel i přes opakované pokusy a školu musel opustit bez řádného vysvědčení.³²

Podmínky byly tedy přísné, což se netýkalo jen vlastního vyučování. Mladý G. Jelínek, stejně jako ostatní žáci, podléhal též nekompromisní společenské kontrole mimo školní budovu. Dalo by se hovořit přímo o „tuhé kázní“, doprovázející všeobecné rakouské školství. Tudíž i domácí, u nichž studenti přebývali, museli všechny prohřešky proti dobrým mravům ohlásit. K těm patřilo nejen zakazované navštěvování hospod, ale i pozdní příchody domů, nevhodné klouzání v zimním období či hlučení a pískání na veřejnosti, nebo jen ruce v kapsách při chůzi po ulici. Za porušení neúprosných předpisů samozřejmě následoval trest, od napomenutí a důtek, přes „karcery“ (uzavření žáka ve škole po vyučování) zostřovaný písemnou prací, až k vyloučení.³³

Všemi popsánymi úskalími G. Jelínek úspěšně prošel a přes uvedenou krátkou přestávku v době, kdy měl absolvovat kvartu, se dopracoval až k maturitě. Tu složil v Kežmarku 26. července 1860. Dochované vysvědčení ale ukazuje, že ačkoliv mohl mít kladný vztah ke vzdělání a snažil se o návrat na gymnázium, patřil k žákům spíše průměrným. Jednoznačně největší potíže měl s fyzikou. V tomto směru jej komise ohodnotila stupněm „mediocriter sufficientes“ (sotva či mírně dostatečně). Následovala matematika, latina a řečtina – sufficientes (dostatečně) a němčina – bonos (dobrý). Naopak nejlepších výsledků dosáhl při zkoušce z náboženství, filozofické propedeutiky a slovanských jazyků, kdy se projevil jako „laudabilis“ (chvalitebný).³⁴ Na druhou stranu je nutné připomenout velkou obtížnost tehdejších maturit, takže ani poctivě připravený jedinec s rozsáhlými znalostmi nemusel skončit o mnoho lépe. Nicméně jako „vstupenka“ do světa univerzit byl tento výsledek zcela dostačující.

Bezprostředně po úspěšném absolvování středoškolského studia nastoupil maturant Jelínek na Evangelickou teologickou fakultu vídeňské univerzity, kde se zaměřil na bohosloví. Ve stejném oboru pak pokračoval ještě v Basileji. Z archiválií je zřejmé, že na Moravu se vrátil roku 1863 jako kandidát teologie.³⁵ Jeho cesta domů pravděpodobně souvisela s možností zahájit kariéru duchovního, čímž by zdárně završil dlouholetou přípravu na evangelických vzdělávacích ústavech nejen v Monarchii, ale i ve Švýcarsku.

Avšak ukončení vysokoškolských studií ještě samo o sobě nedostačovalo k tomu, aby se mohl ucházet o místo faráře některého z moravských reformovaných sborů. Poslední podmínkou, kterou musel splnit, bylo složení kandidátní zkoušky z bohosloví. Obrátil se proto počátkem listopadu 1863 na moravského

³² Kristýna PICHLÍKOVÁ, *Písecké gymnázium v letech 1778-1850*, diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2009, s. 42, 43.

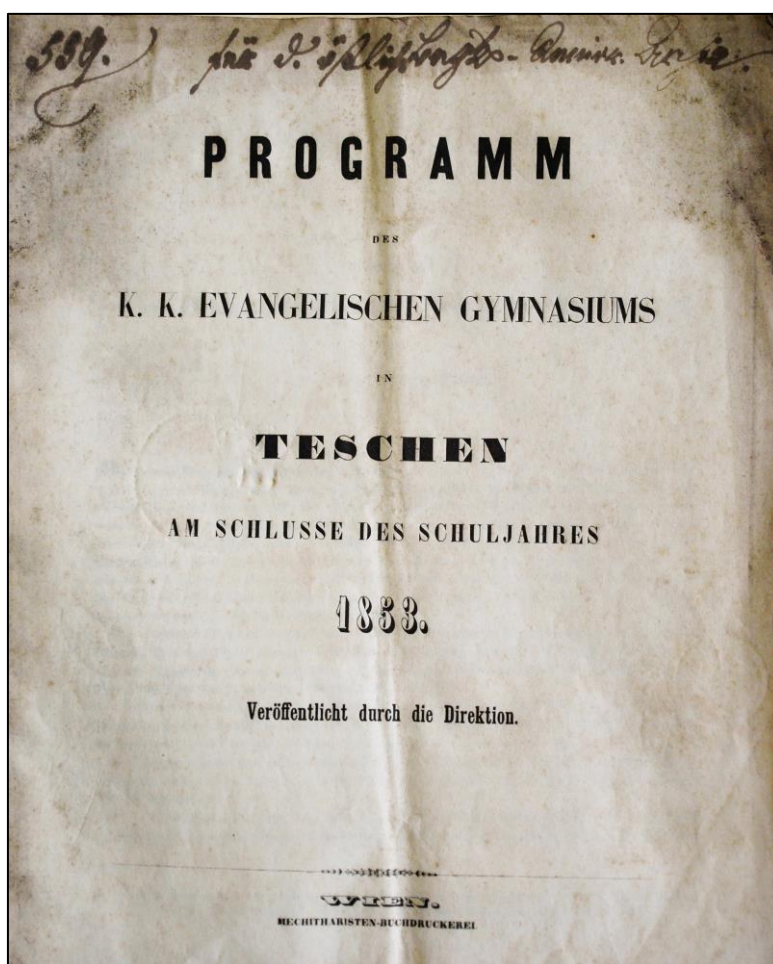
³³ Tamtéž, s. 52-54.

³⁴ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, maturitní vysvědčení.

³⁵ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 36, dopis G. Jelínka ze 14. 11. 1863.

superintendenta Jana Beneše s žádostí o určení termínu a svolení k vypracování potřebných písemných prací doma v Růžďce, kde tehdy vypomáhal v nelehké práci stárnoucímu otci. Obratem dostal kladnou odpověď a začal s přípravou, byť měl o sobě řadu pochybností v ohledu své způsobilosti: „...cítě se ještě neschopným a nehodným již tak brzo služebníkem Kristovým se státi, poněvadž jsem teprv nedávno ze škol vyšel, nemaje žádné zkušenosti a zběhlosti k zastávání důležitého úřadu tohoto, a pak nejsem sám ještě jak bych sobě přál ke kandidátní zkoušce připraven.“³⁶

K vlastní zkoušce pak předstoupil v únoru 1864, když před tím předložil deset tezí vypracovaných na předem zadaná témata (tři v němčině, dvě v latině a pět v češtině). Na to navázala ústní část, která probíhala před tříčlennou komisí, v níž zasedl senior Beneš, Benjamin Flesicher, farář z Rovečné a jeho kolega Karel Molnár z Javorníku. I přes nastíněné obavy obstál bez větších obtíží, o čemž svědčí i stručný záznam v protokolu o jejím vykonání: „...am 3ten Februar um 8 Uhr früh die Prüfung vorgenommen hatte“.³⁷

Tištěný studijní plán evangelického gymnázia v Těšíně
(foto: ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 35)

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž, protokol o kandidátní zkoušce G. Jelínka ze 4. 2. 1864.

Království	Čís.-jedn. 304		Superintendence
Okres. hejtmanství Vsetín	Seniorát		Východní

KŘESTNÍ LIST.

Tom. IV Fol. 2 Čís. řad. 45

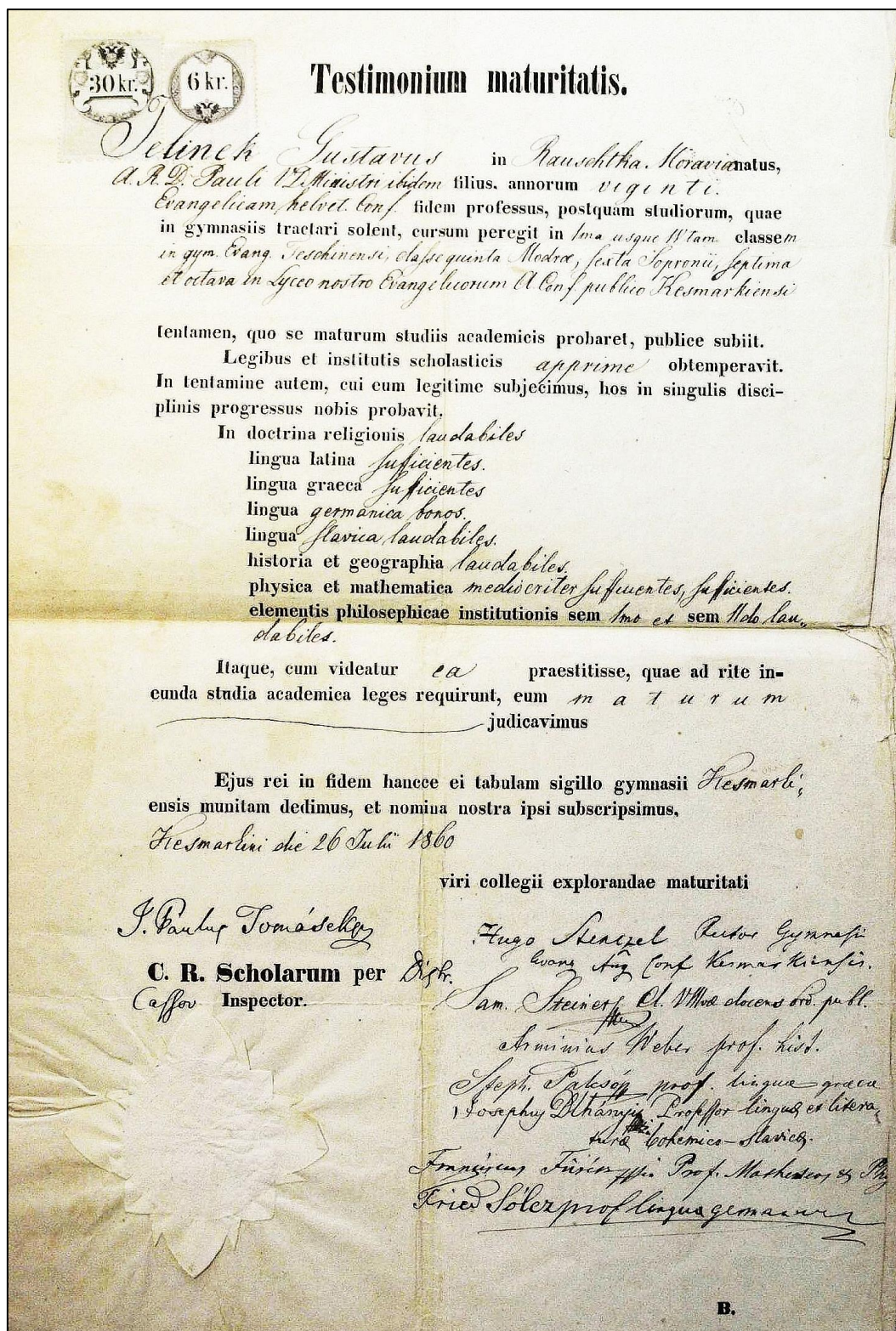
knihy narozených evang. čbr. farního sboru v Vsetíně

Jméno pokřtěného	Gustav Jelínek		
Datum	narození	Tisíc osm set třicet osm, říjen, Arundelý, /: 14 Oktob. 1838: /	
	křtu	23. I. 1838	
Místo narození	Rouštka čís. pop. 138	V polit. okresu:	Vsetín
Místo křtu	Rouštka		
Náboženství	Evang. ref.		
Z lože	Mauřetského		
Otec	Paul Jelínek, Prediger H. H. Kauf. d. selbst		
Matka	Katharina, Tochter des Anton Florke gewesener Schullehrers H. Kauf. zu Liphthal		
Pokřtil	Joseph Opocenský ev. ref. Prediger - Vikar zu Jugrowitz		
Kmotrové	Paul Nechuta Schullehrer H. H. zu Liphthal Anna seine Gattin		
Porodní bába			

Evang. čbr. farní úřad v Rouštku

dne 4. listopadu 19 19

Opis křestního listu G. Jelínka (foto: ÚA ČCE, f. SR ČCE)

Maturitní vysvědčení G. Jelínka z roku 1860 (foto: ÚA ČCE, f. SR ČCE)

3. Venkovským farářem (1864-1891)

3.1. První léta ve Velké Lhotě a stěhování sboru

Složení zkoušky z bohosloví znamenalo pro G. Jelínka začátek dlouholeté a nelehké pastorační práce. Kdy se rozhodl pro tento úřad, měl-li na něj přímý vliv jeho otec nebo jestli si tuto cestu zvolil sám, není možné říci. Působení prostředí, ve kterém vyrůstal, je ale nepopíratelné. Koneckonců od útlého dětství vstřebával každodenní radosti i strasti venkovského faráře, takže pro něj takovýto způsob života mohl být samozřejmostí. Rovněž tak nelze zjistit, co rozhodlo o návratu do rodného kraje.

Pomineme-li předpokladatelné rodinné vazby, mohlo významnou roli při rozhodování o budoucnosti sehrát i to, že ve Velké Lhotě,³⁸ která se nachází přibližně osm kilometrů severovýchodně od Růžďky, se uvolnilo místo faráře po zemřelém Josefu Geržovi mladším (původní rozsah lhoteckého sboru byl značný, rozkládal se na území tehdejších politických okresů Valašské Meziříčí, Hranice, Nový Jičín, Frýdek, Místek a Těšín).³⁹ To by patrně mohlo představovat dosti pádný argument. Při snaze o získání tohoto úřadu totiž podpora otce, coby duchovního působícího v sousedním sboru, jistě mohla sehrát důležitou roli. A jestliže navíc požíval i určitou autoritu, nesnažil by se alespoň v mezích možného o její využití, aby syna podpořil při jeho kandidatuře? Tuto skutečnost nelze vyloučit, přestože pro ni neexistují přímé důkazy. Nicméně v situaci, kdy si každý sbor volí svého faráře sám, by pozice čerstvě dostudovaného mladého muže, jenž navíc dlouhodobě nepobýval v regionu, nepatřila bez podpory a přímluv místní autority mezi nejpriznivější.

Ještě důležitější než přímá přímluva otce však mohlo být to, že po úmrtí předchozího hrubolhoteckého faráře Josefa Gerži převzal administraci bratranec G. Jelínka, vsetínský duchovní Karel Opočenský.⁴⁰ Jenže jemu začaly nové povinnosti zanedlouho příliš zasahovat do správy sboru, která jej již tak dost zaměstnávala: „...Karel Opočenský od nového roku (1864 – pozn. aut.) administraci svou složitosti hodlá, nechtě svou vlastní církev zanedbávat a zdraví své kazit.“⁴¹ Právě on tedy nejspíš mohl jako první navrhnout volbu mladého G. Jelínka jako nového faráře. A protože se ve Velké Lhotě těšil důvěře reformovaných evangelíků, mělo jeho doporučení zajisté velkou váhu. To pak jen podpořila výše zmíněná autorita jeho otce.

³⁸ Tehdy byl v češtině převážně používán název Hrubá Lhota. To vyplývá z dřívějšího významu slova „hrubý“ ve smyslu „velký“. V tehdejších německém pojmenování se pak objevuje ekvivalent současného pojmenování „Gross Lhota“. Pro přehlednost bude v této studii používán nynější český název Velká Lhota.

³⁹ SOkA Vsetín, f. Okresní úřad Valašské Meziříčí – presidiální spisy I, inv. č. 1367, kart. 19, informace pro okresního hejtmana z 30. 5. 1912.

⁴⁰ Kateřina Jelínková, roz. Florková, matka G. Jelínka, byla sestrou Karolínou Opočenskou, roz. Florkovou, jež byla matkou Karla Opočenského. Oba měli rodinné vazby také k superintendentovi J. Benešovi, který se oženil se sestrou K. Opočenskou Karolínou (roz. Opočenskou a ovdovělou Kúnovou). Za upřesnění těchto složitých příbuzenských vztahů děkuji Mgr. Adéle Šmilauerové z ÚA ČCE.

⁴¹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 36, dopis G. Jelínka ze 14. 11. 1863.

Lhotecké presbyterstvo se proto záhy přiklonilo k možnosti volby mladého kandidáta teologie G. Jelínka na místo faráře a již v listopadu 1863 žádalo, aby tento úřad převzal co nejdříve.⁴² Tomu však bránila nutnost složit v předchozí kapitole uvedenou kandidátní zkoušku.

Ať už k rozhodnutí o výběru nového faráře dospěli ve Velké Lhotě jakkoliv, na počátku jara roku 1864 zvolili právě G. Jelínka. Stal se tak součástí struktury, o níž bude vhodné říci několik slov, aby i nadále zůstalo zřejmé, čeho se dotýká následující výklad. Od roku 1861 platilo v Rakousku nové nařízení říšského zákoníku upravující vnitřní uspořádání evangelických církví augsburského i helvétského vyznání.⁴³ Nejvyšším správním orgánem na celostátní úrovni se stala „C. k. evangelická vrchní církevní rada“ sídlící ve Vídni, což byla v podstatě jen přejmenovaná dosud existující společná konzistoř. V čele stál doživotně jmenovaný předseda pocházející ze světského stavu a radní zastupující obě církve.⁴⁴ Současně se na nejvyšším žebříčku hierarchie nacházela obecná či generální synoda, svolávaná jednou za šest let do Vídně (v případě nutnosti projednat zásadní záležitosti mohla zasedat i častěji). Ta zastupovala celou církevní obec s tím, že měla na starosti především schvalovací a kontrolní činnost.⁴⁵

Na zemské úrovni podléhaly vídeňské církevní radě superintendence, které by bylo možné přirovnat nejspíše k arcibiskupstvím. Do její působnosti spadaly tři evangelické superintendence h. v. – Vídeňská, Česká a Moravská, pro niž se používal také neoficiální název Jimramovská, podle dlouholetého sídla superintendenta v době po vydání tolerančního patentu. Současně Vídni podléhala i luterská církev (augsburského vyznání – a. v.), sestávající ze superintendencí Vídeňské, Horno-rakouské, České, Moravsko-slezské, Lvovské a Ašské.⁴⁶ Stejně jako na vyšší správní úrovni měl i střední stupeň svůj poradně kontrolní orgán nazývaný superintendenční konvent (sbor), který se scházel jednou za tři roky na základě písemného svolání učiněného superintendentem.⁴⁷

Mezi superintendencemi a farními sbory, které tvořily základní jednotku evangelické církevní správy, stály ještě senioráty (augsburské i reformované) jejichž působnost vymezovala citovaná norma takto: „*Seniorát (obec okresní) jest společnost*

⁴² Tamtéž.

⁴³ Nařízení č. 42/1861 ř. z. Přímou v názvu geograficky vymezovalo svoji působnost takto: „*Nařízení vydané od státního ministra dne 9. dubna 1861, jímžto se prozatím pořádá vnitřní zřízení evangelické církve obojího vyznání v arcivévodství Rakouském nad Enží a pod Enží, ve vévodství Salzburském, ve vévodství Štýrském, ve vévodstvích Korutanském a Krajiňském, v hrabství Gorickém a Gradištském, v markrabství Istrijském a městě Terstu i okrsku Terstském, v knížecím hrabství Tyrolském a Vorarlberském, v království Českém, v markrabství Moravském, ve vojvodství Horno- i Dolnoslezském, v královstvích Haličském a Vladimírském a vévodstvích Osvětimském a Zátorském, ve Velkovévodství Krakovském a ve vévodství Bukovinském.*“

⁴⁴ Tamtéž, § 184, 188.

⁴⁵ Tamtéž, § 96-100.

⁴⁶ ÚA ČCE, Sbírka obecných nařízení církevních cí. kr. evang. Vrchní rady augšb. a helv. vyznání, sešit II, ročník VII, Vídeň 1880, s. 296-316.

⁴⁷ Nařízení č. 42/1861 ř. z., § 76-78.

obcí farních, ježto pod společným představeným (seniorem) jsou úžeji spojeny k tomu konci, aby se společně zastupovaly a spravovaly“.⁴⁸ Nešlo však o členění korespondující s politickými okresy, jak by mohl napovídat uvedený úryvek. Senioráty chápalo toto nařízení jako specifické okresy církevní, ustavované za jiným účelem, než při organizaci státní správy. Na Moravě existoval Východní a Západní seniorát h. v.,⁴⁹ v jejichž čele stál volený senior spolupracující se seniorátním konventem.⁵⁰ Samozřejmě, že i luteráni měli na Moravě příslušní instituce, ale těm se tato publikace nadále věnovat nebude.

Z předchozího exkurzu do dějin správy je již zřejmé, komu byl podřízen farní sbor ve Velké Lhotě, kde od roku 1864 působil G. Jelínek. Přímo podléhal seniorovi Východního seniorátu, potažmo Moravské superintendenci. Samozřejmě, že Velká Lhota i ostatní sbory měly vnitřní organizační strukturu. Z hlediska územního se mohlo jednat o samostatnou církevní obec, případně o obec mateřskou, již podléhaly další filiálky.⁵¹ Na špičce pyramidy stál volený farář a jako světský představitel s ním spolupracoval kurátor. Zájmy obyvatel ve věcech církevních pak hájilo presbyterstvo (církevní představenstvo) a ve zcela zásadních záležitostech měl hlasovat úplný obecní sbor – v obcích přesahujících 500 členů tato povinnost připadla obecnímu zastupitelstvu.⁵²

Organizace církevní správy ve vylíčené podobě existovala po převážnou část života G. Jelínka. Ke změnám došlo až v souvislosti s rozpadem Monarchie a vznikem samostatného Československa, na něž v podstatě navázal odchodem do jistě zaslouženého důchodu. To, jak vypadalo uspořádání nově vzniklé Českobratrské církve evangelické, proto již nebude podrobněji analyzováno, přestože G. Jelínek, coby duchovní v pensi jistě další vývoj sledoval a bezpochyby na něj i reflektoval.⁵³

Úvahy směřující k odchodu G. Jelínka na odpočinek ale přeskakují od počátků jeho kariéry až na samý konec. Vraťme se nyní do roku 1864, kdy nastoupil jako mladý farář v nevelké valašské vesnici severně od Vsetína. O tom, že byl zvolen, informoval dopisem ze dne 12. března nadřízený superintendent vrchní církevní radu ve Vídni, která jej bez připomínek potvrdila a informovala ho, aby se připravil na ordinaci a instalaci, přičemž připojili přání všeho nejlepšího: „*Der herr stärke Sie in Ihrem neuen schweren beruf, und sagen Sie, daß Sie treu und ersprießlich Ihres heiligen Amtes warten.*“⁵⁴

⁴⁸ Tamtéž, § 51.

⁴⁹ Po vzniku ČCE v roce 1918 byly senioráty přejmenovány na Východomoravský a Západomoravský.

⁵⁰ Nařízení č. 42/1861 ř. z, § 57.

⁵¹ Tamtéž, § 12.

⁵² Tamtéž, § 18-21.

⁵³ Základní informace k nové organizaci ČCE po vzniku Československa přináší kniha: J. TOUL, citované dílo, s. 25-28.

⁵⁴ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, potvrzení do funkce faráře ve Velké Lhotě z 20. 4. 1864.

K uvedení G. Jelínka do úřadu došlo 8. května 1864 za přispění nového moravského superintendenta Jana Beneše. Pokud však doufal, že v následujících letech bude moci nerušeně pečovat o blaho svěřených duší, byl na omylu. Nedlouho po té, co začal působit ve Velké Lhotě, jej potkaly dvě události, jež nevybíravě zasáhly do jeho života. První patřila mezi rodinné záležitosti. Po delší nemoci zemřel 26. února 1868 jeho otec ve věku 78 let.⁵⁵ Mladý farář tak přišel o člověka, který významně podporoval první kroky vedoucí k úspěšné kariéře všeobecně uznávaného duchovního správce střítežského sboru a pozdějšího dlouholetého seniora Východního seniorátu.

Další událost, spadající do kategorie „služebních“ záležitostí, má ještě o dva roky starší datum. Ačkoliv smrt otce zajisté představuje velký zásah do dosavadního života, ani pracovní problémy není možné brát na lehkou váhu. Obzvláště když mohly výrazně nabourat dosavadní představy, jak bude v příštích desetiletích pečovat o blaho svěřených duší náležejících ke střítežskému sboru. G. Jelínek totiž tehdy prožil pravděpodobně první velkou srážku s realitou každodenního života v té nejpragmatičtější podobě (nicméně dosti razantní a nikoliv poslední), kdy zásadní roli sehrála obyčejná lidská závist a ješitnost. K čemu ale tehdy došlo?

Již roku 1866 se rozhořel spor, který komplikoval fungování sboru v několika příštích letech. Příčinou se stala zdánlivě nekonfliktní záležitost. Jednalo se o stavbu kostela, protože ten původní již nedostačoval narůstajícímu počtu lidí přicházejících na bohoslužbu. Současně tak měla být zdůrazněna rovnoprávnost evangelické církve vycházející z Protestantského patentu vydaného v roce 1861.⁵⁶ Kámen úrazu představovalo místo, kde bude nový chrám stát. První rozepry nastaly na jednání širšího zastupitelstva sboru v lednu a únoru 1866, kdy se nepodařilo nalézt konsenzus směřující k výběru mezi Velkou Lhotou, Stříteží nad Bečvou a Rožnovem pod Radhoštěm. Teprve v červnu téhož roku se během návštěvy J. Beneše podařilo přimět zástupce Rožnova, aby upustili od svých představ. Ve hře tak zůstaly dvě zbývající varianty.

Na krok rožnovských ale navazovalo hlasování, během něhož zastupitelstvo poměrem hlasů 55 proti 44 rozhodlo, že stavět se bude ve Stříteži. Po zajištění vhodného pozemku – zahrady rolníka Baroše, bylo v lednu 1867 nadřízenými úřady odsouhlaseno zřízení nového sídla sboru právě ve Stříteži a 29. června 1868 slavnostně položil superintendent Beneš základní kámen nového kostela. Při té příležitosti došlo i ke zřízení evangelického hřbitova.

Mohlo by se zdát, že tím byl spor vyřešen, ale opak je pravdou. Obyvatelé Velké Lhoty, Malé Bystřice a Vidče nesouhlasili s přemístěním sídla sboru a stavbou nového kostela ve Stříteži. Podali tedy stížnost k superintendenčnímu výboru, avšak neúspěšně. Její zamítnutí v září 1869 vyvolalo ještě důraznější vyjádření odporu, pročež odepřeli uhradit mimořádný poplatek 800 zlatých, představující

⁵⁵ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 35, neuspořádáno, Zpráva superintendentova o stavu jednotlivých sborů dle všech stran života církevního a o školách z 31. 3. 1868, s. 39.

⁵⁶ Zákon č. 41/1861 ř. z., vydaný 8. dubna 1861. Patent přinesl zrovnoprávnění evangelických církví s církví římskokatolickou v rakouské části monarchie.

jejich podíl na stavbu kostela. Tím způsobili výrazné ochlazení vztahů se Stříteží, protože tuto „repartici“ předem schválilo zastupitelstvo sboru i zemský úřad, jenž tak učinil výnosem z 24. srpna 1868.⁵⁷ Situace se ještě více vyhrotila, když jmenované vesnice podaly v prosinci 1869 návrh na odtržení a vytvoření samostatné farní obce. K jejich žádosti se superintendent i okresní úřad postavili pozitivně, ale s podmínkou, že jim bude vyhověno jen „...když se střítežskými novým chrám a faru ve Stříteži postaví“.⁵⁸

Nutnost podílet se na nákladech plynoucích ze stavby kostela, s níž nesouhlasili, vyvolala jen další odpor a nechuť cokoliv činit. Konflikt tak překročil hranice církevní hierarchie, když střítežští sestavili výkaz „...restovníků, kteří až dosavad peněžité příspěvky na stavbu chrámu páně ve Stříteži platiti a práci konati nechtějí...“ a podali stížnost k okresnímu úřadu ve Velkém Meziříčí. Ten případ projednal, načež dokumentaci odeslal k posouzení Moravské superintendenci. Jednoznačná reakce nepřipouštěla diskuzi; všichni měli být z moci úřední vyzváni k uhrazení pohledávek „...nebo všechny přednesené námitky jsou jen pouhá výmluva k neplacení a protož se propustiti nemohou [...] a rozdělení příspěvků a práce řádně a zákonitě ustanovené od vysokého c. k. místodržitelství potvrzené byly a vše také ustanovení již dávno v moc právní vešlo, od kterých se ustoupiti nemůže.“⁵⁹

Již se tedy nejednalo o vnitřní záležitost sboru a dlužníci byli opětovně vyzýváni k uhrazení pohledávky. V listopadu 1870 okresní úřad poprvé pohrozil ráznějším postupem: „...aby dlužné příspěvky do 14 dní ještě zapravili a práce vykonali, sice po vyjití lhůty bez prodlení v exekuční cestě vymáhati budou.“ Toto nařízení způsobilo vlnu rozhořčení a celou situaci ještě zkomplikovalo, což se promítalo i do již tak dost špatných vztahů obyvatel Stříteže a Velké Lhoty.⁶⁰ Ani rozhodnutí hrozící mocenským zásahem nic nevyřešila, takže k významnému posunu v řešení konfliktu došlo během srpna 1871. Tehdy komisař okresního úřadu předvolal odpůrce stavby a znovu je vyzval, aby závazek uhradili. Nejotřelší z nich ale dali otevřeně najevo, že je nezastraší jakýkoliv zákrok. To se již blížilo k otevřené vzpouře, takže exekuční zásah berního úředníka v doprovodu četnictva byl jen dalším logickým krokem. Reakci svérázných Valachů přiblížil ve svých pamětech autor známé proslulé knihy „Broučci“ (1876) a pozdější lhotecký farář Jan Karafiát : „...ale to víte, že když u Petrůsků četník ve dvoře nemoudře mluvil, Bechník, starý to voják, štípaje dříví, zvedl na četníka sekeru.“⁶¹

Zásah exekutora s četníky tehdy kvůli protestům většiny obyvatelstva neměl úspěch. Následovalo něco, co nikdo nečekal. Moravské místodržitelství v Brně

⁵⁷ Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 16. 5. 2014], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

⁵⁸ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 22, dopis Moravské superintendence vsetínskému faráři a seniorovi Východního seniorátu Karlovi Opočenskému z 23. 12. 1870.

⁵⁹ Tamtéž, zpráva okresního hejtmana z 18. 11. 1870.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Jan KARAFIÁT, *Paměti spisovatele Broučků IV., Doba a práce – A. Dvacet let na Valašsku*, Praha 1923, s. 24.

požádalo o pomoc zemské vojenské velitelství, které vyšlo prosbě vstříc. Prikázalo olomoucké 5. pěší divizi, aby vyslala na Valašskomeziříčsko jednotku, která zjedná pořádek. K intervenci skutečně došlo v červenci 1872. Většina dlužníků z Velké Lhoty i Malé Bystřice předvolaných po příchodu vojáků k představeným obce zaplatila, případně se snažila domluvit odklad.⁶²

Vyřešení sporu o přemístění sídla sboru zkomplikoval i přístup církevní hierarchie Moravské superintendence. Její představitelé se totiž také rozdělili na dva tábory. Velkým zastáncem lhoteckých se stal senior Jan Voškrda, který svým přístupem oponoval rozhodnutí superintendenta a zcela bojkotoval nařízení vídeňské vrchní rady. Zastáncem G. Jelínka byl samozřejmě superintendent Beneš, jenž dbal na dodržování všech paragrafů církevních nařízení i plnění rozhodnutí doručených na Moravu z Vídně. Je zřejmé, že rozkol zasáhl nejen Velkou Lhotu, ale také celou superintendenci, čímž nabýval na závažnosti, jelikož mohl být velmi snadno zneužit proti reformovaným evangelíkům při četných sporech s luterány i katolíky.

Ale zpět k problémům sboru. Ten tvořil kvůli nesplnění daných podmínek formálně jeden celek do 10. srpna 1872, kdy Moravská superintendence rozhodla na základě souhlasu vídeňské Vrchní církevní rady o tom, že dojde k jeho rozdělení, o čemž obě zneprátelené strany informoval dopis ze dne 13. srpna.⁶³ Dočasnou administrací byl pověřen farář z Růždky, ale ten ve Lhotě, kde panovala velmi rozbouřená nálada, neměl žádnou podporu: „...tedy žádáme, aby nám za administrátora poukázán byl dvojctihodný pan farář vsetínský, p. Karel Opočenský, ku kterému my ouplnou důvěru máme, že nám naše záležitosti nejlépe spořádá.“⁶⁴ Korespondence jmenovaného duchovního, který se uvedených povinností polooficiálně ujal, ukazuje mimo jiné neklidnou atmosféru a neradostnou náladu panující v obci po vojenském zásahu. Pocity lhoteckých vyjádřil prohlášením: „...aby se třtina nalomená nedolomila“, čímž upozorňoval na nebezpečí přestupu části rodin k augsburskému vyznání jako faktoru ohrožujícímu další život sboru.⁶⁵ Na to jej nadřízený úřad žádal, aby učinil všechno „...coby k upokojení rozbouřené mysli postačiti mohlo, tam zavésti...“.⁶⁶

Postřehy faráře Opočenského však poukazují na to, že celý protest mohl mít více důvodů a nejen prostý odpor ke změně sídla sboru. Citované dopisy zachycující i zmínky o pocitech křivdy plynoucích z nespravedlivě rozvrženého rozdělení nákladů na stavbu kostela, jež více zatěžovaly chudší Velkou Lhotu než níže položenou a bohatší Střítež: „Škoda toho dobrého lidu, že byl tak dlouho sužován, pýcha se nadýmala, a oni jí měli svými mozoly podporovat – Maxmilián, který má 15 měřic země,

⁶² Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 16. 5. 2014], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

⁶³ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 22, dopis seniora Noska adresovaný G. Jelínkovi ze dne 19. 9. 1872.

⁶⁴ Tamtéž, dopis z Velké Lhoty adresovaný seniorovi ze dne 4. 9. 1872.

⁶⁵ Tamtéž, dopis K. Opočenského senioru Noskovi z 26. 8. 1872.

⁶⁶ Tamtéž, dopis seniora Noska K. Opočenskému z 27. 8. 1872.

*musel platit na stavbu 58 zl. [...] a ke Stříteži patřící sedlák, který má více jak 30 mír pozemků, platil jen 29 zl. – takovýchto nesrovnalostí jest mnoho!“*⁶⁷

Je vcelku zřejmé, že v rozjitřené atmosféře, kterou navíc ještě vyostřila přítomnost vojska, se stalo další soužití znepřátelených částí sborů víceméně nemožné. Otázkou však zůstává, kdy došlo k jejímu rozdělení i prakticky. Jak již bylo řečeno, superintendence o něm informovala již 13. srpna, ale presbyterstvo Velké i Malé Lhoty a Vidče hovořící za přibližně tisíc lidí ze jmenovaných vsí, požadavek na zřízení vlastního mateřského sboru v podstatě ultimativně zopakovalo ještě 4. září.⁶⁸

Větší jasno do problému nevnesl ani G. Jelínek, který odmítal jakýkoliv nátlak lhoteckých a zaměřil se především na problém financování nákladné výstavby kostela a fary ve Stříteži, kam s definitivní platností přesídlil počátkem srpna 1872. Kvůli snaze získat peněžitou podporu odjel 20. srpna na schůzi Gustav-Adolfského spolku probíhající ve Špýru.⁶⁹ Z cesty se vrátil 16. září a obratem žádal seniora o informaci, jak se celá záležitost ohledně rozdělení sboru odvíjí: *„Poněvadž mi posud oznámeno nebylo, zdali církev má ve dvě samostatné církve rozdělena jest, čili nic...“*⁷⁰ Byl však nadřízeným úřadem rázně odkázán na výše zmiňovaný dopis z poloviny srpna: *„Račtež protož tento přepis nahledati...“*⁷¹ Ačkoliv je patrný karatelský tón, je zřejmé, že o tomto rozhodnutí nevěděli na začátku září ani ve Velké Lhotě. Určení přesného data vzniku dvou nových samostatných sborů proto není snadné, ale s jistotou k němu došlo na podzim 1872 s tím, že za nejzazší datum je možné považovat 18. listopad téhož roku, uvedený v pamětech J. Karafiáta i na internetových stránkách současného sboru ČCE Střítež nad Bečvou a Rožnov pod Radhoštěm.⁷²

Spory týkající se stavby kostela ve Stříteži ale s největší pravděpodobností nepředstavovaly nic neobvyklého, neboť k podobným střetům docházelo i jinde, byť ne vždy musela být k jejich uklidnění povolána armáda. Stejně komplikace postihly i zmiňovaného F. Císaře, který na počátku 80. let 19. století přijal místo faráře v Kloboukách na jižní Moravě. Část sboru tehdy vystoupila proti vybudování nové fary, třebaže to bylo bezpochyby nutné kvůli technickému stavu dosluhující starší budovy. Ta vznikala současně s kostelem, což vyvolalo obavy z nadměrného finančního zatížení místních evangelíků. Vše se po vyloučení jednoho z čelných představitelů sboru ze staršovstva dostalo až před Vrchní církevní radu ve Vídni,

⁶⁷ Tamtéž, dopis K. Opočenského senioru Noskovi z 16. 9. 1872.

⁶⁸ Tamtéž, prohlášení presbyterstva ze 4. 9. 1872.

⁶⁹ Gustav-Adolfský spolek vznikl v Německu u příležitosti 200. letého výročí úmrtí švédského krále Gustava Adolfa II. v roce 1832. Jeho cílem byla podpora činnosti evangelických sborů v Německu i zahraničí. Internetové stránky Gustav-Adolf-Werk e. V. – Diasporawerk der evangelischen Kirche in Deutschland [online], [citováno 3. 6. 2014], <http://www.gustav-adolf-werk.de/chronik.html>

⁷⁰ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 22, dopis G. Jelínka senioru Noskovi ze dne 18. 9. 1872.

⁷¹ Tamtéž, dopis seniora Noska adresovaný G. Jelínkovi ze dne 19. 9. 1872.

⁷² J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 25; Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 26. 5. 2014], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

jež se postavila na stranu duchovního. Scénář tedy není nepodobný problémům, s nimiž se potýkal G. Jelínek o několik let dříve.

Společným jmenovatelem pozdvižení ve Stříteži i Kloboukách tedy byla spoluúčast místních lidí na uhrazení peněz potřebných ke stavbě kostela a fary. Z doby konfliktu ve Velké Lhotě se však konkrétní rozpočet, jenž vyvolal tolik problémů, nepodařilo během archivního bádání objevit. Alespoň rámcovou představu o tom, jak moc zřízení „chrámu Páně“ zatížilo lhotecký sbor, lze odvodit ze situace v Kloboukách, kde náklady včetně honoráře staviteli činili celkem 42 500 zlatých. Tyto výdaje měly být částečně zaplacený ze stavebního fondu, který však zahrnoval pouze 7000 zlatých, tedy necelých 17% celkové částky. Převážnou většinu potřebného obnosu museli představitelé sboru zajistit jiným způsobem. Dalších 10 000 zlatých proto přinesla půjčka s 6% úrokem poskytnutá záložnou ve Vanovicích, doplněná ještě dotací od Gustav-Adolfského spolku čítající 3500 zlatých.⁷³

Zmiňován byl ještě blíže nespecifikovaný dar ze zahraničí, ale na zbytek peněz se museli v Kloboukách složit. Výše příspěvku se sice odvíjela od majetkových poměrů každé rodiny, ale je možné předpokládat, že 100 zlatých, tvořících podíl těch nejbohatších, představovalo značné zatížení i pro poměrně dobře situované jedince.⁷⁴ Podobný model financování větších staveb byl bezpochyby využit i v dalších sborech, včetně Stříteže. Je proto pochopitelná snaha nejednoho z farníků poukázat na dostačující stav dosavadních budov, jak se stalo v Kloboukách. Případně dospěli jako ve Velké Lhotě k přesvědčení o nespravedlivém rozdělení podílů, umocněné ještě zklamáním z chystaného přesunu sídla sboru jinam. Rozbroje směřující až k zásahu vojska na sebe tudíž nenechaly dlouho čekat.

3.2. Ve Stříteži nad Bečvou a na cestách

Jaké byly vztahy dvou nově vzniklých sborů na přelomu let 1872 a 1873, není z dochovaných archiválií patrné. Je však pravděpodobné, že po rozdělení dosavadního celku se situace zvolna zklidňovala a život obyvatel obou rozhádaných částí se postupně vracel do vyjetých kolejí. Rovněž tak G. Jelínek musel plnit každodenní povinnosti plynoucí z jeho postavení (příprava kázání, pravidelné bohoslužby). Kromě toho pečoval i o materiální pomoc lidem postiženým nenadálým neštěstím. Kupříkladu roku 1879 postihl vdovu Johanu Lojkáskovou z Trojanovic nedaleko Frenštátu pod Radhoštěm požár, při němž lehl popelem její domek i přilehlá hospodářská stavení. Navíc byla jedinou evangeličkou v jinak katolické obci, takže se dostala do velké materiální nouze, protože ochotu sousedů pomoci významně ovlivnilo právě její vyznání: *„...jejížto obyvatelé ze zášti náboženské domek její hořící ani hasiti, ani z něho něco vynésti nechtěli (!) a taktéž i nyní proto,*

⁷³ E. PUČÁLKOVÁ, citované dílo, s. 21-25.

⁷⁴ Tamtéž.

že evangelička jest, jí nejen něčehož k stavbě domku jejího přispěti nechtěli...“.⁷⁵ Postižená se proto obrátila na svého faráře s prosbou, aby ji podpořil v uspořádání dobrovolné sbírky. Ten nezaváhal a neprodleně zažádal superintendenci o souhlas s tímto krokem, načež dobročinný akt zaštitil.⁷⁶

Ohledně citovaného úryvku je při zpětném pohledu až zarážející, jak daleko mohla jít lidská zloba vyvstávající z jiného náboženského přesvědčení. V tomto případě by se jednalo přímo o krajní meze. Je třeba si uvědomit, že v zemědělském prostředí, kde stále existovala řada dřevěných staveb, společně se stodolami naplněnými uskladněným senem, mohl rozsáhlejší oheň ohrozit samotné základy existence nejednoho venkovana, potažmo celé vesnice. Je proto otázkou, jestli popsané události nejsou vyličený poněkud dramatictější, protože se G. Jelínek při sepisování žádosti snažil pohnout nadřizené k větší vstřícnosti. To jsou však jen nepotvrzené hypotézy a možné jsou obě z nastíněných skutečností. O tom, že vdova Lojkásková, jako jediná evangelička, navíc velmi chudá, nepatřila v Trojanovicích mezi oblíbené osoby, ale pochybovat nelze.

Mezi každodenní povinnosti faráře patřilo také zajišťování sňatků. Přestože se zpravidla jednalo o nekomplikovaný proces vedoucí od zasnub ke svatebnímu dni, někdy naopak G. Jelínek sehrál úlohu místní sociální kontroly. Takovou situaci řešil ve Stříteži kupříkladu roku 1895, když měl seždat pár snoubenců považovaných za mentálně zaostale, přičemž nevěstu navíc ještě trpěla hluchotou. Presbyterstvo tudíž vyjádřilo svůj nesouhlas s tím, že by rodina zakrátko žila na vrub obecního rozpočtu, protože „...nemohli hospodáři tyto dva lidi k žádné práci upotřebiti, a na to, když jim nějakou práci i svěřili, obdrželi jen poloviční mzdu.“⁷⁷ Z moci svého úřadu proto vyhověl požadavku zástupců sboru a odmítl provést ohlášky. Vzápětí ale musel své rozhodnutí vysvětlovat na superintendenci. Na jeho postup si totiž stěžoval Antonín Štúr, farář luterského sboru v Hodslavicích, k jehož počínání se Jelínek vyjádřil velmi důrazně: „...nechce ustati do záležitostí církve naší drze se míchat.“⁷⁸

G. Jelínek očividně považoval přístup jmenovaného faráře augsburského vyznání za nepřijatelný, a to nejen kvůli vměšování do vnitřních záležitostí reformovaného sboru. Jeho kritizovaný postup totiž nepostrádal právní podklad, což doložil v odpovědi nadřizenému úřadu, když napsal: „...jsou úplně neschopní do stavu manželského vstoupiti, a sice ne proto, že jsou chudí, nýbrž že jsou oba více méně blbí, tělesně a duševně nevyvinutí.“⁷⁹ Tím své rozhodnutí podepřel paragrafem tehdy platného občanského zákoníku,⁸⁰ který de facto parafrázoval, čímž smetl ze stolu všechna podezření z možného pochybení.

⁷⁵ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, žádost G. Jelínka o souhlas s uspořádáním dobročinné sbírky z 8. 6. 1879.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž, kart. 29, dopis G. Jelínka z 8. 2. 1895.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ § 48 Obecného zákoníku občanského (zák. č. 946/1811 Sb. z. s.) přímo říká: „Zuřiví, šílení, blbí a nedospělí nemohou učiniti platnou manželskou smlouvu.“

Někdy si však ani on nevěděl rady, jak naplnit literu zákona. To se stalo, když za ním přišel Alois Weisbach, správce lesů na rožnovském panství hraběte Kinského, původem z Oldenburgu, pobývajícím na Moravě necelý půlrok. Dotyčný chystal svatbu ve Wiesbadenu a dotazoval se, co musí učinit, aby byl sňatek uznán za platný i v Rakousku. Konkrétně jej zajímalo, jestli musí provést ohlášky v místě svého nového působení. Tento dotaz faráře zaskočil natolik, že musel problém konzultovat se superintendencí.⁸¹ Komplikace působily také sňatky reformovaných evangelíků s luterány či evangelíků všeobecně s katolíky, kdy bylo nutné vyřešit, v jakém kostele obřad proběhne, aby nezpůsobil pobouření v okolních obcích. Navíc mohli při nedodržení zákonných ustanovení následovat i žaloby směřující ke zrušení sňatku, což opět vedlo k nutnosti všechny kroky projednat s nadřízenými.⁸²

K nejzásadnějším starostem G. Jelínka ale pravděpodobně patřilo zajištění financování stavby kostela, který v době rozdělení sboru nebyl zdaleka dokončen: „Nalézejíce se v peněžitých nesnázích, vidíme se opět nuceni ze středu církve naší do Horních Rakous a do Čech k sbírání darů lásky k dohotovení našeho chrámu páně a umoření stavebního dluhu našeho v prvních dnech měsíce února poslati.“⁸³ Zástupci presbyterstva mimo zmiňované cesty absolvovali i další výpravy do Vídně, Uher a Slezska.⁸⁴ Jejich úsilí nakonec přineslo výsledky a v červnu 1876 se střítežští dočkali slavnostního posvěcení (první bohoslužba proběhla ještě na staveništi roku 1872 u příležitosti výročí vydání tolerančního patentu). A protože šlo o událost mimořádné důležitosti, projednával G. Jelínek program již od května. Schválený scénář nakonec zahrnoval zvláštní kázání, jedno uvnitř kostela a druhé vně, doprovázená zpěvem náboženských písní.⁸⁵

V druhé polovině 70. let se farář Jelínek nesoustředil jen na dokončení stavby kostela ve Stříteži. Dbal i o další místa, kde by mohl buď on, či některý z jeho kolegů „šířit evangelium“. Do zorného pole tohoto činorodého muže se tehdy dostaly lázně v Rožnově, respektive lázeňští hosté.⁸⁶ Přímou uvedl, že ho k tomu pobízel americký duchovní Henry A. Schauffler,⁸⁷ jenž tam zrovna pobýval: „...ze své vlastní zkušenosti

⁸¹ Tamtéž, kart. 30, dopis G. Jelínka 23. 8. 1883.

⁸² Tamtéž, kart. 30, dopis G. Jelínka z 15. 6. 1891.

⁸³ Tamtéž, informace G. Jelínka pro superintendenci z 27. 1. 1875.

⁸⁴ Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 11. 6. 2014], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

⁸⁵ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, korespondence G. Jelínka z května 1876.

⁸⁶ Rožnovské žinčicové lázně vznikly na konci 18. století. Procedury byly založeny na předpokládaných léčivých účincích teplého ovčího mléka. První léčebný ústav vznikl roku 1820, kde pacientům poskytovali rovněž vodní koupele. V průběhu 19. století došlo postupně k zaměření na vodoléčbu a příznivé klimatické podmínky (procházky v terénu, slunění, tělocvik) doplňované pitím mléka, které však postupně ustupovalo. Po roce 1918 význam lázní upadal, ale roku 1924 obnovili provoz vodoléčebného a elektroléčebného ústavu pro choroby trávicího ústrojí, plicní katary a katary dýchacích cest. Lázně zanikly v roce 1960.

⁸⁷ Henry A. Schauffler byl americký misijní duchovní, který žil v druhé polovině 70. let 19. století v Brně společně s manželkou, dětmi a rodiči. V letních měsících často pobýval v Rožnově

vyprávěl, jak tamější, v léčení se nalézající hosté, po kázání evangelium toužejí.“ Zároveň přislíbil i finanční podporu ke zřízení kazatelské stanice.⁸⁸ Přesto se nejspíš peněz potřebných k pronájmu patřičných prostor a úhradě dalších výloh zprvu nedostávalo. Tato skutečnost ovlivnila i plány na tříměsíční pracovní cestu do Skotska, o níž v té době začal G. Jelínek uvažovat.

Odbočení od vzniku kazatelské stanice v Rožnově k několikátýdennímu pobytu na Britských ostrovech sice narušilo plynulost dosavadního líčení životních osudů pozdějšího seniora Jelínka, ale veškeré konání v zahraničí se mimo jiné řídilo potřebou zajistit dostatek peněz pro její chod. Tudíž obě témata částečně souvisí a lze proto následující výklad propojit. Kde se tedy vzala myšlenka navštívit takto vzdálenou zemi? Odpověď není tak složitá, jak by se na první pohled mohlo zdát. Kontakty moravských duchovních reformované církve se skotským prostředím totiž v té době nebyly nijak neobvyklé. Nejedna z nich podobnou studijní cestu absolvoval s tím, že zázemí zpravidla zabezpečovala „Association for the promotion of the Gospel in Bohemia“.⁸⁹ Největší podíl na zajištění všeho potřebného měl zpravidla John McDonald, advokát a člen Labour party, který působil rovněž jako sekretář a pokladník jmenované organizace.⁹⁰

Povědomí o možnosti vycestovat do Skotska bylo tedy v polovině 70. let 19. století mezi evangelickými duchovními na Moravě velmi rozšířené. V případě G. Jelínka pak dosti důležitou roli sehrál také jmenovaný lhotecký farář Karafiát, k němuž ho alespoň zpočátku vázaly přátelské vztahy: „*Pan farář Střítežský [...] mi pak za prvních let našeho přátelského sousedství často říkával...*“.⁹¹ Dochovaná korespondence dokládá, že právě on přišel s nápadem, aby jeho kolega v Edinburghu poznal činnost reformované církve a načerpal inspiraci do budoucna. V jednom z úředních dopisů je přímo uvedeno: „*Na radu pana bratra lhoteckého míním se totiž odebrati do Skotska, a sice do Edinburku...*“.⁹² Vzhledem k předchozímu pobytu J. Karafiáta ve Skotsku mezi léty 1871 a 1872 mohly být využity veškeré kontakty, které tam stihl navázat. Současně od srpna roku 1877 vyučoval G. Jelínek angličtinu, což je mimo jiné první informace vztahující se k připravované cestě.⁹³

Pokud však v létě 1877 započal s výukou, musela myšlenka vzniknout ještě dříve a snaha proniknout do tajů dalšího cizího jazyka představovala jeden z prvních kroků směřujících k realizaci tohoto plánu. Nicméně právě v přibližném souběhu datace zahájení příprav na zřízení kazatelské stanice a zrození vize pobytu ve Skotsku se obě události protínají. Není snad zcela zřejmé, že nedostatek finančních prostředků na šíření víry v Rožnově musel být silným motivem ideje

pod Radhoštěm, a protože uměl česky, věnoval se i veřejné kazatelské činnosti. Roku 1881 se vrátil do Clevelandu, kde pak působil mezi českými emigranty. J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 107, 108.

⁸⁸ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, dopis G. Jelínka z 29. 1. 1877.

⁸⁹ Tamtéž, zpráva G. Jelínka o cestě do Skotska ze 7. 8. 1878.

⁹⁰ E. PUČÁLKOVÁ, citované dílo, s. 10-16.

⁹¹ J. KARAFIÁT, citované dílo s. 30, 31.

⁹² ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, dopis G. Jelínka ze 14. 1. 1878.

⁹³ Tamtéž.

opatřit pro strážský sbor a všeobecně moravskou reformovanou církev tehdy tolik potřebné finanční dotace? Jen těžko by o tom bylo možné pochybovat, jak koneckonců dokazují i kroky, které ve Skotsku následovaly.

Pevnější obrysy však plánovaná cesta začala získávat až od počátku 1878. Konkrétně 14. ledna poprvé informoval superintendenta Beneše o tom, že v nejbližší době podá oficiální žádost o udělení tříměsíční dovolené. Své plány v duchu přátelské písemné konverzace odůvodnil takto: „...*abych dle slov apoštolských »všeho zkuste, a což dobrého, toho se držte« tamější křesťanský život ze své vlastní zkušenosti znáti se naučil.*“ Zároveň učinil zmínku o užitku nejen pro svoji osobu, v čemž se bezpochyby odrazily i plány na zřízení kazatelské stanice v Rožnově: „*Maje za to, že bych v Anglicku pro svůj vnitřní život a také i pro církev svou mnoho získati mohl...*“.⁹⁴ Protože ale ani v druhé polovině 19. století nebylo snadné přimět nadřízené k souhlasu s takto nákladnou a rozpočet zatěžující záležitostí, neopomněl přidat rovněž informaci o tom, že financování pobytu je již zajištěno, k čemuž G. Jelínkovi pomohlo právě využití zmíněných známostí J. Karafiáta ve Skotsku.

Za necelé dva týdny došel na strážskou faru dopis, v němž J. Beneš vyjádřil podporu úmyslu odcestovat do Velké Británie, avšak pravomoc superintendenta nebyla dostačující k udělení tak dlouhé dovolené. Tehdy platná církevní zřízení totiž jasně stanovila, kdo o těchto záležitostech rozhodoval. Určujícím faktorem se stala délka pobytu mimo sbor – jestliže farář plánoval odpočinek na dobu kratší než dva týdny, stačil souhlas seniora; o dovolené pohybující se v rozmezí dvou týdnů až jednoho měsíce rozhodoval superintendent; odjezd na dobu delší než jeden měsíc schvalovala Vrchní církevní rada ve Vídni.⁹⁵ Pro G. Jelínkovi to znamenalo sepsat oficiální žádost obsahující podrobné odůvodnění a opatřit ji kolkem v hodnotě 50 krejcarů. Součástí měl být i souhlas příslušného presbyterstva s odjezdem faráře, doplněný ještě dobrozdáním duchovního, který převezme v době nepřítomnosti jeho každodenní povinnosti.⁹⁶

Zajistit oba požadované dokumenty nepředstavovalo nejmenší problém. Počátkem února sepsal J. Karafiát oficiální stanovisko, v němž přislíbil zabezpečit vše potřebné pro spořádaný duchovní život sboru ve Stříteži. Tímto krokem jen znovu potvrdil předem uzavřenou dohodu, o níž učinil G. Jelínek zmínku v již dříve citovaném dopisu: „*Tento jest také hotov [J. Karafiát – pozn. autora], pakli bych žádanou dovolenou obdržel, na čas tento administraci církve mé na sebe vzíti...*“.⁹⁷ V návaznosti nato se usneslo i presbyterstvo, že nemá nejmenších námitek proti tomu, aby jejich farář podnikl několikaměsíční cestu za hranice Monarchie.⁹⁸

I když je patrná poměrně velká podpora kladného vyřízení žádosti o udělení dlouhé dovolené, ne všichni strážskému faráři přáli. Osten nevraživosti nelze přehlédnout ve vyjádření jeho přímého nadřízeného, tehdejšího seniora Východního

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ J. KARAFIÁT, citované dílo s. 133.

⁹⁶ SOKA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-1/1, dopis J. Beneše z 23. 1. 1878.

⁹⁷ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, dopis G. Jelínka ze 14. 1. 1878.

⁹⁸ Tamtéž, kart. 29, souhlas presbyterstva s cestou G. Jelínka z 3. 2. 1878.

seniorátu Karla Opočenského, jenž sídlil ve Vsetíně. Ten sice neměl žádnou možnost do rozhodování zasáhnout a byl pouze prostředníkem, který dotyčné písemnosti přeposlal dál, neodpustil si však připsat stručnou noticku: „*Poněvadž se tato žádost netýká oboru seniorátního dobrozdání, tedy se nížeapsaný zdržuje poznamenání.*“⁹⁹ Ačkoliv citovaný úryvek by mohl být chápán jen jako běžná informace o dodržování úředních postupů, hlubší znalost situace dovoluje upozornit na to, že skutečnost byla poněkud jiná. G. Jelínek totiž svého nadřízeného v předchozím roce otevřeně a dosti nevybíravě kritizoval před superintendentem za nedostatečné naplňování povinností spojených se svěřeným úřadem. Nicméně na důvody, které ho k tomu vedly a staly se, byť nepřímo, počátkem pozdějších dalekosáhlejších problémů, zasahujících do chodu celého seniorátu a vlastně i moravské superintendence, se zaměříme později.

Všemi náležitostmi opatřená žádost tedy mohla být odeslána do Vídně. Přestože jí G. Jelínek věnoval tu největší pozornost, nadřízenému úřadu se nezdála dostačující. Vyzvali jej proto, aby cestou superintendence podrobněji informoval vrchní církevní radu „...o pohnutkách a účelu zamýšlené cesty své...“.¹⁰⁰ Obratem splnil, co po něm požadovali, a pokračoval v přípravách na cestu. Činil tak s určitým rozechvěním, které vyvolávaly rozporuplné pocity naplňující jeho mysl. Na jednu stranu se velmi těšil, jak sám napsal J. Benešovi, ale zároveň ho doprovázely obavy z dlouhé cesty, spojené s několikaměsíčním odloučením od rodiny a farníků. Posilu hledal v Boží prozřetelnosti: „*Avšak myšlenka, že na cestu tuto se hodlám vydati ne ve svém, nýbrž ve jménu Páně, naplňuje mne vždy opět útěchou a zmužilostí.*“¹⁰¹

Udělení kýžené dovolené a souhlasu s cestou od Vrchní církevní rady se dočkal nejpozději před polovinou března 1878. K tomu v osobním listu G. Jelínkovi srdečně gratuloval i superintendent Beneš, jenž mu byl v té době příznivě nakloněn, jak je patrné z díkce uvedené písemnosti. Autor v ní projevil upřímnou radost z naplnění všech očekávání a projevil přání, aby se vystříhal nebezpečí, číhajících při cestě po souši i přes moře. Současně je však dopis dalším zajímavým dokladem blízkých osobních kontaktů se skotskými evangelíky, protože obsahuje nejen obecné zdvořilostní fráze o projevení „...vřelé sympatie bratřím a přátelům v Anglicku“, ale také prosbu, aby jeho adresát tlumočil pozdravy konkrétním osobám – profesor Marhyllovi, tajemníkovi misijní společnosti v Edinburghu a reverendovi R. S. Ashtonovi, sekretáři „Evangelical continental Society“, od níž se dostávalo podpory malému sboru ve Svěbohově nedaleko Zábřehu na Moravě.¹⁰²

Vybaven potřebnými dokumenty i požehnáním přítele vyrazil 25. března 1878 za Lamanšský průliv. Jeho kroky vedly přes Berlín a Hamburk do Edinburghu.¹⁰³ Pobyt na severu Britských ostrovů ale není možné považovat za dovolenou

⁹⁹ Tamtéž, kart. 29, informace seniora K. Opočenského o zaslání žádosti G. Jelínka ze 7. 2. 1878.

¹⁰⁰ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-1/1, dopis K. Opočenského z 23. 2. 1878.

¹⁰¹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, dopis G. Jelínka z 27. 2. 1878.

¹⁰² SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-1/1, dopis J. Beneše z 19. 3. 1878.

¹⁰³ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, dopis G. Jelínka z 27. 2. 1878.

v pravém slova smyslu. Jednalo se o jakousi pracovní studijní cestu s náročným programem. První dny navíc ztěžovala jazyková bariéra. Zpočátku totiž místní angličtině vůbec nerozuměl, i když se před odjezdem důkladně připravoval, a teprve později byl schopen aktivní účasti na společenských konverzacích. Poté postupně pronikal do života škotských věřících, jejichž postoje a zvyklosti hodnotil v podstatě kladně, byť ne se vším se ztotožňoval. Některé jeho postřehy podrobně přibližují řadu kladů i záporů, tak jak je sám poznal: *„Jest to sice země výstřednosti v každém ohledu, vedle veliké bezbožnosti až přepjatá pobožnost neznající křesťanské svobody, vedle veliké bídy báječné bohatství, nic však méně jest to země, kde bázeň i kázeň Páně panuje, kde hřích a nepravost veřejně vystoupiti se neodváží, poněvadž většina lidí tam vysoko miluje slovo Boží a spravuje dle něj obcování své.“*¹⁰⁴

Ačkoliv měl tedy očividné výhry, celkově náboženský život shledával na daleko vyšší úrovni, než jak tomu bylo na rodném Valašsku, tedy v prostředí, které důvěrně znal. Neváhal proto a i přes jazykové komplikace neúnavně agitoval, aby získal finanční podporu, jíž chtěl využít zejména ke zřízení kazatelských stanic v Rožnově a Starých Hamrech, malé vesnici v Beskydech, nedaleko dnešní česko-slovenské hranice. Současně se snažil zajistit prostředky na cestovné do gymnázia ve Valašském Meziříčí, kde vyučoval náboženství. Za tímto účelem dokonce po dohodě se sekretářem McDonalde sepsal rozsáhlou zprávu o jmenovaných místech, kterou posléze nechali vytisknout v nákladu tisíc kusů. Toto memorandum sloužilo především jako podklad pro generální konvent evangelické církve v Glasgow, na němž G. Jelínek koncem května roku 1878 osobně vystoupil – při té příležitosti buď sám rozdal, nebo se zasloužil o distribuci 800 informačních letáků, zbylých 200 pak využil v Edinburghu.

Počáteční důvěra v náklonost zúčastněných, obzvláště poté, co mu přímo předsedající osobně přislíbil duchovní i hmotnou podporu, se však nakonec proměnila ve zklamání. I přes existenci „Association for the promotion of the Gospel in Bohemia“ a již dříve uváděných dobrých vztahů panujících mezi evangelickými duchovními obou zemí, vyznívalo všeobecné mínění o Moravě poněkud méně povzbudivě. Roztrpčený G. Jelínek to trefně glosoval, když k tomu později napsal kritická slova, dopadající na hlavy poněkud sebestředně smýšlejících Britů, a to i přes přetrvávající přesvědčení, že od nich může načerpat inspiraci: *„Že tu člověk v každém povolání, obzvláště pak bohoslovci, mnohé zkušenosti nabytí musí, jest patrné. Můj pobyt ve Škotsku hleděl jsem využítkovati netolik k seznání tamnějších církevních poměrů, ale také k obrácení pozornosti tamnějšího lidu k bídě jak duchovní, tak i tělesné u nás panující, neb učinil jsem tam tu temnou zkušenost, že lid škotský vůbec a anglický zvláště o naší evangel. česko-moravské církvi jen málo ví, jsou to jen některé rodiny, obzvláště v Edinburku, které se o nás interesují. Žid, Hotentot atd. interesuje lid škotský více, než my. A také i ty rodiny, které něco o nás vědí, dívají se na církev naší skrze brýle cizí, držíce církev naší víc*

¹⁰⁴ Tamtéž, zpráva G. Jelínka o cestě do Skotska ze 7. 8. 1878.

*neb méně za duchovně mrtvou a duchovní její za nevěrce...“.*¹⁰⁵ Vskutku výmluvné shrnutí situace!

V druhé polovině června 1878 se zklamaný valašský farář vydal na zpáteční cestu. Zvolil však jinou trasu, než při v březnu a navštívil ještě Londýn, odkud se přeplavil do Ostende, načež pokračoval přes Kolín nad Rýnem a Prahu do Stříteže,¹⁰⁶ kam dorazil 26. června.¹⁰⁷ Výsledky svého putování pojímal dosti nejednoznačně, na jednu stranu nepochyboval o tom, že pozorování a vstřebávání života skotských náboženských obcí, stejně jako navázání mnohých přátelství, obzvláště s J. McDonaudem, bylo veskrze pozitivní. Naproti tomu snaha o zajištění financování plánovaných aktivit nenaplnila očekávání, přičemž je zřejmé, jak moc velké zklamání tento neúspěch představoval. K dalšímu rozčarování přispěl i dopis z Edinburghu, který přišel krátce po jeho návratu. Ačkoliv spoléhal na své poslední proslovy pronesené na veřejnosti, po nichž obdržel další sliby dotací, jež budou odeslány po jeho odjezdu, znamenala doručená zpráva poslední tvrdou ránu všem dosavadním představám. Tato skutečnost je patrná i z tónu, jakým se k tomu sám vyjádřil: *„...výše řečenému účelu se tak malá částka sešla, že skutečně nevím, co si s ní započítí a zdali ji zpět poslati nemám...“.*¹⁰⁸

Na místě je ale určité zamyšlení, byla-li to opravdu tak nízká suma, nebo jestli dal jen větší průchod deziluzi, která musela po přečtení psaní ze Skotska přijít. Představy, s nimiž odjížděl a které mohly vzbudit jak zkušenosti jeho kolegů, tak i výše uvedené dotace poskytované sboru ve Svěbohově, byly pravděpodobně dosti nadnesené. V souvislosti s nedostatečností vybraných peněz totiž přímo uvedl, že částka nestačí ani na celoroční pronájem sálů v nepříliš vzdáleném Rožnově a Starých Hamrech a cestovné do obou obcí, což přece jen nepůsobí příliš skromně s ohledem na to, že se mělo jednat o mecenát. Na povrch tak opravdu mohlo vystoupit pociť značného roztrpčení, jemuž dal v korespondenci plný průchod. Skutečnou výši takto získaného obnosu se však během archivního bádání zjistit nepodařilo.

Druhý problém, před kterým coby evangelický farář v této souvislosti stál, představovala podpora proplácená státním erárem. Ta byla určena právě k uhrazení výloh spojených s cestami do vzdálenějších obcí, kde konal bohoslužby či za dalšími povinnostmi, k nimž patřilo také vyučování na gymnáziu a duchovní péče o vězně. Hrozilo totiž riziko jejího snížení negující ve svém důsledku přínosy daru ze zahraničí, takže by taková částka musela významněji přesahovat výši paušálních příplatků. Ty navíc docházely značně opožděně a zpravidla po několika urgencích (jak ukazují četné stížnosti dalších farářů), takže i existenční obavy představovaly důležitý faktor při rozhodování, jak s penězi naložit. Nakonec se však takto vybraných peněz nevzdal, jak dokazuje i to, že přes neustále zdůrazňovaný neúspěch veškerých snah docházely ze Skotska do Stříteže blíže nespecifikované

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 27. 2. 1878.

¹⁰⁷ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 8. 7. 1878.

¹⁰⁸ Tamtéž, zpráva G. Jelínka o cestě do Skotska ze 7. 8. 1878.

dotace určené k zajištění kázání a výuky i v dalších letech. Jejich výše nemohla být nijak závratná, ale zajisté významně přispěly při hrazení nutných výdajů spojených s dojížděním.

Po návratu ze Skotska se i přes popsané komplikace spojené s financováním činnosti kazatelské stanice G. Jelínek svých plánů nevzdal. Záhy totiž došlo k jejímu otevření a bohoslužby probíhaly dvakrát měsíčně, vždy v odpoledních hodinách. Současně začal dojíždět také do Starých Hamrů, jež chtěl navštěvovat šestkrát do roka (například v roce 1881 tak ale učinil jen čtyřikrát). Datum zahájení provozu rožnovské stanice však nelze určit zcela jednoznačně. Citované internetové stránky současného sboru ve Stříteži informují o tom, že k tomu došlo dne 7. června 1878. V té době byl však G. Jelínek ještě na Britských ostrovech, případně by se snad dalo uvažovat o tom, že se již vydal na cestu zpět, ale tato myšlenka poněkud odporuje poznatkům plynoucím ze studovaných pramenů. Navíc se nezdá pravděpodobné, že jako duchovní otec myšlenky mohl u takto významné události chybět. Rovněž tvrzení, že kazatelská stanice převzala financování drožky, vyvolává pochybnosti. Obzvláště, když se právě na její provoz pořádali dobročinné sbírky a částečně jej dotoval i dojíždějící farář ze svých nevelkých prostředků.¹⁰⁹

V této podobě se pořádání rožnovských bohoslužeb dařilo udržovat při životě nejpozději do roku 1881, kdy vyschl zdroj příjmů ze sbírky pořádané ve Skotsku.¹¹⁰ Ukončení těchto dotací mělo fatální následky. Kvůli nedostatku prostředků musel G. Jelínek kazatelskou stanici uzavřít, což chápal jako osobní prohru, za níž se styděl: „...byl jsem nucen kazatelskou stanicí tam k nemalému mému zármutku a zahanbení zavřít...“.¹¹¹ Nechtěl však místní mládež ponechat bez výuky náboženství, takže alespoň každou třetí neděli odpoledne navštěvoval Rožnov či Házovice (dnes část Rožnova), kde pořádal cvičení v katechismu. Na zaplacení cestovních nákladů se při každém shromáždění konaly dobrovolné sbírky, jež měly doplňovat příspěvky hrazené obcemi. Zajištění prostor určených k provozování školy náboženství připadlo vždy některému z členů sboru a nezřídka nepřineslo optimální řešení.¹¹²

Ještě hůře dopadlo ukončení skotských dotací na Staré Hamry, kde sice žilo velké množství evangelíků (400 augsburského vyznání a 80 reformovaných), kteří měli k dispozici i vlastní nový kostel „...avšak žádného duchovního, poněvadž by jej pro velkou svou chudobu vydržovati v stavu nebyli...“.¹¹³ Kvůli velké vzdálenosti, a s tím souvisejícími náklady, k nim v roce 1882 přestal dojíždět i G. Jelínek. Byl si však vědom toho, že dlouhodobě je situace neudržitelná a snažil se přemluvit superintendenta Beneše, aby tam s ním odjel na vizitaci, jež měla místní povzbudit v tom, že nezůstávají zcela zapomenuti.

¹⁰⁹ Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 3. 7. 2014], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

¹¹⁰ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 30, dopis G. Jelínka ze 17. 8. 1881.

¹¹¹ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 25. 4. 1882.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž, dopis G. Jelínka ze 17. 8. 1881.

Pravděpodobně aby svého nadřízeného více naklonil této myšlence, nabízel využití pracovní cesty k prohlídce pamětihodností v kraji. Svému představenému a příteli proto psal, že by společně „...rozkošný Hukwald navštívili...“,¹¹⁴ kam se poté skutečně vypravili, společně s J. Karafiátem. Tato rozsáhlá hradní zřícenina pravděpodobně patřila mezi oblíbená místa G. Jelínka, neboť i v dalších letech ji při svých cestách opakovaně navštěvoval. Kupříkladu mezi léty 1883 až 1885 tak učinil znovu, když se opět s farářem Karafiátem a seniorem Václavem Šubertem vypravil do těšínského alumnea (internát pro evangelickou mládež).¹¹⁵ Úřední korespondence tak alespoň částečně poodhaluje roušku jeho jinak prameny nepříliš reflektovaného soukromého života, zájmů a zálib.

Jakkoliv nebyl z výsledků výpravy do Skotska nadšen, co se týkalo finančních prostředků, v jiných ohledech – poznávání jiných zemí, lidí, způsobů života, jej cestování velmi přitahovalo. Ani v dalších letech se mu proto nevyhýbal, přestože již nikdy nepodnikl takto rozsáhlou pouť. Od konce 70. let do 90. let 19. století opouštěl Střítež poměrně pravidelně, a to buď z důvodů vyložené služebních, kvůli řešení rodinných záležitostí, případně spojil pracovní a soukromé záležitosti dohromady. Již dříve byla zmíněna účast na jednání Gustav-Adolfského spolku ve Špýru roku 1872, což je i první prameny zachycená cesta po nástupu na místo duchovního. Tehdy také dopravil manželku s dětmi do Libenic,¹¹⁶ ležících mezi Kutnou Horou a Kolínem (zjevně se tedy jednalo o propojení oficiálního účelu s osobními zájmy).¹¹⁷ K této obci jej vázaly nejtěsnější příbuzenské vztahy, protože zakladatelem tamní evangelické školy byl roku 1863 jeho tchán Jan Šantrůček, který zastával úřad zdejšího faráře v letech 1835 až 1882.¹¹⁸ Libenice navíc sehrály důležitou roli v posledních letech života G. Jelínka, protože je zřejmé, že rodina udržovala trvale úzké kontakty s místním sborem. Nepřímou podporou této myšlenky představuje i dopis, v němž roku 1900 oslovil farář Vlastimil Juren (ve funkci v letech 1892 až 1904) tehdy již dlouholetého seniora Východního seniorátu, zdali by na východní Moravě nemohl zajistit uplatnění pro dva maturanty učitelského ústavu v Kutné Hoře a bývalé žáky libenické školy.¹¹⁹

¹¹⁴ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 25. 4. 1882.

¹¹⁵ J. Karafiát ve svých pamětech na tuto cestu vzpomíná a s lehkým nadhledem popisuje, jak vážení představitelé reformované církve neváhali shlédnout změny spojené s právě probíhající rekonstrukcí budovy alumnea: „Ke starému alumnátu se právě něco přistavovalo. My jsme vylezli na lešení, abychom viděli do těch starých oken, a pan senior pravil dělníkům, že on tam v těch pokojích také přebýval. K čemuž jeden Polák doložil: «A tak vy jste přijeli zas jednou se podívat na své staré hříchy».“ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 107.

¹¹⁶ V Libenicích byl založen farní sbor roku 1839 a v roce 1863 položili také základní kámen evangelické školy. Do té doby docházeli místní děti na vyučování do blízkého Kaňku, kdy existovala škola od roku 1801. Evangelická škola Libenice [online], [citováno 5. 11. 2014], <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/evangelicka-skola>

¹¹⁷ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 22, neuspořádáno, dopis G. Jelínka z 16. 8. 1872.

¹¹⁸ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 8, neuspořádáno, dopis G. Jelínka ze 4. 1. 1867

¹¹⁹ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 22, dopis V. Jurena sepsaný v Libenicích dne 9. 7. 1900.

Naproti tomu další výjezd za hranice Monarchie po návratu ze Skotska byl vyloženě soukromou záležitostí. Jednalo o doprovod dcer do švýcarského Mönnersdorfu, kde roku 1880 nastoupily do vzdělávacího ústavu pro dívky.¹²⁰ Alpskou zemi navštívil ještě jednou, když je po dvou letech studia odvezl zpět na rodné Valašsko.¹²¹ S přibývajícím věkem a blížícím se padesátým rokem života mu ale začaly cestování komplikovat zdravotní obtíže. V té době totiž hovořil o tom, že ho pronásleduje „...starý tělesný neduh...“ způsobující „...mnohé nesmírné bolesti několikrát do roka...“.¹²² V plné síle se onemocnění projevilo počátkem srpna 1887, kdy ho nečekaně zaskočily bolesti krátce poté, co se vypravil navštívit známé v Německu. Po příjezdu do Prahy proto vyhledal lékaře, který diagnostikoval ledvinový písek, pročež doporučil měsíční léčení v Karlových Varech.

Nezbývalo než plánovanou návštěvu v Německu odvolat a odebrat se na lékařem doporučené léčení spojené s pravidelným užíváním známého Mlýnského pramene. Ostatně bolestivé onemocnění ani neumožňovalo dodržet původně stanovený itinerář. Ubytování našel v „Gartenzeite Haus Kosmos“,¹²³ avšak vzápětí zjistil, že na čtyřtýdenní pobyt mu nestačí finanční prostředky. Celou anabázi tudíž vyličil dopisem superintendentovi Josefu Totuškově,¹²⁴ jehož jednak zpravil o změněném cíli cesty a za druhé svého nadřízeného požádal, aby zajistil peněžitou podporu ze státního paušálu.¹²⁵ Jak probíhala jednání, zabývající se touto prosbou archiváře nezachycují, ale potřebnou částku pravděpodobně obdržel, jelikož v lázních pobýval téměř celý srpen. Počátkem září tak mohl napsat: „...že jsem se díky Bohu dne 2 t.[ohoto] m.[ěsíce] šťastně a jak se naději vyléčen z Karlových Varů domů navrátil.“¹²⁶

Ačkoliv zdravotní komplikace pozměnily roku 1887 jeho plány, nenechal se ani v následujících letech odradit od dalších cest. Pravidelně se účastnil jednání synod i konventů jak náleželo jeho postavení v církevní hierarchii. Rovněž tak nevynechal povinnosti spojené s finančními záležitostmi sboru či později seniorátu, což nezřídka spojil s návštěvou známých. V létě 1890 tak nejprve odjel na přátelské setkání do Čech (opět do Libenic?) a poté do obce Horní Dubenky, nacházející se necelých 20 kilometrů severozápadně od Telče, kde aktivně sledoval shromáždění

¹²⁰ SOKA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-1/1, souhlas superintendenta J. Beneše s udělením dovolené ze dne 14. 9. 1880.

¹²¹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 29, žádost G. Jelínka o dovolenou z 29. 5. 1882.

¹²² Tamtéž, kart. 29, dopis G. Jelínka ze 4. 8. 1887.

¹²³ S největší pravděpodobností se jedná o dodnes existující hotel Kosmos, který zahájil provoz na konci 19. století.

¹²⁴ Josef Totušek se narodil ve Veselí roku 1836 v rodině evangelického reformovaného faráře. Studoval v Těšíně, Halle, Lipsku, Bonnu a ve Vídni. Kariéru duchovního zahájil jako vikář u svého otce v Kloboukách, poté samostatně působil ve Veselí a Jimramově. Zemřel roku 1899 v Olešnici, kde je také pochován. Byl pátým superintendentem moravské reformované superintendence

¹²⁵ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 29, dopis G. Jelínka superintendentovi ze 4. 8. 1887.

¹²⁶ Tamtéž, informace o návratu do Stříteže n. Bečvou ze 7. 9. 1887.

moravské pobočky Gustav-Adolfského spolku.¹²⁷ Za jeden z nejvzdálenějších cílů, kam během 90. let zamířil, patřilo roku 1896 město Stryj ležící jižně od Lvova, které tehdy patřilo k území Haliče. V žádosti o udělení dovolené uvedl, že odjíždí „...za příčinou mého zotavení a návštěvy mých přátel...“.¹²⁸ To je také jediná bližší informace vztahující se k účelu této výpravy.

Současně se od konce 80. let začínají pravidelněji objevovat lázeňské pobyty, které ale nelze považovat za každoroční samozřejmost. To nevelké příjmy evangelického faráře neumožňovaly, i když na léčení mohl dostávat finanční podporu, stejně jako roku 1887. Přesto kvůli recidivujícímu ledvinovému onemocnění v červnu 1891 znovu na měsíc odjel do Karlových Varů.¹²⁹ Za další dva roky si léčil revmatismus v Trenčianských Teplicích¹³⁰ a patrně naposledy se v Karlových Varech snažil svému zdraví prospět ještě roku 1914.¹³¹ Přes narůstající neduhy tedy i v pokročilém věku stále oplýval dostatečnou vitalitou k tomu, aby zvládal překonat poměrně velkou vzdálenost dělící od sebe Valašsko a západní Čechy, třebaže trochu rozechvělejší rukopis prozrazuje, že již neměl tak pevnou ruku jako v předchozích letech.

Je sice zřejmé, že G. Jelínkovi nedělalo cestování potíže ani ve vyšším věku. Nelze si ale nevšimnout toho, že od poloviny 90. let 19. století postupně omezoval tyto aktivity především na nevyhnutelné služební povinnosti, bez nichž by nemohl vykonávat seniorský úřad. Opakovaně tak prováděl vizitace sborů a účastnil se významných společenských událostí, na něž byl coby důležitá osobnost církevní správy zván. Jednalo se například o položení základních kamenů církevních staveb či posvěcení nově vybudovaných kostelů. To na druhou stranu zvládal bez větších problémů ještě více jak dvě desetiletí.

3.3. Úředník církevní hierarchie a učitel

Součástí každodenního života evangelických farářů v druhé polovině 19. století byla nejen péče o duchovní stránku života věřících, ale také pravidelné plnění úředních povinností vyplývajících z existence církevně správní organizace. Samozřejmě, že především zaštiťovali činnost svěřeného sboru, zprostředkovávali komunikaci presbyterstva s nadřízenými instancemi, zpravidla kvůli nejrozličnějším žádostem (jednání ohledně nových členů presbyterstva apod.),¹³² ale přispívali i k chodu celé instituce svojí účastí při pravidelných setkáních s kolegy a představenými v rámci superintendenčních konventů. Někteří z nich navíc ještě

¹²⁷ Tamtéž, žádost o dovolenou z 28. 6. 1890.

¹²⁸ Tamtéž, žádost o dovolenou z 3. 8. 1896.

¹²⁹ Tamtéž, žádost o dovolenou ze 7. 7. 1891.

¹³⁰ Tamtéž, žádost o dovolenou z 20. 9. 1893.

¹³¹ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 22, neuspořádáno, žádost o dovolenou z 27. 7. 1914.

¹³² Takovou záležitost řešil G. Jelínek v roce 1880, kdy žádal o dispenz pro nově zvoleného presbytera Jana Dobeše ze Stříteže, jehož bratr Josef Volek již členem presbyterstva byl. ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 30, neuspořádáno, dopis G. Jelínka z 25. 8. 1880.

zastávali volené funkce související s činností seniorátu, coby nadřazeného celku služební hierarchie.

V rozmezí let 1864 až 1891, na které je tato kapitola zaměřena, vykonával všechny vyjmenované povinnosti i G. Jelínek. Již jako začínající „řadový“ farář ve Velké Lhotě a Stříteži se činnorodě zapojoval do života reformované církve na Moravě, jak ukazují tiskem vydávané zápisy ze superintendenčních konventů. Je zřejmé, že hned na počátku kariéry neváhal ukázat své schopnosti, když se aktivně zúčastnil pracovního setkání evangelických duchovních, konaného roku 1868 v Brně.¹³³ I když mu tehdy náležela pozice „nováčka“, bez větších obav vstupoval do projednávání jednotlivých bodů programu a obhajoval vlastní postoje k diskutovaným položkám. Jinak navýsost úřední dokument mimoděk poodhaluje alespoň část myšlenkového světa G. Jelínka. Přestože se jedná jen o několik střípků, lze vytušit, že už tehdy nejspíš pomýšlel na významnější postavení mezi duchovními Moravské superintendence.

Z pozice voleného člena pracovní komise určené k projednávání návrhů týkajících se hospodářských záležitostí sborů na brněnském superintendenčním konventu znovuotevřel již ukončenou debatu ohledně financování evangelických farářů a učitelů ze státního rozpočtu, přičemž dával za příklad Švýcarsko. Současně dokládal řadu případů chudoby duchovních, způsobených omezenými možnostmi jednotlivých sborů. Artikuloval tak názor, jenž měl řadu zastánců, argumentujících mimo jiné situací v Prusku a zároveň tímto krokem rozpoutal vášnivou debatu o nezávislosti reformované církve. Došlo sice ke všeobecnému uznání, že na Moravě je v mnoha případech nepopíratelně k spatření „...trapný stav duchovních a učitelů, ohledně jich hmotného postavení“,¹³⁴ ale ani tak G. Jelínek neuspěl ve snaze o zlepšení materiálního zajištění (svého i svých kolegů) na účet eráru. Diskuzi totiž uzavřelo prohlášení: „Samospráva budiž nám tím nejdražším pokladem.“¹³⁵ Jediným výsledkem se stalo doporučení, aby sbory zakládaly podpůrné fondy, což nijak neměnilo dosavadní stav. Zcela okrajově pak ještě plénem prošla myšlenka zřizovat církevní záložny, ale ta neměla větší odezvu.

Z prvního dosud zachyceného veřejného vystoupení na shromáždění duchovních Moravské superintendence tak vyšel G. Jelínek v podstatě poražen, ale přesto o sobě dal vědět, takže bylo zřejmé, že i v příštích letech s ním bude nutné počítat. Během dalších jednání konventu už však příliš aktivní nebyl, pouze vyjádřil podporu zavedení Heideberského katechismu v evangelických školách a souhlasil s povinností shromážděných věřících povstat při příchodu faráře do kostela. To už ale bez závažnějších připomínek podporoval většinový názor.

Pokud měl tedy opravdu v úmyslu postoupit na vyšší příčky církevní správy, než kam dosáhl jeho otec, jenž sice náležel mezi uznávané faráře, ale nikdy nezískal žádný významnější úřad, zvolil správnou cestu. V průběhu krátkého časového

¹³³ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 22, neuspořádáno, protokol ze superintendenčního konventu konaného 31. 3. - 3. 4. 1868 v Brně.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

období, ohraničeného roky 1865 a 1870, totiž prokázal, že je schopným duchovním a navíc své postavení významně podpořil dobrými až přátelskými vztahy se superintendentem J. Benešem, jak dokazuje jejich vzájemná korespondence. Takto vynaložené úsilí dokázal G. Jelínek zúročit nejpozději v polovině 70. let 19. století, kdy nastoupil do úřadu konseniora (zástupce seniora).

Nově nabytá funkce přinášela jak určitou regionální prestiž, tak i řadu povinností. Jako volený „náměstek“ přejímal v době nepřítomnosti svého nadřízeného veškeré úkoly spojené s vedením seniorátu. Taková situace nastávala zpravidla, když představený odjížděl na dovolenou, aby načerpal nové síly, nebo pokud jej zaskočily zdravotní problémy. Kupříkladu v červnu 1877 za něj G. Jelínek vyřizoval veškerou korespondenci se sbory i Vrchní církevní radou ve Vídni, protože jej na lůžko upoutala právě prodělaná oční operace¹³⁶ (není zcela zřejmé, o jaký zákrok se konkrétně jednalo, ale jedním z nejčastějších očních zákroků bylo v druhé polovině 19. století odstranění šedého zákalu).¹³⁷ Postupně tak pronikal do „tajů“ vedení agendy Východního seniorátu, jako samostatného stupně evangelické církevní správy. Dlouhé roky sbírané zkušenosti mu posléze na počátku 90. let usnadnily rychlou orientaci po převzetí jeho řízení.

Zastupování seniora ale nepředstavovalo jediný úkol související s pozicí konseniora. To náleželo spíše k méně obvyklým úkolům. Daleko častěji se musel věnovat finanční kontrole sborů, což zároveň zapříčinilo řadu komplikací a nejednu bezesnou noc. Jak moc tyto závazky G. Jelínkovi ztěžovaly život, ukazuje korespondence se superintendentem, jemuž musel počátkem roku 1878 složitě vysvětlovat zdržení revize účetnictví z let 1867 až 1873, zahájené v květnu 1875. Ačkoliv tehdy bez odkladu zahájil práci na předložené dokumentaci pocházející ze sedmi sborů (Prusinovice 1868-1871, Růžďka 1867-1868, Zádveřice 1867-1868, Liptál 1869-1870, Javorník 1867-1869, Vsetín 1869-1871, Velká Lhota 1872-1873) a do počátku července téhož roku odeslal všechny prověřené písemnosti seniorovi do Vsetína, sklídl pouze kritiku za špatně splněný úkol.

Leč chyba nebyla na jeho straně. Po obdržení výsledků kontroly měl úřad seniora neprodleně zajistit, aby presbyterstva, u nichž G. Jelínek odhalil nedostatky, účetnictví opravila. To však trvalo neúměrně dlouho dobu a některé sbory dokonce nikdo neobeslal, jak zdůraznil konsenior ve své obhajobě: *„Z toho vysvítá, že (všecky) účty zdejšího seniorátu dílem na Vsetíně ležejí, dílem ale až doposud od dotčených církví vůbec ani vyhotoveny a předloženy nebyly, což aby čím nejdříve učinily, jsem ne jednou důstojného pána seniora žádal.“*¹³⁸ Koho z problému vinil, předchozí citace zřetelně ukazuje. Spravedlivě rozhořčen neváhal a pokračoval dále přímou kritikou spojenou s výzvou k zásahu proti neplnění stanovených povinností: *„Liknavost jak ze strany*

¹³⁶ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 25. 6. 1877.

¹³⁷ Otakar BRÁZDA, *Josef Arnošt Ryba – profesor očního lékařství*, in: Zdravotnické noviny [online], [citováno 3. 12. 2014], <http://www.zdravky.cz/zpravodajstvi/lekarske-listy-plus/josef-arnost-ryba-profesor-ocniho-lekarstvi>

¹³⁸ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 30, neuspořádáno, dopis G. Jelínka superintendentovi J. Benešovi ze 14. 1. 1878.

*důstojného pána seniora, tak i ze strany výše jmenovaných církví nelze tu zatajiti [...] Jest zapotřebí, aby jak důstojný pán senior, tak i dotyčné církve čím nejdůrazněji k pořádku a k plnění povinností svých ze strany vyšších církevních úřadů vyzváni byly.*¹³⁹ Nemůže snad ani překvapit, že dal tehdy otevřeně najevo znechucení z celé situace, která ho nadmíru roztrpčila: „...a z té příčiny mám velikou chuť svůj úřad conseniora složiti, abych na takovýto nepořádek nemusel déle dívati a já tu snad sám vinu druhých nésti a v pokutu upadnouti nemusel.“¹⁴⁰

Veden spravedlivým přesvědčením, že právo je na jeho straně, obhájil svoji nevinu, zároveň ale podpořil pozvolný vznik tábora odpůrců, rekrutující se z lidí, jimž svými stížnostmi znepríjemňoval život. A zcela přirozeně v jeho čele stanul z nedůslednosti obviněný senior K. Opočenský. Trvalo však ještě více jak deset let, než dostali vhodnou příležitost a mohli projevit nepřátelství. Avšak nepředbíhejme událostem. Po sepsání vysvětlujícího dopisu problému přece jen poněkud ustoupily do pozadí, takže kontrola byla zdárně ukončena. V příštích letech pak přezkum účetnictví probíhal opakovaně, pročez s ním již konsenior Jelínek neměl tolik starostí. To dokládá mimo jiné i hlášení ze září 1879, v němž superintendenci informoval o odeslání prozkoumaných dokladů lipťálského a javornického sboru z roku 1878.¹⁴¹ Je tudíž možné, že před nástupem G. Jelínka do funkce docházelo k výraznému zanedbávání této povinnosti, což naznačují i dříve citované stesky. Zisk tohoto úřadu by pak nemusel být jen vytouženým krokem vzhůru na společenském žebříčku, ale i noční můrou způsobenou nutností vypořádat se s letitými nedostatky ve výkazech některých farních sborů a uvést v život spolehlivý systém zamezující do budoucna vzniku podobných situací. A jak je patrné, zvládl tento úkol dobře, přinejmenším ke spokojenosti svých představených, protože v pozdějších letech žádné další výtky ohledně finanční revize neobdržel.

Pozdější senior Jelínek jako správní úředník církevní hierarchie zahájil kariéru na konci 60. let 19. století. Hned od počátku těchto aktivit působil především v pracovních komisích superintendenčních konventů zabývajících se ekonomickými záležitostmi fungování reformované církve na Moravě. Z pramenů není zřejmé, jak velké oblibě se těšil mezi svými kolegy. Je však možné předpokládat, že i kdyby se po lidské stránce neshodovali, z hlediska odbornosti a organizačních schopností musel být postupně shledán za způsobilého i k převzetí vyššího postavení. Jinak by v polovině 19. století jen těžko došlo ke konsenzu, na jehož základě ho zvolili konseniorem zabývajícím se kontrolou účetnictví ve Východním seniorátu.

Po převzetí konseniorského úřadu ale kvůli důslednému výkonu jemu svěřených úkolů začal vznikat okruh lidí, které určitě nebylo možné počítat mezi jeho nadšené zastánce. Ten však neměl nijak přesně vymezené hranice a nejednalo se dlouhou dobu ani o žádné účelově vytvořené uskupení. Spíše povstal z osobních neshod či pocitů křivdy, pročez je zřejmé, že ne všichni jedinci, spadající do této

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž, zpráva G. Jelínka z 9. 9. 1879.

kategorie, patřili po dlouhá léta mezi jednoznačné odpůrce. Někteří počáteční rozpory překonali a navázali na předchozí dobré vztahy, jiní se naopak z dříve dobrých přátel proměnili ve vyhraněné protivníky, k čemuž je vedly jak otázky dalšího směřování reformované církve, tak i záležitosti mocenské.

Doposud byl G. Jelínek představen jako cestovatel, duchovní správce rozsáhlého sboru a církevní úředník. Přesto patřila k jeho životu ještě jedna důležitá role. Stejně jako mnoho jiných duchovních, ať již evangelických či katolických, se věnoval výuce mládeže. Samozřejmě, že svoje pedagogické schopnosti uplatňoval především v otázkách náboženství, a to jak během křesťanských cvičení a výkladu katechismu ve střítežském sboru, tak i na gymnáziu v nedalekém Valašském Meziříčí. Po dlouhá léta také vzdělával vězně v rakousko-uherských trestnicích. To je nicméně téma, kterému se bude věnovat samostatná kapitola.

Jak bylo naznačeno, pedagogická činnost patřila v té době ke každodenním povinnostem farářů. Zároveň ji však každý pojímal poněkud odlišně, jak to odpovídalo představám o tom, co je a není zapotřebí pro mládež učinit. Nebude nezajímavé porovnat přístup dvou již jmenovaných duchovních s postoji G. Jelínka. Tento komparativní exkurz může poodhalit jejich rozdílná stanoviska a položit otázku, zdali je ovlivňovala příslušnost k určité církvi. Nejedná se však o dostatečně reprezentativní vzorek, takže výsledek není možné nijak zásadněji zobecňovat. Jde tedy spíše o pokus ukázat, jak vypadala činnost duchovních v rámci školství Monarchie na vybraných příkladech.

Nejprve několik slov o katolickém knězi Karlu Aloisi Vinařickému, který působil na českých školách před polovinou 19. století.¹⁴² Již počátkem 20. let uvažoval o kariéře gymnaziálního profesora, ale po úspěšném ukončení teologických studií a kněžském svěcení se roku 1828 stal ceremoniářem pražského arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského z Přestavlk. To sice znamenalo změnu dosavadních plánů, ale školství nepřestal sledovat. Zajímala jej především problematika neustálého protěžování němčiny jako výukového jazyka pro české děti, přičemž se významně zasazoval o změnu dosavadní praxe. Podle jeho názoru měla zhoubný vliv na existenci a rozvoj národního povědomí.

Neváhal proto literárně vystupovat s obhajobou češtiny. Veškeré dosavadní zkušenosti zúročil v Pamětním spisu nazvaném „*Denkschrift über den gegenwärtigen Zustand böhmischen Sprachunterrichtes an den Lehranstalten Böhmens*“, jež vypracoval na základě výzvy „Sboru Musejního pro vědecké vzdělávání české řeči a literatury“.¹⁴³ Vinařickým sestavené memorandum bylo v dubnu 1832 předáno

¹⁴² Krátký portrét K. A. Vinařického byl zpracován na základě diplomové práce: Marcela BRABENCOVÁ, *Konfese-profese-společnost. Karel Alois Vinařický (1803-1869) a jeho doba*, diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2012, s. 31-36, 261-281.

¹⁴³ O vzniku a účelu Sboru pojednal Karel Tieftrunk ve své práci o historii Matice české: „*Za těchto příznivých okolností Palacký obrátil se také dne 6. ledna 1830 k Výboru Musejnímu s prosbou, aby jednota spisovatelů, k vydávání encyklopaedického slovníku povolena, jako zvláštní sbor přijata byla k společnosti musejní a pod její ochranu postavena. Odvolával se při tom nejprve na § 12. statut musejních, dle něhož*

nejvyššímu purkrabímu Karlu hraběti Chotkovi, coby zastánci českého jazyka. Přes velké naděje plynoucí z příznivého přijetí tohoto dokumentu došlo k velkému zklamání, protože výsledkem se po několikaletém čekání stala vyhybavá odpověď plná nejrůznějších výmluv. Nezůstalo však jen při teoretických úvahách. Svoje dosavadní zkušenosti a postoje mohl záhy poměřit s praktickými potřebami školství. Tuto možnost dostal po převzetí fary v obci Kováně nedaleko Mladé Boleslavi roku 1833. Změna působiště sice vyplynula z nedobrých vztahů s novým pražským arcibiskupem Aloisem Josefem Krakovským z Kolovrat, ale ve svém důsledku byla vlastně přínosem pro činnost Vinařického v roli pedagogického reformátora. On sám toto období později považoval za jednu z nejšťastnějších životních epizod.

Co však na Mladoboleslavsku učinil pro změny ve vyučování? Krátce po příchodu do Kováně převzal místní školu a vzápětí dospěl k názoru, že dosavadní německé pochvalné lístky pro žáky jsou zcela nedostačující. Zasadil se proto o vytvoření lístků českých, které nechal vytisknout vlastním nákladem. Investoval sice nemalý finanční obnos, ale podařilo se mu získat odběratele a zajistil tak rozšíření do dalších škol. Současně zahájil provoz dětské opatrovny v blízkém krajském městě. Neopomíjel však ani činnost literárně pedagogickou, takže roku 1839 vydal dětskou knížku *„Česká abeceda, aneb malého čtenáře knížka první“*. Tento krátký výčet jeho aktivit ukazuje, že se jednalo o velmi aktivního duchovního, jemuž se školství stalo jednou z nejdůležitějších životních náplní.

Tuto skutečnost dokazují i kroky, které učinil v dalších působištích. V jihočeském Týně nad Vltavou, kde převzal roku 1849 děkanství, dokázal z titulu svého úřadu přimět měšťany ke zřízení české čtvrté třídy a dojednal dobré finanční i materiální zajištění pro nového učitele. Snad právě proto získal také schopného kantora, což se zakrátko pozitivně odrazilo ve zlepšujícím se prospěchu žáků. I přes pozdější změny pedagogů ale děkan Vinařický stále přísně dohlížel na dodržování vysoké úrovně vyučování, čímž tomuto vzdělávacímu ústavu získal věhlas v širokém okolí.

Roku 1859 na něj ale začal doléhat věk a únava z vyčerpávající práce. Zatoužil po klidnějším místě, kde by mohl dokončit svá literární díla. Přijal proto místo vyšehradského kanovníka, čímž začala poslední etapa jeho plodného života, která byla spojena s Prahou a krátkým působením v radě pro vyučování (1863-

společnost má právo pro zvláštní oddíly nauk jmenovati také zvláštní komitěty nebo sbory, pak na § 3. a 13. týchž statut, podle kterých vzdělávání českého jazyka k účelům musejním náleží; nad to že Museum již ode tří let založením českého časopisu prospěšně působí na literaturu národní a podporováním onoho komitětu pro slovník ještě více tomuto národnímu účelu prospěje. Spolu Palacký znova ještě vyložil důležitost předsevzatého díla oznámiv, že skladatelé jeho vzdají se všeho honoráru, a výtěžek, bude-li jaký, že rádi ponechají Museu. Žádosti té Výbor Musejní také vyhověl; neboť usnesl se dne 11. ledna 1830 na základě § 12. svých stanov, zřídit Sbor k vědeckému vzdělávání řeči a literatury české, jmenovav tři redaktory slovníku naučného, Jungmanna, Presla a Palackého, údy Sboru tohoto. Poručil jim zároveň všecku péči o náklad a vydání dotčeného slovníku žádaje jich, aby pilně dbali o zachování čistoty jazyka a účty skládali každého roku z jednání svého.“

Karel TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, Praha 1881, [online], [citováno 15. 1. 2015], <http://texty.citanka.cz/tieftrunk/dmc1-1.html>

1865).¹⁴⁴ Ačkoliv mu v druhé polovině 60. let začalo rychle ubývat sil, zůstal věrný svému celoživotnímu poslání a ještě nedlouho před smrtí, zemřel v roce 1869, se zasazoval o zřízení živnostenské a hospodářské školy v Karlíně.

Po představení katolického kněze, obětavého reformátora školství a učitele K. A. Vinařického obrátíme pozornost k evangelické církvi. Jako dobrý příklad poněkud jiného chápání pedagogických povinností se jeví postoje J. Karafiáta, vrstevníka G. Jelínka. Vhodným pramenem, který umožňuje nahlédnout do jeho myšlenkového světa, jsou již dříve citované paměti, konkrétně část věnovaná právě Valašsku, což dosavadní výklad více přiblíží regionu, kde se odehrála převážná většina líčených událostí.

Po ukončení zahraničních studií na evangelických středních (gymnázium Gütersloh ve Vestfálsku) a vysokých školách (Berlín, Bonn, Vídeň), kde se nezřídka pohyboval ve velmi nábožensky vypjatém prostředí, na něž navázal ještě pobyt v dalších zemích (Holandsko, Skotsko), začal vyučovat náboženství, češtinu a didaktiku na Evangelickém semináři v Roudnici nad Labem. Zkušenosti získané počátkem 70. let 19. století mohl později uplatnit jako farář lhoteckého sboru, ale oproti postojům K. A. Vinařického je patrný výrazný akcent na záležitosti víry, před nimiž ustupoval do pozadí důraz na celkovou úroveň vzdělávání: „...a tak jsem vždy na školách pokládal náboženství za předmět zcela jinaký, než mluvnice, počty a to ostatní.“¹⁴⁵ Přesto však nemohl zcela opomíjet poměry panující ve školství na Valašsku, kde působil od dubna 1875.

Lhotecký sbor totiž krátce před jeho příchodem opustil z finančních důvodů učitel církevní školy. Zároveň tehdy ještě nebyla dobudována obecná škola, takže „Učírny stávající byly naprosto nedostatečné, a na Lhotecku více dětí evangelických i katolických do školy nechodilo, než chodilo“.¹⁴⁶ Ihned po svém příjezdu proto začal s výukou náboženství, přičemž řešil, jestli bude provoz opuštěné školy obnoven. Superintendent Beneš zastával názor, aby zůstala uzavřena, protože sbor nebude schopný zajistit ze svých skromných prostředků plat dostačující pro schopného pedagoga. J. Karafiát zdůrazňoval opět spíše náboženské hledisko, když se obával, že nebude možné zajistit dostatečné „bohobojného“ vyučujícího, pročež upřednostňoval docházku dětí do vzdálenější obecné školy: „Nám jest rozhodně lépe mít naše děti pod slušným učitelem na škole obecné, než pod evangelickým učitelem hodně světským.“¹⁴⁷

Nastíněný názor ukazuje, že otázky víry, a jak sám často říkal „církevní kázně“, nadřazoval všemu ostatnímu. Tyto vyhraněné postoje mu později způsobily

¹⁴⁴ Rada pro vyučování byla zavedena místo zrušeného ministerstva kultu a vyučování, jako součást organizační struktury státního ministerstva. V jejím čele stál prezident v hodnosti sekčního šéfa. Případně ji mohl vést státní podsekretář. Ukončila činnost roku 1867 po zrušení státního ministerstva a znovuzřízení ministerstva kultu a vyučování. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Dušan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2007, s. 251.

¹⁴⁵ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 71.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 70.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 71.

řadu komplikací, mimo jiné i ohledně vyučování. Počátkem 90. let 19. století proto musel řešit spor vycházející z toho, že sám odmítal pěšky navštěvovat okolní školy kvůli jejich odlehlosti. Naopak požadoval, aby děti docházely k němu na faru v jakémkoliv počasí, a to i z obcí vzdálených více než hodinu a půl chůze. To se však setkávalo s odporem, jelikož zimy na Valašsku nepatřily k nejmírnějším. Poněvadž se situace postupně vyhrocovala, musel zasáhnout okresní hejtman Moritz Maria Joseph Friedrich svobodný pán Gastheimb.¹⁴⁸ Ten se však postavil na stranu duchovního: „*Vy byste se snažil být pěšky ve škole i za nejhoršího počasí. Děti by tam sotva byly, ale vaše zdraví by se podkopalo.*“¹⁴⁹ Jako farář měl J. Karafiát na podobné postoje bezpochyby nárok, v roli pedagoga ale jednoznačně selhával. Citovanou argumentaci totiž sám vyvracel ve svých pamětech, kde líčil, jak v zimním období připravoval ve farní kuchyni místo pro velké množství lidí, a přestože byly podmínky stísněné, údajně se čtvrtční hodiny náboženství těšily značné oblibě: „*Vzduch na konci vyučování arci jsme nemívali nejčistší, ale snadno jsme zapomínali. Děti jistě přicházely rády, já pak jsem tyto čtvrtky rád jmenoval naší malou nedělí.*“¹⁵⁰

Vystávají tak určité pochybnosti o zbytečnosti návštěv vzdálenějších obcí náležejících ke sboru, protože přechází informace ukazují dva možné pohledy na celý problém. Buď měl pravdu okresní hejtman, že děti z hodin náboženství příliš nadšené nebyly a tudíž by J. Karafiát opravdu vážil zbytečnou cestu po nehostinných horských stezkách, navíc s nejistým výsledkem, nebo se naopak pravdě blížil v jeho pamětech nastiňovaný obrázek fary přeplněné posluchači, kteří silně prožívali výklad: „*A tu se nám to blede děvče dalo do usedavého pláče, a velice dlouho se nemohlo upokojit, takže všechny děti byly hluboce dojaté.*“¹⁵¹ Druhá varianta by ovšem naznačovala užití účelových argumentů, protože tvrzení o nedostatečné docházce nevycházelo z reálné situace. Je však možné z podobného postupu podezírat silně věřícího duchovního, který celý život prosazoval jím vysoce ceněné morální imperativy?

Při bližším pohledu na tuto kauzu se nejeví zcela pravděpodobné, že by si J. Karafiát záměrně vymýšlel, aby ulehčil mnohdy náročným každodenním povinnostem. Při hledání možného vysvětlení je třeba problém nahlížet v jiném světle. Odpověď totiž pravděpodobně souvisí s přísnou zbožností spojovanou právě s evangelickou reformovanou církví. Pohledem skrze tuto optiku pak vyvstane jasný obraz prosazování stanovených pravidel nadřazujících bohabojnost dospívajících dětí jakémukoliv nepohodlí, či dokonce nebezpečí. To by také jednoznačně souznělo s jeho představami o životě a víře.

¹⁴⁸ Narodil 23. 4. 1858 v Opavě, zemřel 1. 5. 1934 v Olomouci. Po absolvování gymnázia studoval na univerzitě ve Vídni. Roku 1877 se stal koncipientním praktikantem na moravském místodržitelství v Brně, v praxi pokračoval od 1878 na okresním hejtmánství v Místku, kde se roku 1880 stal místodržitelským úředníkem. V roce 1890 ho přeložili do Brna, kde zastával funkci okresního komisaře. Od března 1891 působil jako okresní hejtman ve Valašském Meziříčí a od roku 1897 zastával stejný post v Olomouci. Penzionován byl na vlastní žádost v březnu 1919. Zbytek života strávil v Olomouci. Odměnou za úřední činnost mu byl v roce 1911 udělen Řád železné koruny III. třídy.

¹⁴⁹ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 173.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 71.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 72.

Ať už tomu bylo tak, jak nastiňuje předchozí zamyšlení, nebo se skutečné důvody nacházely jinde, je zřejmý rozdíl mezi přístupem katolíka K. A. Vinařického a evangelického reformovaného faráře J. Karafiáta. Zatímco první ze jmenovaných měl na zřeteli především celkový rozvoj tehdejšího školství, přičemž silně akcentoval jazykovou otázku, druhý se zaměřoval především na naplňování požadavků dostatečného vzdělání z hlediska náboženství, čemuž podřizoval všechno ostatní. Přesto, že v ohledu pedagogického působení nejsou ve studovaných pramenech zachyceny stopy zájmu o národnostní problematiku, nepatřil rozhodně mezi lidi, které by toto téma nechávalo chladným. V jiných směrech jeho činnosti jsou zřejmá vyhraněná protiněmecká stanoviska. To se projevovalo mimo jiné i odmítavým postojem k aktivitám Gustav-Adolfského spolku. Když se kupříkladu ve svých pamětech zabýval superintendenčním konventem probíhajícím roku 1881 v Kloboukách, neopomněl zdůraznit: „Mezi tím panstvem, které tenkrát v Kloboukách bylo na slavnosti, nebylo žádné panstvo německé a žádní zástupcové Gustav-Adolfského spolku...“.¹⁵² Tuto skutečnost v závěru odstavce zhodnotil vše vysvětlující poznámkou: „Bez toho by nám jen překáželi.“¹⁵³

Do takto načrtnutého schématu dobře zapadá i činnost vězeňského reformátora F. J. Řezáče. Ten se sice na jednu stranu přísností k sobě i všem ostatním blížil povaze J. Karafiáta, ale současně souzněl s myšlenkovým světem svého kolegy K. A. Vinařického, když stejně zaujatě prosazoval rozvoj češtiny jako výukového jazyka. Rovněž tak stál u zrodu vzdělávacích ústavů, knihoven a bojoval o vyšší úroveň školství na půdě rakouských vládních úřadů.

Jak již bylo řečeno, nelze předestřené poznatky příliš zobecňovat. Je však možné položit otázku, jestli pedagogická činnost G. Jelínka nějakým způsobem podporuje rozdílnost chápání těchto povinností u evangelických a katolických farářů v 19. století, které vysvítá z předchozí krátké analýzy. Podobně jako další duchovní nespouštěl ze zřetele výchovu mládeže, ale i když nebyl nikdy natolik vyhraněný jako později J. Karafiát, akcentoval podobně jako on především náboženská kritéria v otázkách vzdělávání. Přesto, že měl také širší zájem o školství, nikdy nedospěl až k úvahám o rozsáhlejších reformách, což je patrné u obou uváděných katolíků. Jazykové a národnostní otázky ale musel vnímat, protože v druhé polovině 19. století toto téma rezonovalo celou společností. Avšak nepřistupoval k této problematice tak razantně a pragmaticky jednal s Gustav-Adolfským spolkem. To vyplývá i z dříve popsaných snah získat prostředky na dostavbu kostela ve Strážce. Patřil tedy mezi umírněnější, méně rigorózní příslušníky reformované církve a už se u něj začaly projevovat liberálnější názory generace evangelických farářů přelomu 19. a 20. století.¹⁵⁴

Po teoretickém vymezení postojů, s nimiž G. Jelínek přistupoval k pedagogickým úkolům spojeným s postem faráře, naváže bližší pohled na to, jak se

¹⁵² J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 125.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Zdeněk R. NEŠPOR, *Bible českých evangeliků v „dlouhém“ 19. století*, in: *Historie – otázky – problémy*, roč. 6, č. 2/2013, Praha 2013, s. 112.

s nimi vypořádal v praxi. Je pravděpodobné, že jedním z prvních kroků, který v tomto směru učinil, bylo zahájení výuky náboženství pro mládež. Provozoval proto takzvanou nedělní školu, avšak o její existenci ve Velké Lhotě nejsou v dostupných pramenech k dispozici žádné bližší informace. Leč o plnění tohoto úkolu nelze pochybovat. První doložitelná zpráva je datována až k roku 1876 a mapuje tak až složité období po stěhování sboru do Stříteže.

Rovněž tak si byl dobře vědom komplikací spojených s rozsáhlostí spravovaného sboru, z čehož plynul i problém velké odlehlosti některých obcí. Jelikož chtěl, aby byla výuka náboženství lépe dostupná pro většinu dětí, zřídil nedělní školu i při rožnovské kazatelské stanici a v této činnosti neustal ani po jejím uzavření, o čemž se objevila krátká zmínka už v předchozí kapitole. Protože měl také řadu dalších časově náročných povinností, které ho vytěžovaly, zřídil následující systém: „*V těchto nedělních školách nevyučuje se však každou neděli, nýbrž jak to poměry naše dovolují, a sice v nedělní škole střítežské s 50-80 žáky vyučují já a pan učitel Krejzek,*¹⁵⁵ *druhou pak neděli držím tu katechizácké cvičení. Každou pak třetí neděli držím sám nedělní školu a spolu i katechizácké cvičení v Rožnově aneb Hážovicích s 40-65 žáky od 6 do 20 roků v přítomnosti i dorostlých.*“¹⁵⁶ Rozhodně si tedy nemohl stěžovat na nezáměr, což sám konstatoval v korespondenci stručným vyjádřením: „*Návštěva bývá vždy četná...*“¹⁵⁷

Během jarních měsíců, v období vymezeném Velikonocemi a svátkem Nejsvětější Trojice, zajišťoval G. Jelínek také konfirmační cvičení probíhající dvakrát týdně. V jejich průběhu se děti, které byly touto cestou připravovány ke konfirmační zkoušce před staršovstvem, učily v podstatě nazpaměť Heidelberský katechismus.¹⁵⁸ Uvedené církevní úkony však nesměly omezovat čas určený k vlastní školní výuce, což nařizoval výnos ministerstva kultu a vyučování z roku 1869, protože: „*Náboženské zkoušky konané mimo školu jsou aktem čistě církevním, účast žáků i učitelů při nich jest dobrovolná.*“¹⁵⁹ Se zajištěním konfirmace souvisela ještě povinnost faráře včas oznámit datum konání okresní školní radě, jež „*....uvědomí správce školy a zmocní jej, aby příslušnými změnami v rozvrhu hodin usnadnil nerušené provedení zkoušky v jednotlivých třídách a to tak, aby vyučovací čas, věnovaný jednotlivým předmětům v celku nebyl zkrácen.*“¹⁶⁰ Předchozí citace sice pochází z mladšího normativu, jenž je datován až do období po vzniku samostatného Československa, ale ten jasně říká, že v platnosti tehdy zůstal výše uvedený výnos rakouských úřadů. Tudíž větší změny nezaznamenal ani dosavadní mechanismus ohlašovací povinnosti a následného oficiálně stanovený postup.

¹⁵⁵ Josef Krejsek byl učitelem a varhaníkem ve Stříteži n. Bečvou. Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 27. 1. 2015], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

¹⁵⁶ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 30, neuspořádáno, dopis G. Jelínka ze 17. 8. 1881.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 27. 1. 2015], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

¹⁵⁹ Výnos ministerstva kultu a vyučování č. 5705 z 28. 6. 1869.

¹⁶⁰ Výnos ministerstva školství a národní osvěty č. 5125 z 9. 5. 1919.

Nedělní školy a konfirmační cvičení ale nepředstavovaly kompletní výčet pedagogických aktivit, jimž G. Jelínek věnoval pozornost. Působil také jako katecheta evangelických žáků valašskomeziříčského gymnázia, a to jak reformovaných, tak i augsburského vyznání. Nelze říci, kdy přesně převzal tuto povinnost, ale je možné uvažovat o tom, že k tomu došlo krátce před polovinou 70. let 19. století. Nejstarší v archivech zachycená písemnost uvádí rok 1875,¹⁶¹ což ještě doplňuje informace pocházející ze současných internetových stránek střítežského farního sboru ČCE, která předestírá možnost ještě staršího data, konkrétně roku 1874. Bohužel však stručný historický exkurz přibližující jeho dějiny postrádá odkazy na ověřitelné zdroje.¹⁶² Bezpochyby k tomu však došlo po přestěhování G. Jelínka z Velké Lhoty a reálně se proto jeví časové rozmezí let 1872 až 1875.

Od kdy dojížděl střítežský farář Jelínek do necelých deset kilometrů vzdáleného Valašského Meziříčí, se podařilo alespoň částečně uspokojivě zodpovědět. Nabízí se logická otázka, kolika evangelickým dětem takto zprostředkovával vědomosti o náboženství? Na přelomu 70. a 80. let 19. století nebyly jejich počty nijak vysoké. Záznamy o školním roce 1880/1881 uvádějí osm žáků, z toho šest reformovaných a dva augsburského vyznání,¹⁶³ v následujícím školním roce pak došlo ke zvýšení na dvanáct – osm reformovaných a čtyři augsburského vyznání.¹⁶⁴

I přesto, že se nejednalo o nijak závratné množství posluchačů, nebral tuto pedagogickou povinnost na lehkou váhu, jak ukazují snahy nepřerušovat výuku ani v době, kdy se mu nedostávalo finančních prostředků na cestovní náklady. To byl ostatně problém, který se periodicky opakoval, jelikož přislíbená podpora ze státního paušálu se opožďovala téměř každoročně. Již v květnu roku 1876 proto superintendenci připomínal, že střítežské presbyterstvo během ledna odeslalo seniorátu žádost o proplacení výdajů spojených s jeho dojížděním do Valašského Meziříčí za měsíce říjen, listopad a prosinec 1875: „...proto vidím se nucen Vele důstojnosti tímto požádati, mi dobrotivě sdělila, zdali již žádost tato vyřízena jest, čili nic, anť jsem od toho času již opět dalších 32 cest do Meziříče vykonal a již několik set zlatých na ně vynaložil, což mne do nemalých nesází přivádí“.¹⁶⁵ Jak velkou částku měl v té době G. Jelínek na mysli není zřejmé. Přesnější údaj se vztahuje až k únoru 1877, kdy byla rakouským ministerstvem kultu a vyučování potvrzena každoroční remuneration ve výši 250 zlatých.¹⁶⁶ Ani v předchozích letech se tedy s největší

¹⁶¹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 30, neuspořádáno, korespondence G. Jelínka z 16. 5. 1876.

¹⁶² Historie sboru ČCE ve Stříteži n. Bečvou a Rožnově p. Radhoštěm, [online], [citováno 28. 1. 2015], <http://stritez.evangnet.cz/node/16>

¹⁶³ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 30, neuspořádáno, korespondence G. Jelínka ze 17. 8. 1881.

¹⁶⁴ Tamtéž, korespondence G. Jelínka ze 4. 10. 1881.

¹⁶⁵ Tamtéž, korespondence G. Jelínka z 16. 5. 1876.

¹⁶⁶ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 22, neuspořádáno, dopis superintendenta J. Beneše z 12. 3. 1877.

pravděpodobností nejednalo o nevýznamnou položku, jež by pomohla napjatému rodinnému rozpočtu.

Mimo nelehké situace, do níž se kvůli vynaloženým penězům opakovaně dostával, prozrazuje Jelínkova stížnost také to, jak často v gymnáziu vyučoval. Údaj o 32 uskutečněných návštěvách se vztahuje k období od počátku ledna do poloviny května 1876, to je celkem 19 týdnů. Tudíž lze prostým výpočtem dojít k výsledku 1,7 dne v týdnu, kdy zajišťoval hodiny náboženství. Toto statistické zjištění samozřejmě není v praxi reálné, protože je pravděpodobně, že s ohledem na svátky se jednalo o dva dny v týdnu. V pozdějších letech došlo k redukci na jeden den věnovaný gymnaziální mládeži. K roku 1882 se dokonce zachovala přesná časová specifikace: „*V meziříčském gymnáziu držím vyučování v náboženství každou středu odpoledne od 3. do 4. hodiny.*“¹⁶⁷

Důvod omezení počtu vyučovacích dní patrně souvisel právě s nedostatkem finančních prostředků určených k hrazení nákladů na dojíždění do Valašského Meziříčí. Jeho neustálé opakování, plynoucí z opožděných plateb příspěvků, vyvrcholilo v prvním pololetí školního roku 1880/1881, kdy úplně zrušil dosavadní hodiny náboženství v gymnáziu. K obnovení výuky podle G. Jelínka přispěli přímo studenti, kteří se na něj obraceli se žádostmi o změnu předchozího rozhodnutí. Údajně tak učinil: „*Teprv po mnohých prosbách dotyčných gymnazistů...*“¹⁶⁸ Jen těžko říci, jestli byl opravdu tolik oblíben a žáci ho skutečně přemlouvali, aby se vrátil zpět, nebo jde o určitou stylizaci v korespondenci s nadřízeným. Ať již se však jednalo o jakýkoliv důvod, je jisté, že za druhé pololetí „*...vyučování v náboženství a sice 10 krát uděloval.*“¹⁶⁹

Jakkoliv v době, kdy po přerušení vyučování začal opět dojíždět do gymnázia, doufal, že mu budou včasné propláceny cestovní náhrady, situace zůstávala stále stejná a tolik potřebná finanční podpora ze státního eráru docházela s velkým zpožděním. Počátkem ledna roku 1882 proto přivítal nečekaný příjem dvaceti zlatých, jež mu zaslal přímo superintendent jako mimořádnou dotaci. Je třeba dodat, že zároveň vynakládal velké částky na zahraniční studia svých dětí, čímž významně zatěžoval rodinný rozpočet; roku 1881 takto investoval více než 800 zlatých.¹⁷⁰ To byl mimo jiné jeden z důvodů, proč právě tehdy pozastavil svoji valašskomeziříčskou pedagogickou činnost. Zjevné komplikace pokračovaly nadále, ale ke krajnímu opatření v podobě opětovného odmítnutí plnění povinností gymnaziálního katechety se i přes zjevné roztrpčení už znovu neodhodlal: „*...avšak neztrácím naděje, že přece něco dostanu, a proto také nepřestávám jim pravidelné vyučování v náboženství udělovati.*“¹⁷¹

¹⁶⁷ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 30, neuspořádáno, korespondence G. Jelínka z 25. 4. 1882.

¹⁶⁸ Tamtéž, korespondence G. Jelínka ze 17. 8. 1881.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž, korespondence G. Jelínka z 9. 1. 1882.

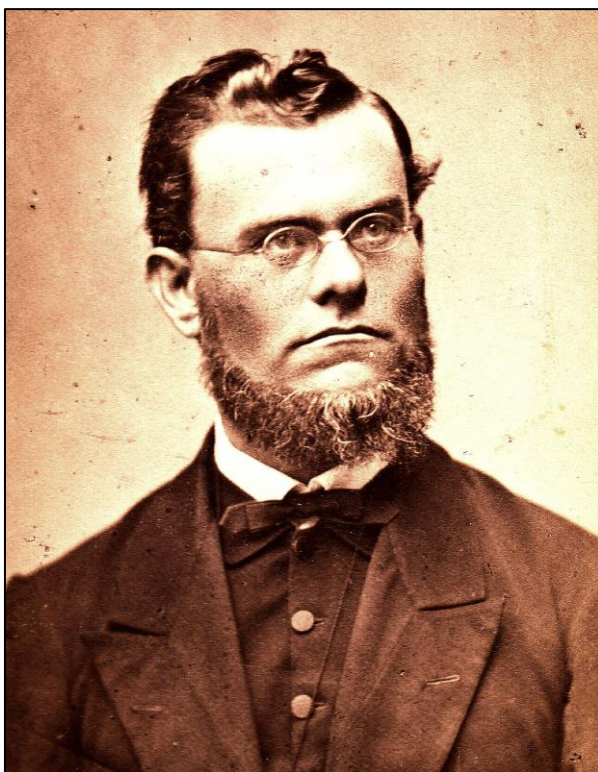
¹⁷¹ Tamtéž.

Aktivita G. Jelínka spojené se školstvím ale nekončily u vyučování. Mimo jiné projevoval velký zájem o studijní a životní podmínky evangelických gymnazistů. Svými postoji tak roku 1882 významně přispěl ke zřízení alumnea ve Valašském Meziříčí.¹⁷² S přibývajícím věkem a zkušenostmi navíc postupně přicházely významnější úřady, nejen v církevní hierarchii. O jeho služby projevila zájem i státní správa, takže od 90. let 19. století se začal podílet na profilaci učitelů působících na území střítežského sboru, a to jako člen „c. k. zkušební komise pro zkoušky učitelské způsobilosti“ sídlící v Příboru.¹⁷³ Jestliže totiž chtěl absolvent čtyřletého učitelského ústavu, jenž vykonal povinnou dvouletou praxi v pozici podučitele, získat místo řádného učitele obecné školy, musel u místně příslušné komise složit zkoušku.

Co více doplnit k tomu, jaký byl G. Jelínek jako učitel? Coby evangelický reformovaný farář jistě zastával přísný a spravedlivý přístup, ale k potvrzení této myšlenky chybí dostatečné informace. Jedná se pouze o hypotézu vyvozovanou z celkového kontextu životních postojů tak, jak je přibližují zkoumané archiválie. Rovněž tak zůstává nevyřešenou otázkou, zdali se ve skutečnosti těšil mezi žáky valašskomeziříčského gymnázia takové oblibě, že se jej snažili přesvědčit k návratu do školy v době, kdy přestal do města dojíždět. Jedna krátká zmínka v korespondenci, kterou o tom sám učinil, není dostačujícím potvrzením této skutečnosti. K tomu by bylo třeba doplnit dosavadní bádání dalšími prameny, nejlépe vzpomínkami žáků, jimž se věnoval. Je však jisté, že mu patřičné vzdělávání mládeže leželo na srdci, protože nelitoval vynaložených vlastních finančních prostředků, aby je zajistil tak, jak mu velelo jeho svědomí. Jedinou výjimku představovalo první pololetí školního roku 1880/1881, kdy nedostatek peněz, způsobený opožděnými platbami státní podpory, ohrožoval studium jeho vlastních dětí.

¹⁷² SOkA Vsetín, f. Okresní úřad Valašské Meziříčí – presidiální spisy I, inv. č. 1367, kart. 19, informace pro okresního hejtmana z 26. 5. 1912.

¹⁷³ Tamtéž, neautorizované a nedatované životopisné poznámky týkající se G. Jelínka.

Nedatovaná fotografie G. Jelínka (foto: ÚA ČCE, f. SR ČCE)

Toleranční evangelický kostel ve Velké Lhotě v roce 1904 (foto: Muzeum regionu Valašsko)

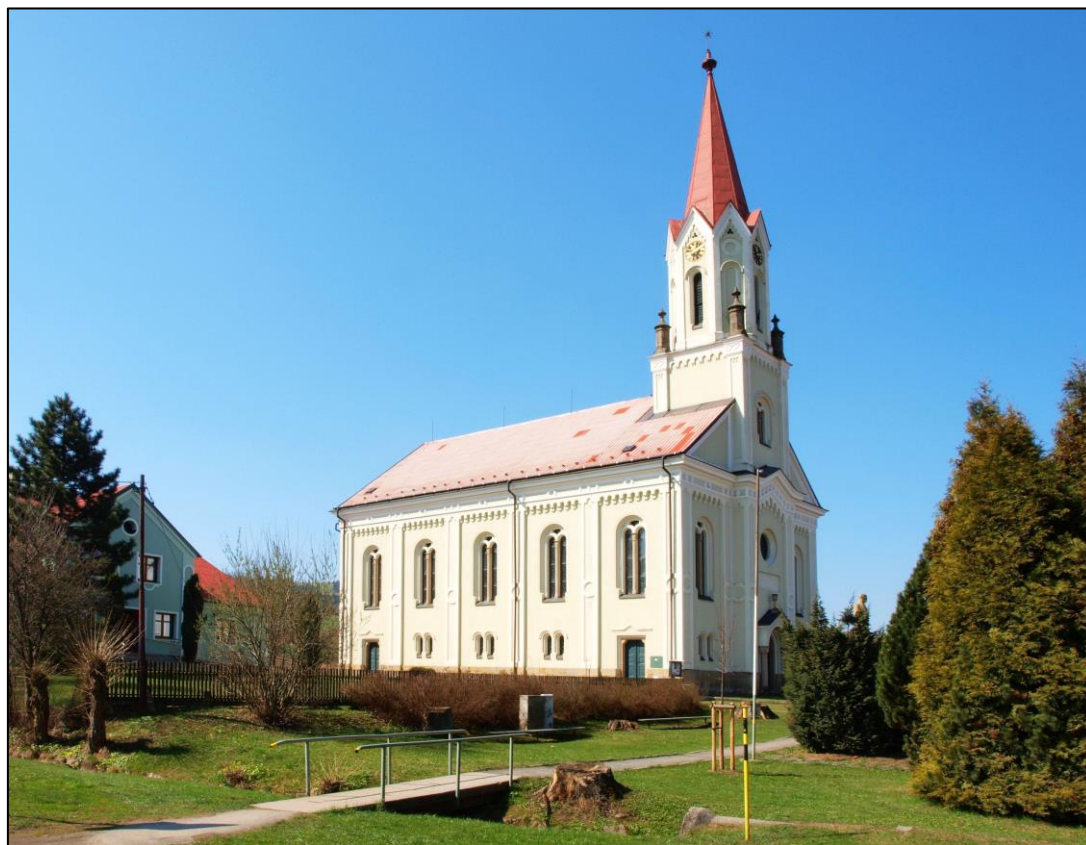
Toleranční evangelický kostel ve Velké Lhotě v roce 1943 (foto: Muzeum regionu Valašsko)

Nápis na stropě kostela ve Velké Lhotě, 1942 (foto: Muzeum regionu Valašsko)

*Evangelický kostel ve Stříteži nad Bečvou v roce 1935
(foto: Březina, Muzeum regionu Valašsko)*

Kostel a fara ve Stříteži nad Bečvou, současný stav (foto: archiv autora)

Číslo 102
Jar.

Veleškolopná superintendence.

Johannův vstoupil po lišku Lojkáskovi 1/2, panský
číslo 301 v Trojanovicích blíž Gmündu, kde v
její příslušnosti shodil tento rok její domek
se vším co v něm se nalézalo spolu s hospodářskými
slavením, tak že bylo nejsem pojistěná spolu
se svým v léhce dlelem nyní bez přístřeší jist
a práva dleth. prostředem nemá nový domek si
apud vystavět.

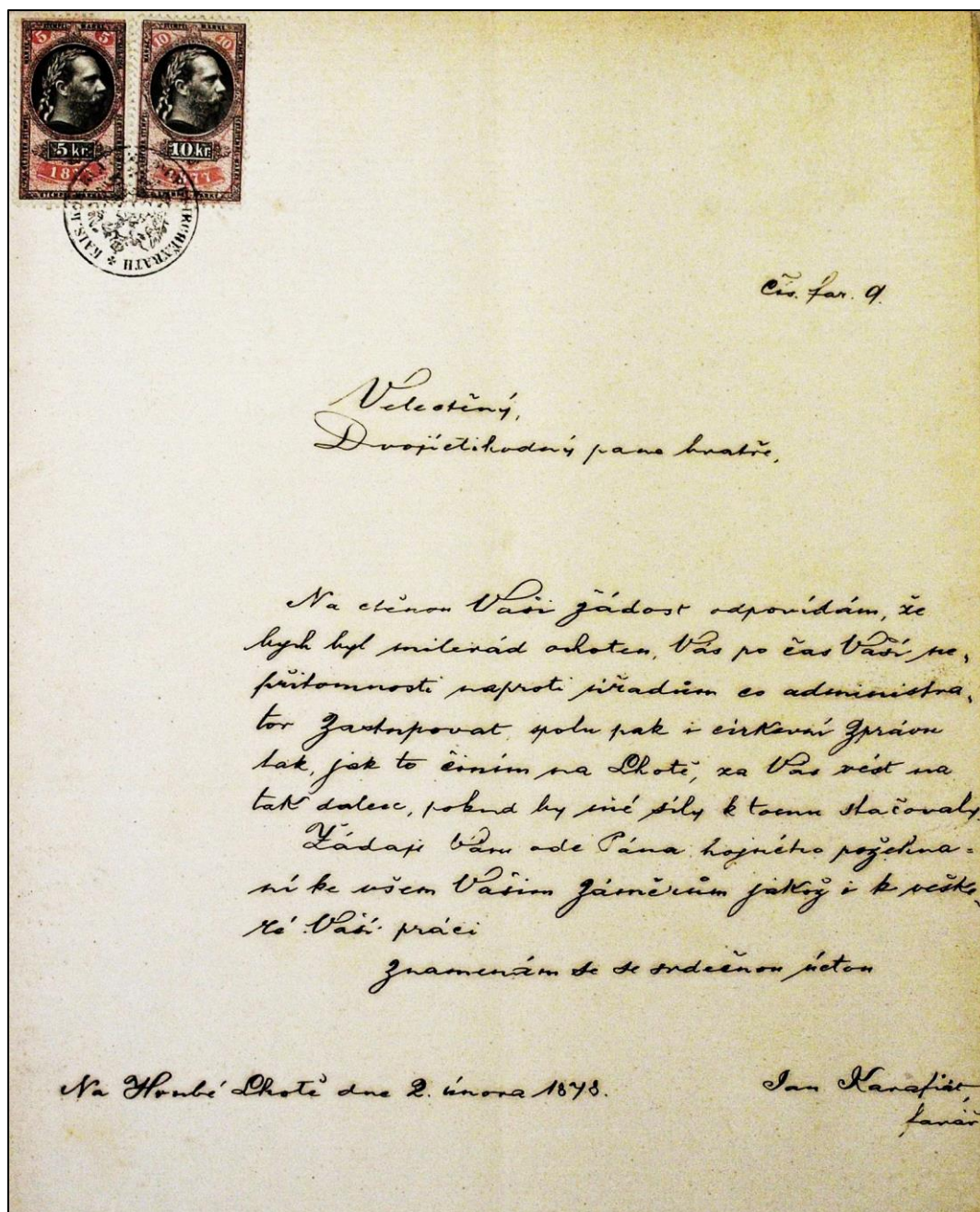
Je přičiněná řada poborní veleškolopná superin-
tendence, aby se jí v bídě její dobrovolně zúčastní
a v její dieci pro ni dobrovolnou chránou
shodou vyprávět holova byli ráci.

Jeť vidová tato jedinou evangelickou v zasl-
pění ozadí leto, jejížto obyvatele se řadí
náboženské domek její horci ani kacíři ani
co z něho vyrostl nestál. a takto i nyní
proto že evangelické jist jí ne jen něco z
sladké domky jejího přispět nechli, nýbrž i
roztáhná přibor jí činí se nešťakaji.
Naje xá to že veleškolopná superintendence
na tuto prosbu milostivě ohled věrne a jí
xajší nešťakaji, prým se vší vřelostí a
srdečným pozdravem.

Veleškolopná superintendence

Střetěni dne 8. července 1879

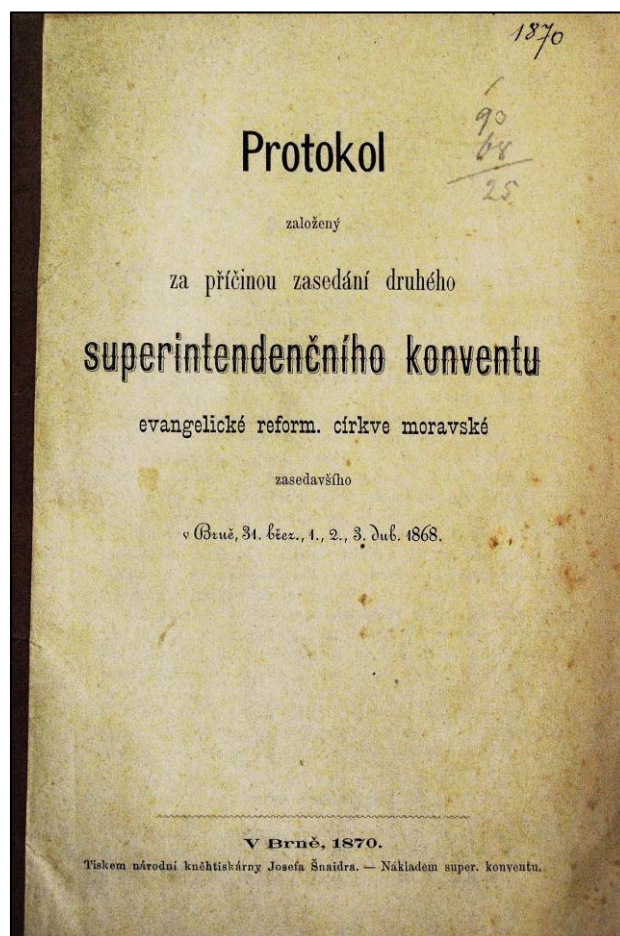
adv. J.
G. Jelínek
Gmünd

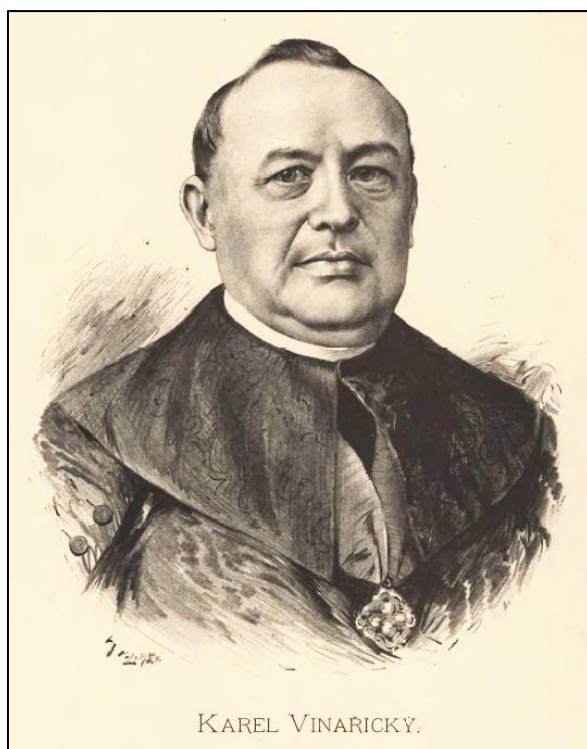
Souhlas J. Karafiáta se zastupováním G. Jelínka v době jeho cesty do Skotska
(foto: ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 29)

Dobová pohlednice Valašského Meziříčí z roku 1898 (reprodukce M. Langer, Muzeum regionu Valašsko)

Titulní stránka tištěného zápisu ze superintendenčního konventu z roku 1868
(foto: ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 35)

Karel Alois Vinařický (foto: www.wikipedia.cz)

Jan Karafiát (foto: www.wikipedia.cz)

4. V čele Východního seniorátu (1892-1922)

4.1. Volba seniorem

Rok 1892 přinesl do života G. Jelínka důležitý zlom v dosavadní kariéře úředníka reformované Moravské superintendence. Stal se seniorem její východní části, čímž zúročil dlouhou službu ve funkci konseniora. Během ní samozřejmě získal nové přátele, některé však ztratil, protože ne všechny jeho kroky se setkaly s nadšeným přijetím u farářů, jichž se dotýkaly. Instalaci do této funkce, k níž došlo v září uvedeného roku, předcházela celá řada problémů provázejících od počátku jeho volbu, a to na úrovni, která překročila zemské hranice Moravy. Do řešení situace se musela zapojit také vrchní církevní rada ve Vídni, ale ani její zásah nepřinesl definitivní zklidnění.

Konflikt, který se na počátku 90. let 19. století rozhořel v plné síle, se neodehrával pouze v rovině konsenior Jelínek – nespokojení faráři. Měl ještě závažnější pozadí, problém jaký směr bude mít další vývoj reformované církve. Současně však zahrnoval více důležitých faktorů, které jeho průběh ovlivňovaly. Tato skutečnost vycházela ze střetu myšlenkových proudů, tak jak je naznačuje Z. Nešpor v citované práci. Hovoří o nástupu nové liberálnější zaměřené generace, což se zákonitě muselo setkat s nepříznivým přijetím skupiny orientované na přísně konfesionalní sebevymezení. Tento proces vrcholil na přelom 19. a 20. století, což souzní s časovým vymezením sporu o seniorskou volbu. Na základě studia archiválií patrně i to, že počátky vzájemného vyhraňování obou názorových směrů začalo již v předchozích desetiletích a nemuselo vždy vyvstávat z odlišných názorů starších a mladších duchovních. Vždyť rigorózní J. Karafiát se narodil dokonce o necelých osm let později, než umírněnější a pragmatictější nalaďený G. Jelínek.

Celý spor měl ještě několik osobních úrovní, i když zřetelně souvisejících s popsányými skutečnostmi. Nepřehlédnutelné jsou osobní antipatie J. Karafiáta k superintendentovi Totuškovu nebo jeho odmítání autority Vrchní církevní rady. V přímém protikladu jsou postoje G. Jelínka, který naopak názorově souzněl spíše se superintendentem a celou dobu z pochopitelných důvodů usilovně hájil oprávněnost volby. Důležitou roli bezpochyby také sehrály osobní ambice všech aktérů, které mohly být spojené jak se snahou o usměrňování dalšího vývoje církevní organizace podle vlastních představ, tak i s partikulárním zájmem získat větší moc, což nelze zcela vyloučit ani v případě duchovních.

Je tedy patrné, že rozepře spojená s volbou seniora Východomoravského seniorátu roku 1892 představovala spíše eskalaci déle trvajících problémů a nevyvstala jako ojedinělá záležitost, která neměla obdoby. To dokazuje i skutečnost, že v krátkém časovém rozmezí to byl již druhý konflikt spojený s ustavením nového hodnostáře církevní správy. Podobné komplikace jako G. Jelínka totiž potkaly i superintendenta J. Totuška roku 1884, byť ne v tak velkém měřítku. Kontinuitu vývoje směřujícího ke svému vrcholu v první polovině 90. let 19. století lze tedy vystopovat přinejmenším během předchozích osmi let.

Největším kritikem obou hlavních aktérů a průběhu volby se stal právě lhotecký farář Karafiát. V jeho očích totiž zřetelně existovaly dva názorové proudy, jeden by bylo možné spojit s přísně vymezeným konfesionálním češtvím a druhý s liberálně naladěnými duchovními, kteří podle něj nedohlíželi dostatečně přísně na mnohokrát připomínanou církevní kázeň. Zároveň se nijak výrazně nestavěli proti německým vlivům reprezentovaným především Gustav-Adolfským spolkem. Tyto motivy se promítají do negativního posuzování hlasování z roku 1884 i přelomu let 1891 a 1892 s tím, že v prvním případě hrála hlavní roli spíše nacionální hlediska, v druhém pak se jednalo především o nedostatečnost duchovní správy sboru.

Hledání konkrétních příčin vzniku kauzy spojené s volbou G. Jelínka proto není možné hledat až roku 1891 a s jejich vysvětlením je nutné začít dříve. V předchozí kapitole bylo řečeno, že od poloviny 70. let měl jako konsenior na starosti především finanční kontrolu všech východomoravských sborů. Zároveň již od počátku poukazoval na nepořádky ohledně účetnictví, přičemž začal otevřeně vznášet stížnosti na tehdejšího seniora K. Opočenského. Později v dopise adresovaném J. Totuškoví sděloval: „*Taktěž nevyrovnává se to s naším církevním zřízením, aby někdo seniorem 18 let byl a ani jednu církevní vizitaci nevykonával, jak to skutečně při panu faráři K. Opočenském ten pád jest, o čemž zajisté Vele důstojnost Vaše vrchní církevní radě správu podati ráčila.*“¹⁷⁴ Jeho korespondence rovněž dokládá nelibost, kterou toto počínání vzbuzovalo i jinde: „...což jemu i presbyterstvo javornické za zlé má.“¹⁷⁵

První, avšak ne jediný důvod, se tedy nacházel v dlouholetém rozporu mezi seniorem a jeho podřízeným. Je také patrné, že oba dva měli své příznivce. Druhým důležitým okamžikem se staly okolnosti spojené s volbou J. Totuška roku 1884, protože právě tehdy nastal obrat v do té doby vstřícných náladách panujících mezi G. Jelínkem a J. Karafiátem. To se později ukázalo jako zcela zásadní, protože bývalý přítel rázem stanul na protilehlé straně barikády, kde navíc převzal vůdčí pozici. Otázkou je, proč k této změně došlo, obzvláště, když ještě na konci 70. let byly vzájemné vztahy obou farářů téměř srdečné. Příčina plyne z popsaného rozdělení myšlenkových směrů a výrazné profilace postojů, jež následovaly.

O genezi celé situace dosti podrobně pojednal ve svém literárním díle právě J. Karafiát. Ten hledal počátky budoucích problémů v sousedním Západomoravském seniorátu, kde v 70. letech 19. století „...byli dva soupeřové“.¹⁷⁶ Tehdy podle něj proti sobě názorově stál Daniel Nešpor, senior a farář z Nosislavi s Josefem Totuškem, který spravoval sbor v Jimramově. První z nich si od autora Broučků vysloužil následující charakteristiku: „...byl pak veliká, vážná a hranatá osobnost, způsobů spíše drsných než elegantních [...] I Beneš (moravský superintendent – pozn. aut.) nedovedl se ve všem s ním shodnout.“¹⁷⁷ Současně však vyzdvihoval jeho důsledné nacionálně motivované postoje: „Byl on rozhodný, ryzí (sic) Čech, a v Nosislavi, k velikému podivu

¹⁷⁴ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, dopis G. Jelínka z 8. 4. 1892.

¹⁷⁵ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 21. 2. 1892.

¹⁷⁶ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 122.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 124-125.

mnohých, vystavěl on veliký krásný kostel bez jakékoli pomoci Gustav-Adolfského spolku...“.¹⁷⁸ Na závěr vyzdvihl i přísnost v ohledu tolik prosazované církevní kázně: *„Nadto byl Nešpor ctitel a milovník řádů presbyterních, a nad mnohé jiné kázal zřetelněji Pána Ježíše, spasitele hříšných.“*¹⁷⁹

Druhému jmenovanému bylo přiznáno příjemnější vzezření a společenštější vystupování: *„...byl pěkný muž uhlazené postavy a milé tváře, zvláště pak měl hlas velice příjemný [...] Byl on zajisté i elegantní příjemný společník...“*.¹⁸⁰ Zároveň ale nechyběl kritický poukaz na nedostatečné vnímání národnostních otázek, když předchozí charakteristiku její autor doplnil povzdechem: *„...a celý rytíř Gustav-Adolfský.“*¹⁸¹ Případně ještě přísnější hodnocení: *„Z Veselého přišel on roku 1866 do Imramova (Jimramova – pozn. aut.) Prušákům německy kázat, a mile se jim poslouchal.“*¹⁸² Nemohl přesto popřít, že se jednalo o faráře pracovitého, který svědomitě spravoval svěřený sbor. O to více však pranýřoval duchovní údajnou prázdnotu jinak formálně bezchybných kázání a nedostatek nadšení jimramovských pro rozvoj duchovní stránky života: *„...ale žádné duchovní rozvlaženíčko, ani jaká touha po něm.“*¹⁸³

Rozdělení Západomoravského seniorátu do dvou táborů stranicích svému oblíbenci stálo údajně mimo zájem duchovních z východní části Moravy až do roku 1884, kdy po smrti J. Beneše probíhala volba nového superintendenta. Protikandidáty se tehdy stali právě D. Nešpor a J. Totušek, což ovlivnilo i sbory stojící dosud stranou: *„Než nyní nám ve Východním seniorátu měl být vnucen spor, který se nás dosud netýkal.“*¹⁸⁴ Poté se vymezování na základě osobního přesvědčení přelilo přes hranici obou církevně-správních územních celků a o tom, komu stranil J. Karafiát, není nejmenších pochyb. Tím výklad událostí dospěl až k jádru analyzovaného problému, jímž je počátek konfliktu mezi G. Jelínkem a jeho nejbližším sousedem.

Další líčení událostí bohužel omezuje skutečnost, že hlavním zdrojem informací se staly paměti J. Karafiáta, který neochvějně podporoval zájmy D. Nešpora. Zaznamenal proto nejspíš jen nedostatky spojené s činností protistrany v rámci předvolebního boje. Agitace totiž tehdy překračovala mantinely stanovené evangelickým církevním zřízením, avšak jak již bylo řečeno, podrobněji jsme z popsanych důvodů zpraveni pouze o krocích učiněných podporovateli J. Totuška. Pro toto tvrzení sice neexistují přímé důkazy, ale možnou úmyslnou stylizaci faktů naznačuje opomenutí důležitých momentů, týkajících se pozdější volby G. Jelínka.

Rok, kdy došlo k volbě nového superintendenta, se později dočkal zhodnocení jako *„...žalostný kus církevní historie naší.“* Proč k tomu ale došlo? Ve prospěch J. Totuška tehdy začali mimo jiné aktivně vystupovat i zástupci Gustav-Adolfského spolku, přičemž J. Karafiát otevřeně uváděl, že k jeho podpoře začali využívat

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 125.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 125.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 123-124.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 124.

¹⁸² Tamtéž, s. 123-124.

¹⁸³ Tamtéž, s. 124.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 126.

i nátlakových metod: „...jak na nás na Lhotě bylo písemně i ústně doráženo od těch, kteří již byli Gustav-Adolfským spolkem získáni.“¹⁸⁵ Pohoršení vyvolávalo především zneužívání ekonomických faktorů související s udělováním finančních podpor jednotlivým sborům. Ačkoliv tato informace pochází od význačného zastávce protikandidáta J. Totuška, a mohla by být proto zpochybňována, je zaštitěna názory dalších farářů Východomoravského seniorátu. Jejich argumentace ukazuje obavy z možnosti znepřátelit si organizaci poskytující zdroj peněz potřebných k většině stavebních aktivit. Stejně tak se vyjadřoval i G. Jelínek, který chtěl zprvu dát svůj hlas D. Nešporovi: „Náš sbor dostává každoročně od Gustav-Adolfského spolku tolik a tolik, my pak se bez tohoto příspěvku nemůžeme obejít. Pročž nám nic jiného nezbyvá, než voliti tak, jak si to Gustav-Adolfský spolek přeje.“¹⁸⁶ Právě tento názorový obrat, zapříčiněný nejen reálnými potřebami střítežského sboru, ale i nedostatečným materiálním zajištěním poskytovaným tehdejší reformovanou církevní správou, stál u výrazného ochlazení vztahů mezi G. Jelínkem a J. Karafiátem.

Vzájemné vztahy obou farářů se nadále zhoršovaly i v souvislosti s výsledkem volebního boje o nového superintendenta. Ani dvě kola hlasování totiž nepřinesla jasný výsledek, protože uchazeči získali stejný počet hlasů. Patovou situaci měla podle tehdy platných nařízení vyřešit Vrchní církevní rada určením vítěze. Definitivní rozhodnutí ale padlo až po půl roce, kdy v prosinci 1884 rozhodla o instalaci J. Totuška. Tento krok ale zpochybňoval J. Karafiát, který podal do Vídně stížnost již proti výběru kandidátů, jako lidí příliš spojených se zájmy jednoho z názorových proudů, a to i přes jednoznačné sympatie k D. Nešporovi. Svůj postoj zdůvodnil následujícím způsobem: „...jelikož by jim požehnaná činnost při druhé straně byla naprosto nemožná.“¹⁸⁷

Argumentace J. Karafiáta sice vyvolává dojem, že mu na srdci ležely především osudy reformované církve na Moravě, ale nelze opomíjet ani jeho názory, později zřetelně artikulované v citovaných Pamětech. Z nich je patrné, jak těžce nesl vítězství J. Totuška, s nímž měl očividně velké osobní problémy. Tuto skutečnost dokazuje i následné výrazné vymezení vůči celému volebnímu aktu a nařčení nadřízených úřadů z nemístné protekce. Zůstává však otázkou, jestli by stejně aktivně vystupoval i proti D. Nešporovi, obzvláště když jej celou dobu upřednostňoval. V kontextu událostí jeho činy ale působí spíše jako jednání člověka přesvědčeného o správnosti svého postoje bez ohledu na názory ostatních přerůstající až v jakousi osobní dotčenost či přímo zahořklost. To ho pak postupně přivádělo do hlubších rozporů s Vrchní církevní radou a nejedním farářem na Moravě. Mezi ně patřil G. Jelínek, jemuž pravděpodobně nemohl zapomenout názorový obrat v otázce volby superintendenta.¹⁸⁸

Za ještě zásadnější pro vznik pozdějšího konfliktu je možné považovat Jelínkova nesouhlasná stanoviska s přístupem J. Karafiáta k naplňování povinností

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 126.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 126-127.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 128.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 129.

faráře datovaná do druhé poloviny 80. let. Podle jeho názoru si ve Velké Lhotě počínal natolik nesmlouvavě a přísně, že ve svém výsledku spíše škodil pozitivním dopadům pastorační práce. Tímto krokem tehdy vyostřil už tak dost napjaté vztahy. Ani ve Stříteži samozřejmě nebrali otázku dodržování stanovených pravidel na lehkou váhu, avšak praxe zaváděná u sousedního sboru vzbudila velké pochybnosti, protože G. Jelínek „...toliko proti jeho modle, jeho přemrštěné, zhoubné církevní kázni vystoupil...“.¹⁸⁹ Situaci pravděpodobně považoval za velmi vážnou, protože o zjištěných skutečnostech sepsal nález, který poté předal superintendenci.¹⁹⁰ Současně se však hájil, že svoje počínání nezamýšlel jako osobní urážku a na srdci mu ležel čistě prospěch reformované církve.¹⁹¹ Později pak právě od tohoto momentu odvozoval výpady učiněné proti svojí osobě a nepochyboval o tom, co se stalo jejich motivem: „*Nepřátelství pana faráře Karafiáta proti mně naplnilo nás podivením, že člověk arcili duchovní takového zlého mstivého ducha míti může.*“¹⁹²

Zpočátku nepříliš zřejmé ochlazení dosavadních přátelských vztahů panujících mezi G. Jelínkem a J. Karafiátem tedy postupně nabíralo na razanci. V pozdějších letech se pak mělo ukázat jako zcela zásadní při kariérním vzestupu střítežského faráře. O ten se pokusil již roku 1885, kdy skončilo šestileté volební období východomoravského seniora K. Opočenského. Tehdy poprvé vystoupil s kandidaturou, avšak neúspěšně. Průběh volebního aktu studované prameny nepřibližují a zpravuje o něm jen jediná věta zachycená v úřední korespondenci z první poloviny 90. let 19. století.¹⁹³ Nelze proto říci jak na jeho kroky reagoval J. Karafiát a jestli už tehdy veřejně vyjadřoval pozdější vyhraněné názory. Že jej ale považoval za oblíbence superintendenta Totuška přehlédnout nelze.

Po příštích šest let patřil G. Jelínek mezi příznivce svého nadřízeného, což ho sice mohlo zvýhodňovat v pozdějších jednáních ohledně druhé volby na přelomu let 1891 a 1892, ale zároveň se stal problematickým kandidátem pro skupinu farářů, která byla s úřadováním superintendenta nespokojena. Tato skutečnost silně zasahovala do života východomoravského seniorátu, takže dostala prostor i v pamětech J. Karafiáta, kde se dokonce promítla do názvu jedné z kapitol čtvrtého dílu. Jeho dehonestující zabarvení je nepřehlédnutelné: „*Superintendent se o to zasazuje, aby tento farář Střítežský stal se naším seniorem.*“¹⁹⁴ Ještě na téže stránce pak svými myšlenkami dokládá, jak moc popsané události poznamenaly přátelství panující mezi oběma faráři v druhé polovině 70. let, přičemž mimoděk přiznává G. Jelínkovi i dostatečnou způsobilost pro to, aby mohl zastávat post seniora: „*Však kdyby byl Opočenský už nekandidoval, a Jelínek byl k nám v poměru, v jakém býval*

¹⁸⁹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, korespondence G. Jelínka z 30. 12. 1891.

¹⁹⁰ Tamtéž, korespondence G. Jelínka z 16. 12. 1891.

¹⁹¹ Tamtéž, korespondence G. Jelínka z 30. 12. 1891.

¹⁹² Tamtéž, korespondence G. Jelínka z 30. 12. 1891.

¹⁹³ Tamtéž, vyjádření Vrchní církevní rady k volbě G. Jelínka seniorem v opisu superintendentního náměstka F. Císaře z 26. 6. 1892.

¹⁹⁴ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 154.

za Beneše, nepochybně bychom jeho byli za seniora volili.“¹⁹⁵ Další řádky ale přinášejí spíše kritické hodnocení dění spojeného s nástupem do funkce.

K rozboru všech příčin konfliktu, popisu jeho průběhu a konečného výsledku několikaměsíčních jednání není možné vycházet jen z literatury poznamenané tendenčním přístupem autora. Zprostředkovává sice vhled do názorového světa jedné ze soupeřících stran, ale nelze přehlížet časový odstup, který uplynul mezi vlastními událostmi a vznikem díla, což samo o sobě zvyšuje riziko zkreslení informací v důsledku retrospektivní autostylizace. Avšak ohledně záležitostí volby východomoravského seniora na počátku 90. let 19. století není badatel odkázán jen na jediný pramen. Podrobně o nich zpravuje úřední i soukromá korespondence obíhající tehdy mezi Stříteží, superintendencí, vídeňskou církevní radou a východomoravskými sbory. Ta otevírá další možné pohledy, které jsou převážně v protikladu s doposud zachycenými postoji J. Karafiáta, byť i jím zastávaný názorový směr není zcela opomenut a zaznívá především v dopisech odstupujícího K. Opočenského. Vzájemná komparace obou zdrojů snad zprostředkuje co nejplastičtější obraz analyzovaných událostí.

Nejprve tedy dostane slovo lhotecký farář Karafiát, jenž v roce 1891 protestoval už proti způsobu vyhlášení volby seniora. Zásadním prohrěškem vzhledem k platným zákonům se stala formulace užitá v listině informující o vypsání termínů pro hlasování, obsahující následující větu: „Vzdálen jsa toho, bych Vám někoho pro tento úřad vnucoval, ba i odporučoval – ač bych k tomu poslednějšimu dostatečné příčiny měl...“.¹⁹⁶ Tím se superintendent v očích svých odpůrců dopustil nedovoleného promítání vlastních názorů do úřední korespondence, jelikož tak naznačil, že není nestranný a přál by si výběr člověka stojícího na jeho straně, za nějž byl od počátku všeobecně považován právě G. Jelínek. Vysloužil si tak tvrdý odsudek v podobě pohoršené glosy: „Ach jsme-li to někde v Maďárii, nebo kdesi v Turecku? Superintendent se neostýchá nám povídat, že on nám nechce nikoho vnucovat.“¹⁹⁷ Karatel však zcela pominul pokračování citované věty, z něhož jasně plyne, že J. Totušek si plně uvědomoval komplikovanost situace v moravské reformované církvi, pročež pobízel ke smířlivým a zodpovědným postojům: „...vyzývám Vás, ctěná presbyterstva, byste v přítomné hnuté době takového muže seniozem zvolili, který by sám jsa charakter neoblomný, církvi a jejím úřadům věrně oddaný, pořádku vně i zevnitř dbalý, a v obcování neúhonný...“.¹⁹⁸ Přestože se superintendent mohl poněkud nechat unést vlastními pocity při stylizaci oficiální písemnosti, jeho odsudek ukazuje na silné ovlivnění osobní nevraživosti. Ta dostala plný průchod i v další Karafiátově stížnosti odeslané

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, vyhlášení volby východomoravského seniora z 12. 11. 1891.

¹⁹⁷ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 155.

¹⁹⁸ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, vyhlášení volby východomoravského seniora z 12. 11. 1891.

v březnu 1892 do Vídně, kde je z předchozího prohlášení přímo vyvozováno: „...že pan superintendent starého p. seniora haní a svého chráněnce vychvaluje.“¹⁹⁹

Od samého počátku kandidatury neměl tedy G. Jelínek snadné postavení, protože v osobě bývalého přítele, který se stal významnou posilou tábora příznivců dosavadního seniora, získal silného protivníka. Nadto člověka organizačně schopného, jenž neváhal spor opakovaně řešit stížnostmi na nejvyšší místa rakouské reformované církve, což dokazuje řada písemností adresovaných do Vídně. Je nutné doplnit, že tak činil i za cenu postupného zhoršování vlastní pozice, neboť korespondence docházející zpět na Moravu dokládá prohlubující se znechucení církevní rady, jež nakonec na řadu podnětů přestala reagovat úplně.

Datum volby stanovil superintendent Totušek na 29. listopadu 1891. Od jejího vypsaní do uskutečnění zbývalo osmnáct dní, které rozhodně neproběhly ve smířlivém duchu. Rozhořel se boj o hlasy každého sboru s tím, že nejaktivněji vystupoval právě J. Karafiát, jenž se zaštiťoval podporou lhoteckého presbyterstva. I když v té době otevřeně obviňoval superintendenta z nepřipustné propagace vlastních názorů, sám vzápětí ve velké míře nepovolenou agitaci využíval. Co se týká metod práce, dokonce jej předčil. Jestliže J. Totušek pouze naznačil, že má osobního favorita na vítěze, neváhal jeho protivník rozesílat dopisy po celém seniorátu, kde jakoby neutrálně sděloval, koho bude volit Velká Lhota: „Zdejší bratři presbyteri se usnesli, že budeme volit pana faráře Odstrčila, jakožto muže vážného, mírného a nestranného.“²⁰⁰ Zprvu tedy ještě J. Karafiát nepodporoval přímo původního seniora, ale snažil se spíše postavit jakéhosi neutrálního kandidáta proti G. Jelínkovi.

Nezůstalo však jen u takto mírných formulací. Následovaly další dopisy. V nich už přímo vyhrožoval, že pokud bude G. Jelínek zvolen, podá proti výsledku a následné instalaci znovu odvolání do Vídně. O tom, čím svoje jednání oficiálně zdůvodňoval, informuje pošta kolující mezi Stříteží a moravskou superintendencí. Očerňovaný Jelínek v ní citoval přímo ze štvavé výzvy: „...poněvadž jsem roku 1872 při mém stěhování z Hrubé Lhoty se s hudbou do Stříteže doprovázeti nechal.“²⁰¹ Zároveň toto poněkud absurdně vyznívající obvinění vyvracel: „...nýbrž toliko před samou farou ve Stříteži, kde mne presbyterstvo vítalo, naši hudebníci císařskou hymnu zahráli, aniž bych já je byl objednal.“²⁰² Přesto na střítežské faře panoval před stanoveným datem klid a důvěra ve vítězství. Předběžné odhady tomu totiž nasvědčovaly. O to větší nastalo překvapení, když došlo k vyhlášení výsledků. G. Jelínek nezískal o jeden hlas potřebnou nadpoloviční většinu.

Jak tedy volby dopadly? G. Jelínek obdržel čtyři hlasy, senior K. Opočenský dva, jeden připadl faráři Josefu Odstrčilovi z Růžďky a poslední hlas ze sboru v Prusinovicích připadl J. Karafiátovi!²⁰³ Právě tato skutečnost byla pro poraženého

¹⁹⁹ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 156.

²⁰⁰ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, dopis J. Karafiáta presbyterstvu lipetského sboru z 26. 11. 1891.

²⁰¹ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 11. 12. 1891.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž, protokol o průběhu volby z 5. 12. 1891.

asi nejtrpčejším soustem. S podporou prusinovického presbyterstva počítal, jelikož v té době zastával funkci jejich administrátora. Jednalo se tudíž o hlas, který ho dělil od vítězství. Očividně zafungovala zmiňovaná dopisová agitace, která adresáty zastránila a přesvědčila, aby se vyjádřili ve prospěch jejího autora. Po prohře proto G. Jelínek napsal: „*Hodlal jsem se v církvi této z administrace poděkovati.*“²⁰⁴ To nakonec neudělal, ale jen kvůli obavám, aby ještě více neposílil svého protivníka, jehož tehdy označoval za „zuřivého nepřítele“. Vznikla tak patová situace, jež měla být vyřešena druhým užším kolem voleb mezi kandidáty s největším počtem hlasů.

Výklad dospěl k bodu, kdy vyšel na světlo další důvod, proč na konci roku 1891 vypluly na povrch veškeré antagonismy, navíc s nebývalou silou. J. Karafiát se chtěl rovněž stát seniorem, což přiznal už v roce 1884. Tehdy ještě v souvislosti s volbou superintendenta, kdy při rozhovoru s G. Jelínkem poněkud nevybíravě propagoval faráře Nešpora: „*Víte dobře, že v našem seniorátě buď vy neb já jen seniorem býti musí. Budete-li pána Totuška voliti, padnou Vaše akcie, moje pak vystoupají.*“²⁰⁵ Nabízí se otázka, proč nevěnoval větší pozornost vlastní kandidatuře a veškerou energii obětoval podpoře K. Opočenského. Vysvětlení není nijak složité, na konci roku 1891 si byl dobře vědom toho, že nezíská dostatek hlasů.

Pokud chtěl uvedeného cíle dosáhnout, potřeboval dlouhodobější strategii, již podřizoval svoje počínání. Základem se pravděpodobně stala rozvaha, v níž hrálo důležitou roli jeho názorové souznění s příznivci K. Opočenského. To by však samo o sobě nemohlo přinést kýžený výsledek. Objasnění toho, jaký měl být další postup po znovuzvolení dosluhujícího seniora, přináší opět Jelínkův dopis určený superintendentovi. Jeho slova je však nutné posuzovat s určitou rezervou, protože pocházejí z počátku prosince 1891, což je období, kdy byl bezpochyby roztrpčen výsledkem prvního kola voleb, pročez i v tomto případě hrozí tendenční zabarvení snižující informační hodnotu. Základem se mělo stát získání času potřebného k rozšíření vlivu mezi faráři. Do hry proto vstoupil důležitý faktor vysokého věku K. Opočenského, a tudíž možnost další volby dříve než za šest let. G. Jelínek se k tomu vyjádřil dosti nevybíravě a je zřejmé, že byl tehdy značně rozčilen: „*Špekuluje velmi moudře: (J. Karafiát – pozn. aut.) starý Opočenský dlouho nebude na živě (ač i v tom se může velmi zmýlit), mezi tím obsadím svými přívrženci církve v Prusenovicích, pak na Vsetíně (Drobný) a snad i v Javorníku, církev Růžickou budu pak také moci získati a mám většinu pro sebe.*“²⁰⁶ Kontext navazujících událostí ukazuje, že i přes otázky ohledně oprávněnosti této domněnky a případně také charakterových vlastností J. Karafiáta, které nastíněné skutečnosti vyvolávají, nelze tuto teorii vyloučit jako zcela nepravděpodobnou.

Oprávněnost Jelínkova tvrzení ale nepřímou podporu našel i J. Karafiát, který ve svých pamětech pomlčel o prvním kole voleb, kdy sám získal jeden hlas,

²⁰⁴ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 11. 12. 1891.

²⁰⁵ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 16. 12. 1891.

²⁰⁶ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 16. 12. 1891.

ačkoliv všechny ostatní okolnosti podrobně rozepsal.²⁰⁷ Stylizace textu uzpůsobená osobním cílům je však zřejmá. Zpětně pomocí takto upravených faktů sám sebe vyličil, jako člověka, kterému nezáleželo na osobní prestiži, ale výhradně na prospěchu církve. Budoucí čtenáře pak v tomto názoru utvrzoval bohobožnými prohlášeními: „*Když se něco v církvi nesrovná se Slovem Božím, kdo pak má právo se ozvat? Od dávných let odpovídáme slovem i skutkem: K tomu má právo i povinnost každý, kdo se Pána Boha více bojí než lidí.*“²⁰⁸

Atmosféra panující ve sborech mezi prvním a druhým kolem seniorské volby, k němuž mělo dojít 26. prosince 1891, tedy nebyla nijak přátelská, jak původně vyzíval superintendent. Naopak je možné říci, že docházelo k neustálému stupňování osobních útoků pod zástěrkou předvolební agitace. Pokračovalo rozesílání dopisů presbyterstvům, z nichž se už vytratila jakákoliv kolegiálnita či smysl pro „fair-play“. K upozorňování na to, koho budou volit ve Velké Lhotě, přibýlo očerňování G. Jelínka. Ten se rázem proměnil v nezpůsobilého a většině evangelíků protivného duchovního, nepřítele církevní kázně a člověka, jehož sbor je jako „*Sodoma a Gomara*“.²⁰⁹ Urážlivé písemnosti obsahovaly nezřídka i výhružky, že v případě jeho zvolení by nastal exodus členů reformované církve, kteří měli začít hromadně přestupovat k církvi Bratrské.²¹⁰

To už pravděpodobně překročilo únosnou mez, což je zřejmé i z toho, že jinak korektní a vstřícný G. Jelínek se začal na adresu svého protivníka vyjadřovat dosti příkře: „*Čest jest veliký poklad, o který nesmím se nechat oloupiti od člověka, kterému ducha Kristova upírám.*“²¹¹ Právě kvůli ochraně nejen svojí cti, ale i cti celé rodiny se obrátil na superintendenci s žádostí o pomoc. J. Totuška prosil, aby v jeho prospěch vystavil oficiální vysvědčení morální bezúhonnosti zahrnujícího i potvrzení o zodpovědném vykonávání povinností duchovního, které mělo být rozesláno všem presbyterstvům a ještě před druhým kolem voleb faráři veřejně přečteno. Snažil se touto cestou zamezit šíření pomluv napomáhajících hrozící prohře, avšak nepříliš úspěšně. Stranou totiž tehdy nezůstal ani senior Opočenský, který využil toho, že měl předat pochvalný dekret od církevní rady jednomu z presbyterů, přičemž neopomenul propagaci vlastní kandidatury v Zádveřicích a Liptálu, kde měl větší podporu jeho soupeř. V prvním ze jmenovaných sborů uspěl a naklonil si místní obyvatelstvo na svoji stranu.²¹²

Druhé kolo volby proběhlo ve stanovený den a protokoly byly odeslány superintendentovi. K oficiálnímu vyhlášení výsledků došlo 4. ledna 1892. Na první pohled se pro G. Jelínka zdály být zdrcující. Přes veškerou snahu získal jen tři hlasy, a to z domovské Stříteže, věrnost zachovávajícího Liptálu a lavírujících Prusinovic.

²⁰⁷ Časové rozmezí, do kterého první kolo voleb spadá, popisuje na stránkách 154 až 156 citovaných pamětí.

²⁰⁸ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 161.

²⁰⁹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, dopis G. Jelínka z 16. 12. 1891.

²¹⁰ Tamtéž, dopis J. Karafiáta nejmenovanému faráři ze 17. 12. 1891.

²¹¹ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 16. 12. 1891.

²¹² Tamtéž, dopis G. Jelínka z 30. 12. 1891.

Přišel však o podporu Zádveřic, s níž původně počítal. Vítězství K. Opočenského se zdálo jisté, hlasovali pro něj v pěti sborech – ve Vsetíně, Velké Lhotě, Růžďce, Zádveřicích a Javorníku.²¹³ Že ale nešlo o výhru prostou veškerých pochybností, krátce před tím potvrdil bratr dosavadního seniora a zádveřický farář Benjamin Opočenský, který stál na straně poraženého. Již 28. prosince 1891 informoval superintendenta o opakovaném nátlaku vůči svojí osobě, jelikož nenadřazoval rodinné zájmy potřebám církve. Nakonec však kapituloval: „...neb v takovémto postavení nemohl jsem, bych co nepřítel vlastního bratra považován nebyl, této volbě odpor klásti.“²¹⁴

Nelze se proto divit, že rozhořčený duchovní reagoval na nepřípustné omezování svých práv v dopisu příteli Jelínkovi ostrou výtkou vůči J. Karafiátovi a jeho společníkům. Pravděpodobně jen díky neomaleným krokům učiněným proti němu se v korespondenci dochovala charakteristika zájmové skupiny utvořené kolem K. Opočenského, jíž však ve skutečnosti řídil lhotecký farář: „*Jsou to lidé velmi domýšliví, pro práci jiných žádné uznání nemající, v své hrdosti každým opovrhují, tak je hnusné jejich chování. Bedlivě jich pozorujícím se zprotiviti musí [...] i bude mne těšiti, když nad Karafiátem a jeho neslušnými rejdy zvítězíš. V mé církvi nemá Karafiát, co muž tvrdého srdce žádnou sympatii. Jemu nezáleží na prospěchu a cti naší církve, on chce všude jen své osobní záměry [...] provést.*“²¹⁵

V prvních dnech nového roku se tedy zdálo, že je definitivně rozhodnuto. Přesto mezi příznivci poraženého kandidáta panovaly určité pochybnosti. Ty završil přímo G. Jelínek, když v polovině ledna 1892 žádal nadřízené úřady o sdělení podrobnějších informací.²¹⁶ Pokud v té době opravdu pojal podezření, že vše neproběhlo tak, jak mělo, odpověď ze superintendence to jen potvrdila. Podrobná zpráva o skrutiniu mu navíc vrátila naději a otevřela cestu ke zvrácení výsledků. Z pěti hlasů, které získal K. Opočenský, byly totiž u dvou zjištěny formální chyby ve způsobu provedení volby. Kvůli tomu jeden ihned pozbyl platnosti (Růžďka), druhý pak vyhodnotili jako pochybný (Zádveřice). To v kontextu s nedovoleným způsobem agitace, jehož se dopustil dosluhující senior návštěvou Zádveřic, kde si při předání pochvalného dekretu naklonil presbyterstvo na svoji stranu, znamenalo rovnost získaných hlasů v poměru 3:3. Citovaná archiválie zachycuje přímo vyjádření superintendenta ohledně počínání K. Opočenského: „*Máte-li podání z církve zádveřské, že p. senior Opočenský se tam vydal, by presbyteru Španielovi z Vizovic uznání c. k. vrchní círk. rady vyslovil, a toto uznání skutečně vyslovil, podejte mi je nebo tím padne jeden hlas Vám protivný.*“²¹⁷

Vznikla patová situace, kterou navíc komplikoval přechod na nové zřízení platné od 5. ledna 1892. Z právního hlediska měla být situace řešena podle ústavy evangelických církví z roku 1866, protože k volbě došlo krátce před uvedenou

²¹³ Tamtéž, protokol o volebním výsledku ze 4. 1. 1892.

²¹⁴ Tamtéž, dopis B. Opočenského superintendentovi z 28. 12. 1891.

²¹⁵ Tamtéž, dopis B. Opočenského adresovaný G. Jelínkovi z 23. 12. 1891.

²¹⁶ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 15. 1. 1892.

²¹⁷ Tamtéž, informace o průběhu skrutinia ze 17. 1. 1892.

změnou.²¹⁸ Konečné slovo by tak náleželo superintendenčnímu výboru na základě hlasování.²¹⁹ Vrchní církevní rada ale rozhodla jinak. Na Moravu odeslala v únoru 1892 usnesení, že se jedná o přechodné období, což opravňovalo k vydání mimořádného opatření „ad hoc“. Byl však zvolen způsob, jenž nevyhovoval nikomu – losování.²²⁰ Snad poprvé po mnoha měsících došli ke stejnému názoru i oba znepřátelení faráři, leč jejich důvody vedoucí ke vzácně shodným postojům vycházely ze zcela opačného přesvědčení. J. Karafiát celý problém pojímal jako pochybení nadřízených úřadů, postupujících vyloženě v rozporu s předpisy a zdůrazňoval, že mělo být užito ustanovení staršího normativu.²²¹

Naproti tomu G. Jelínek shledával, že za tímto rozhodnutím stojí opět intriky J. Karafiáta: „Pozoruji v tom vliv lhoteckého pana faráře Karafiáta [...] a že také do Vídně pojede, aby mne u vrchní církevní rady očernil a volbu mou překazil, o tom taktéž nepochybuji.“²²² Současně se dožadoval, aby bylo zohledněno nově vyhlášené evangelické zřízení, podle nějž měla Vrchní církevní rada K. Opočenského vyloučit z volby pro podvod (navrhoval konkrétně užití § 44). Za povšimnutí stojí posun v jeho chování od vyrovnaného postoje plného sebedůvěry před prvním kolem hlasování, přes prozření a žádosti o pomoc při sebeobraně až po přechod do ofenzivy v posledním období sporu. Tehdy už jednal o poznání razantněji, přičemž lze pozorovat i postupující nervové vypětí, jež jej přivedlo až k poměrně pochybným teoriím o intervencích J. Karafiáta ve Vídni. Ačkoliv je zřejmé, jak moc ho činnost protistrany poškozovala a nejspíše i vyčerpávala, nenacházel se její čelní představitel v takové pozici, aby mohl v církevní radě prosazovat postup vyhovující přívržencům starého seniora.

V polovině února 1892 se G. Jelínkovi dostalo nečekané morální satisfakce. Ještě před definitivním vyřešením otázky výběru nového seniora dospěla církevní rada k rozhodnutí, že některé kroky aktérů stále probíhajícího konfliktu není možné nadále přehlížet. Udělila proto J. Karafiátovi i lhoteckému presbyterstvu veřejnou důtku za nekalou agitaci, nátlak a vyhrožování podáním rekurzu.²²³ Postižení tak byli i obyvatelé Velké Lhoty, o jejichž blaho měl jako farář pečovat a nikoliv je rozeštvávat s bližšími či vzdálenějšími sousedy. Při podávání četných stížností a připomínek se totiž nezřídka zaštiťoval vůlí celého sboru, což později zdůrazňoval ve svém literárním díle, kde opakovaně používal formulace jako: „Po této volbě jsme

²¹⁸ Definitivní znění ústavy navazovalo č. 15/1866 ř. z. bylo generálními synody obou evangelických církví přijato roku 1864 a v lednu 1866 vyhlášeno. Navazovalo na prozatímní ústavu, což byl předpis č. 42/1866 ř. z. a Protestantský patent č. 41/1866 ř. z. Nová ústava (zřízení) byla přijata na generálních synodech v letech 1889 a 1890 a v říšském zákoníku publikována roku 1891. K novelizacím došlo v letech 1900, 1905 a 1913.

²¹⁹ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 156.

²²⁰ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, zpráva J. Totuška členům superintendenčního výboru ze 17. 6. 1892.

²²¹ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 156.

²²² ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, dopis G. Jelínka z 8. 4. 1892.

²²³ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, informace superintendenta pro seniorátní výbor ze 7. 3. 1892.

*se my Lhotečtí ihned obrátili...“.*²²⁴ Že to nemusela být vždy pravda, napovídají protesty na schůzi lhoteckého presbyterstva v souvislosti s chystaným odesláním odvolání proti výsledku voleb do Vídně.²²⁵ Avšak jak otevřenou oficiální výtku obec přijala, není zřejmé. Zmínit lze jen reakci káraného duchovního, jenž ve vztahu k událostem počátku 90. let 19. století opakovaně poukazoval na neoprávněný a nespravedlivý přístup nadřízených: „*A tak podobně jsem se u církevní rady ještě několikrát doprošoval zastání, ale všechno bylo marné. Odpovědi jsem nedostal nikdy žádné, důtky však se mně i presbyterstvu přímo sypaly.*“²²⁶

Častá rozporuplnost Karafiátova počínání je nepřehlédnutelná, ale jeho stanovisko ohledně losování vítěze nezůstalo osamoceno. Jak již bylo řečeno, proti nařízení církevní rady se postavil i G. Jelínek a rovněž tak na jednání moravského superintendenčního výboru, který se sešel 24. května 1892 v Brně, vyvolalo rozsáhlé diskuze. Jeho účastníci protestovali proti příkazu z Vídně a dovolávali se svého práva rozhodnout hlasováním. Odmítali proto nahodilost výsledku, načež vystoupili s požadavkem vypsání nových voleb, neboť „*...to ve vší povinné nesměrodajné skromnosti řečeno, přiči se právnímu citu nich nížeapsaných naprosto.*“²²⁷ Zdá se však, že v tomto případě nešlo o snahu upřednostnit jednoho z kandidátů, ale spíše zabránit pokračování sporů mezi duchovními východního seniorátu. Přes všechny vznesené připomínky ale nakonec ještě téhož dne losování uskutečnili, což znamenalo zásadní obrat ve prospěch G. Jelínka, jehož jméno bylo vytaženo z osudí.²²⁸

Pocit, že tak mohla být nastoupena přímá cesta ke zklidnění problémů a instalaci seniora ale není na místě. Losování bylo po delším jednání odsouhlaseno jen s výhradou, aby výsledek nesloužil církevní radě jako poklad vydání konečného verdiktu. Účastníci schůze superintendenčního výboru chtěli touto cestou vyjít vstříc uložené povinnosti a zároveň ji obejít s odvoláním na paragrafy právě zavedeného církevního zřízení, k čemuž je vedl dojem nespravedlnosti doprovázející po celou dobu jednání. Ten měl podle nich ve svém důsledku stát u zrodu ukřivdění, který vyvolá „*...mnohé bouře a v zúčastněných osobnostech těžké hořkosti.*“²²⁹ Očividně tedy chtěli zabránit uvedenému pokračování vnitřního rozkolu v církvi. Pravděpodobně však přehlédli, jak velké riziko jeho prohlubování hrozilo při opakování volebního aktu, jež by poskytlo čas k další agitaci a navrhování již tak dost velkých nevraživostí.

Naproti tomu se vrchní církevní radě rychlé ukončení dohad, i když za cenu rizika jednorázové nespravedlnosti, jevílo jako menší zlo. Navíc byla situace značně vyhrocená a v podstatě jakékoliv řešení by se některého ze zúčastněných více

²²⁴ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 157.

²²⁵ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, neuspořádáno, dopis G. Jelínka z 21. 1. 1892.

²²⁶ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 154.

²²⁷ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, protokol o schůzi superintendenčního výboru v Brně v hotelu Padowetz ze dne 24. 5. 1892.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž.

či méně dotklo. K prohlášení superintendenčního výboru se proto postavila odmítavě, nepřipouštějíc při tom jakoukoliv diskuzi. Tolerovala jedinou možnost, jak změnit vítěze, a to dobrovolné odstoupení G. Jelínka.²³⁰ To však představovalo dosti nereálnou podmínku, o níž pochyboval ne jeden duchovní.²³¹ Rovněž tak J. Totušek již v té době vykazoval známky postupující únavy z neustále se protahujících jednání, pročež podpořil nařízení z Vídně. Dal tehdy zřetelně najevo, že volbu považuje za uzavřenou záležitost. Za zcela vyloučený pak považoval podíl na přemlouvání G. Jelínka: „...by on se naň osudím označeného nároku na úřad seniora dobrovolně vzdal.“²³² Takovýto krok pokládal za zcela nedůstojný, což shrnul výrokem, jenž nedovoľoval pochybnosti o konzistentnosti jeho dosavadních postojů: „K této službě se nikdy nepropůjčím [...] a když los na p. faráře Gustava Jelínka padl, nehodlám se nadále v této záležitosti exponovati, ale přenechám Vaším láskám, byste dle svých nákladů a úsudků o té věci rozhodli...“.²³³

Přesto trvalo až do 5. srpna 1892, než ve Vídni s konečnou platností potvrdili G. Jelínka jako vítěze voleb a nového seniora. Krátce poté byla doručena informace o této změně všem farním sborům, které se měly napříště se všemi žádostmi obracet do Stříteže jako sídla jejich nejbližšího nadřízeného církevně-správního úředníka.²³⁴ S tím souviselo ještě vyrozumění K. Opočenského, jemuž superintendent ve stejný den vyjádřil poděkování za dlouholetou službu, načež mu nařídil včasné předání archivu došlých i vyřízených podání souvisejících s agendou seniorátu.²³⁵ K oficiálnímu převzetí funkce jeho nástupcem z hlediska předpisů už nic nepřekáželo. Bylo však nutné provést ještě veřejnou instalaci. Datum stanovil J. Totušek na 30. srpna 1892 s tím, že převezme povinnost pronést instalační řeč. Slavnostního kázání ve střítežském kostele se ujal přímo G. Jelínek „...nechtěje žádného obtěžovati.“²³⁶

Na provedení tohoto oficiálního aktu mělo po domluvě mezi J. Totuškem a G. Jelínkem navázat ještě zasedání seniorátního konventu za účelem volby nového seniorátního výboru. V něm totiž do té doby ještě jako konsenior zasedal společně se senoirátním kurátorem Josefem Bubelou a po nástupu do vyššího úřadu místo uvolnil. Ani jeho kolega neměl nadále setrvat na uvedené pozici, protože jej zvolili na místo superintendenčního kurátora, na což pamatovalo nové evangelické zřízení zákazem souběhu obou funkcí. Tento normativ ale obsahoval ještě jedno dosti protichůdné nařízení, které ve svém důsledku umožnilo pokus o další obstrukci:

²³⁰ Tamtéž, dopis J. Totuška členům superintendenčního výboru ze 17. 6. 1892.

²³¹ Tamtéž, vyjádření superintendenčního náměstka F. Císaře k postojům Vrchní církevní rady z 20. 6. 1892.

²³² Tamtéž, dopis J. Totuška členům superintendenčního výboru ze 17. 6. 1892.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž, výnos o rozhodnutí Vrchní církevní rady z 9. 8. 1892.

²³⁵ Tamtéž, úřední oznámení o ukončení funkčního období K. Opočenského z 9. 8. 1892.

²³⁶ Tamtéž, dopis G. Jelínka z 24. 8. 1892.

„Všickni orgánové církve, kteří na základě dřívějších ustanovení řádně zřízení jsou, mají úřad svůj, až do konce dřívějším zákonným nařízením ustanoveného vykonávati.“²³⁷

Právě způsob svolání konventu na hranici platných norem, představovalo pravděpodobně poslední moment, jehož chtěli využít K. Opočenský s J. Karafiátem ke společnému vystoupení proti výsledku voleb, ač nelze opomíjet více možností výkladu citovaného ustanovení. První ze jmenovaných proto důrazně odmítl účast na celé slavnosti, přičemž dal plný průchod pocitům plynoucím z porážky: *„...ale nezúčastním se [...] abych snad při rozpomenutí se na ty řeči a úsudky o mé osobě a o mém stáří atd. nebyl povzbuzen k nějakému vyjádření, které by mohlo nemilou hořkost způsobiti, a proto nechci zavdati mrzutosti a straním se veřejného styku.“²³⁸* V tomtéž dopisu odmítl svolání konventu jako neoprávněné porušení pravidel. Ještě dále pokročil J. Karafiát a učinil tak způsobem, který mu byl nejbližší. S odůvodněním, že *„...p. Joz. Bubela do července 1894 i seniorátním kurátorem zůstat musí“*, podal protest proti svolání konventu, i když si musel být vědom problematičnosti svojí argumentace.²³⁹ Leč neuspěl, takže G. Jelínek mohl být po několikaměsíčních průtazích instalován a ujal se povinností spojených s agendou seniorského úřadu.

4.2. Od převzetí úřadu do počátku 20. let 20. století

4.2.1 Doznívání sporů spojených s volbou seniora

Instalace do úřadu seniora v srpnu 1892 stála na počátku třicetileté etapy představující vrcholné období života G. Jelínka. Po překonání počátečních úskalí spojených s dozvuky předvolebního boje bylo jeho první zásadnější povinností uspořádat a předsedat řádnému seniorátnímu konventu konanému 19. září 1893 ve Vsetíně, tak jak bylo usneseno už roku 1888. Od instalace G. Jelínka uběhl více než rok, ale předchozí spory doznívaly, pročez bylo možné očekávat, že ještě nastanou komplikace narušující zvolna se stabilizující chod Východomoravského seniorátu. Jestliže měli ve Stříteži či jinde obavy z toho, co učiní J. Karafiát, který nemínil vzdát svůj nyní již osobní boj ani po všeobecné akceptaci vůle vídeňské rady a opakovaném udělení důtky, nebyli daleko od pravdy. Na zasedání konventu rozdál zúčastněným tištěné ohrazení proti všem učiněným a úředně posvěceným krokům evangelické církevní správy. Své počínání opět prezentoval jako vůli celého lhoteckého sboru, jehož názorem se opakovaně a zřejmě i účelově obhajoval. Leč jak plyne z pozdějších zápisů, nikdo se tímto dokumentem nechtěl nijak výrazně zaobírat. Až na výjimky zůstal opomenut, což J. Karafiát reflektoval v otevřeně odsuzující glose: *„A protož, když se církevní úřadové pronesou v jeden smysl, zákon pak se*

²³⁷ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 158-159.

²³⁸ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62, dopis K. Opočenského superintendenci z 26. 8. 1892.

²³⁹ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 159.

zřetelně v jiný smysl pronáší, podržíme k církevním úřadům náležitou úctu, zůstaneme však při jasném znění zákona.“²⁴⁰

První seniorátní konvent, jemuž G. Jelínek v nové funkci předsedal, byl tedy ještě poznamenán událostmi předchozích let, ale prameny ukazují, že se jednalo opravdu o poslední závažnější pokus zpochybnit jeho těžce nabyté společenské postavení. Co se však stalo s původcem této nepříjemnosti? Veškeré popsane události dotýkající se volby seniora měly pro J. Karafiáta vysloveně negativní následky. Nejen, že proti sobě pošťoval církevní hierarchii, ale zároveň se od něj odvrátila i řada regionálních přátel, na něž jeho počínání nějakým způsobem dopadalo. S narůstajícím pocitem hořkosti se začal stahovat do ústraní a další pobyt na Valašsku pro něj byl silně problematický. Počátkem července 1895 proto své dlouholeté působiště opustil. Poté až do konce života pobýval v Praze. On sám shrnul důvody vedoucí k ukončení pobytu ve Velké Lhotě takto: *„Ukázaly se nám vždy zřetelněji věci různého druhu, kterých dříve vidět nebylo. Předně jsme pozorovali, že se vůkol rozmáhají povážlivé stíny, které duchovní práci ku prospěchu být nemohou. Byliť tu zajisté všelijaké spory, které na nás Pán Bůh dopustil. Neboť při nejlepši vůli jsme ke všemu mlčet nemohli, leč bychom chtěli samého pána zapřít. [...] A co se ukázalo? Mými odpůrci byli všickni světští lidé, a s nimi i senior a superintendent, a císařsko-královská vrchní rada, v podstatě však nepořídili pranic. Církevní kázeň jest Slovem Božím nařízena, a kdo ji pro svědomí u víře provádí, nemusí už prodělávat všechny ty boje, které jsem já musil prodělat.“²⁴¹*

To byl tedy pohled J. Karafiáta na důvody, jež ho přivedly až k rozhodnutí Valašsko opustit. Není možné přehlédnout až mesianistické sklony projevující se mimo jiné poukazem na utrpení, kterým prošel pro blaho jiných. V naprostém protikladu je osobní charakteristika, tak jak ji zprostředkovává pozdější korespondence G. Jelínka, v níž se vracel k počátku 90. let. Ta ukazuje naopak člověka nesmířlivého až ješitného, jemuž nezáleží na prospěchu svěřeného sboru, ale pouze a jediné na prosazení vlastních názoru, o jejichž správnosti byl neotřesitelně přesvědčen: *„...jenž sbor tento takřka zničil, když třetinu z církve vyhnal, z druhé třetiny pokrytce učinil a třetí třetině všelikou církevní kázeň zošklivil a proti sobě popudil, takže ze Lhoty odejítí musel.“²⁴²* I s vědomím vzájemného nepřátelství panujícího mezi oběma faráři nemohl být citovaný názor příliš vzdálen skutečnosti. V podstatě totiž jen dokresluje Karafiátovi povahové rysy, plynoucí jak z úřední či soukromé pošty, tak i z později sepsaných pamětí, kde jsou přinejmenším vystopovatelné mezi řádky.

V takto nevraživém duchu se završila léta, kdy J. Karafiát nějakým způsobem zasahoval do života G. Jelínka. Nejprve sehrál velmi pozitivní úlohu, když významně přispěl k přípravám jeho cesty do Skotska. Avšak poté, co došlo k názorovému rozchodu, začal vůči bývalému blízkému příteli postupovat s nepřehlédnutelnými negativními úmysly. Genezi jejich vzájemných vztahů byla

²⁴⁰ Tamtéž, s. 160.

²⁴¹ Tamtéž, s. 233, 235.

²⁴² ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádáno, kart. 64, informace G. Jelínka superintendentovi o zasedání seniorátního výboru z 31. 1. 1898,

věnována značná pozornost, protože ve svém důsledku měl popsáný obrat velký dopad nejen přímo na snahu střítežského faráře o kariérní postup, ale poznamenal i chod Východomoravského seniorátu v první polovině 90. let 19. století.

4.2.2. Vymezení nových povinností a popis sborů Východního seniorátu

Život a práci nového seniora nevymezovaly jen spory o oprávněnost jeho volby. Od nástupu do funkce musel bez ohledu na popsané okolnosti převzít od svého předchůdce veškeré úkoly plynoucí z každodenního chodu jemu svěřeného církevně správního celku. Zároveň však nesměl zanedbávat dosavadní poslání faráře střítežského sboru. Jestliže měl do roku 1892 několik málo chvil, jež mohl věnovat například rodině, po navýšení doposud řešených povinností o agendu celého Východomoravského seniorátu se situace výrazně zhoršila. Avšak jaké záležitosti tehdy začaly vyplňovat veškerý zbývající volný čas G. Jelínka?

V teoretické rovině by bylo možné jejich rozdělení jednak na problematiku administrativně správní a za druhé záležitosti spadající do oblasti kulturně sociální. Z praktického hlediska však existovala řada povinností, které vykazovaly znaky obou nastíněných kategorií, takže docházelo k jejich prolínání. Mnoho z nich totiž mělo svůj počátek v čistě úřední agendě, ale ve svém důsledku se dotýkaly spíše společenského života Východomoravského seniorátu. V následujícím výkladu tedy bude použito naznačené schéma, aby bylo možné tuto dlouhou životní etapu G. Jelínka lépe uchopit a prozkoumat, byť je mu možné vytknout nedostatečné metodologické zakotvení.

Doposud byla podrobně popsána cesta střítežského faráře k získání seniorského úřadu, vymezeny kategorie, podle nichž bude kapitola zabývající se událostmi konce 19. století a prvním dvacetiletím století 20. členěna, ale jednoznačně chybí alespoň základní informace o sborech náležejících ve zkoumaném období k Východnímu seniorátu. Ucelený přehled nabízí zpráva z vizitačních návštěv, které G. Jelínek, či jeho zástupce, konsenior Josef Odstrčil z Růžďky, absolvovali v letech 1906 až 1908.²⁴³ Přináší zejména údaje o vzniku každého sboru, počtech obyvatel hlásících se k evangelické reformované církvi (aktualizované před schůzí seniorátního konventu v roce 1910), vzdálenosti bydliště církevníků od farního kostela, záležitostech školství, a samozřejmě hodnotí i činnost jednotlivých duchovních. Přiblížme si tedy nyní, jak na stav svěřeného správního celku situaci nahlížel jeho představený.

Následující přehled bude řazen chronologicky tak, jak postupně probíhaly vizitační návštěvy. Při první z řady služebních cest uskutečněných v uvedených letech zamířil G. Jelínek dne 5. června 1906 do Vsetína, který měl dlouhou historii. Vznikl roku 1785 a jeho součástí byla na počátku 20. století i filiálka v blízkém

²⁴³ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádané, kart. 18, zpráva G. Jelínka pro seniorátní konvent konaný 29. 6. 1910 ve Valašském Meziříčí. Nebude-li uvedeno jinak, vychází přehled informací o jednotlivých sborech a příslušné citace v textu z citované archiválie

Leskovci.²⁴⁴ Celkový počet členů roku 1910 činil 3471 lidí, žijících ve Vsetíně a dalších osmi vesnicích, přičemž nejvzdálenější se nacházela přibližně tři hodiny chůze „od chrámu“ (přibližně 15 kilometrů). Jejich sociální skladba odpovídala regionu, kde se střetávalo městské průmyslové prostředí s chudým agrárním venkovem. Na bohoslužbách se tak potkávali živnostníci, a dělníci s drobnými zemědělci a chalupníky.

Úřad faráře převzal po bývalém seniorovi K. Opočenském jeho nástupce Jan Skalák v roce 1899. Ten, ačkoliv prošel řádnou volbou, měl těžkou pozici, jelikož velká část sboru ho odmítala akceptovat. Krátce po instalaci proto většina odpůrců přestala platit stanovené příspěvky, načež následoval rozvrat v presbyterstvu i zastupitelstvu sboru, což se projevilo právě během vizitace. Z 16 presbyterů se totiž k sestavení a podepsání závěrečného protokolu dostavili jen čtyři. Do konfliktu se z moci úřední snažila zasáhnout i církevní rada ve Vídni, ale ani ta příliš neuspěla. Problém zůstal nedorozřešen ještě roku 1910, kdy zasedal seniorátní konvent, ale tehdy se již začaly objevovat první náznaky zklidnění situace.

V červnu 1907 proběhla další vizitace, tentokrát zaměřená na sbor v Javorníku (obec ležící 20 km jihovýchodně od Veselí nad Moravou), který vznikl roku 1872. Svojí historií tak sahal až do dob vydání tolerančního patentu. Avšak s ohledem na polohu v oblasti Hornácka, poblíž tehdejších uherských hranic, jej počátkem 20. století považovali za nejizolovanější oblast seniorátu, které se doposud jen minimálně dotkly vlivy moderního světa. To se projevilo i na sociálním postavení převážné většiny členské základny sestávající z 1261 drobných zemědělců a nádeníků, obývajících čtyři vesnice vzdálené maximálně jeden a půl hodiny cesty od kostela. Přímo G. Jelínek o lidech, kteří v tomto regionu žili, ve své zprávě napsal, že jsou „...konzervativní v obleku i obyčejích předků svých“.

Prostředí mělo tedy svá specifika, která na jednu stranu přispívala k velké zbožnosti místních lidí, jež byla náležitě vyzdvihována, ale zároveň sebou nesla problémy. Nejvíce starostí tehdejšímu javornickému faráři Jaromíru Stehlíkovi údajně způsoboval alkoholismus, jenž mnohé „...až k sebevraždě přivedl.“ I svědomím toho, že jako hlavní zdroj informací byl v tomto případě použit oficiální dokument pocházející z prostředí evangelické reformované církve, a tudíž lze předpokládat silně vyhraněné postoje autora vůči nadměrné konzumaci alkoholu, nelze tuto skutečnost opomíjet jako nadnesenou. Uvedený fakt rovněž nevylučuje hluboké prožívání víry, což dokládá nejen G. Jelínkem připomínané časté konání domácích pobožností. Dobovou atmosféru dokresluje také mladší záznam javornického písmáka, datovaný k roku 1914. Jeho poznámky zprostředkovávají ukázkou toho, jak velká byla poptávka po evangelické literatuře v předvečer I. světové války: „I v této době byla po nich v Javorníku velká žízeň, a kde je kdo mohl koupiti, kupoval dávaje za ně ceny neúměrné i svému hospodářství: za jedny písni bratrské až cenu jednoho

²⁴⁴ Samostatný sbor ČCE vznikl v Leskovci k 1. 11. 1952. ČCE Leskovec, [online], [citováno 8. 4. 2015] <http://cce.leskovec.eu>

páru volků“.²⁴⁵ Prameny tak zachycují život mezi vypjatými extrémy, který však není zcela neobvyklý v případě izolovaných regionů a může být považován za přežívající relikv předchozích staletí.

Ve stejném měsíci jako Javorník navštívil G. Jelínek i Prusinovice nacházející se mezi Bystřicí pod Hostýnem a Holešovem. Jednalo se o malý sbor, čítající 930 „duší“, avšak i zde se mohli pyšnit velkou tradicí počínající rokem 1782. Přes nevelký počet věřících spadajících pod duchovní správu prusinovické fary šlo o dosti rozsáhlý územně roztržštěný celek. Zahrnoval totiž 20 vesnic, přičemž nejvzdálenější se nacházely až dvě a tři čtvrtě hodiny cesty od kostela. Na druhou stranu však senior hodnotil náboženský život i dodržování morálních zásad velmi kladně s tím, že kontrola neobjevila žádné větší či menší problémy. Jediné, co evangelíkům žijícím na východním okraji Hané působilo komplikace, byly napjaté vztahy s katolickou většinou.

Tím byly pro rok 1907 vizitace ukončeny. Ve zbytku seniorátu proběhly v rozmezí měsíců dubna až července 1908. Nejprve G. Jelínek zamířil do Jablůnky, ležící mezi Vsetínem a Valašským Meziříčím, kde se původně nacházela pouze vsetínská filiálka. Dlouho prosazované samostatnosti dosáhla teprve během let 1906 a 1907. Úřad faráře převzal původní stálý vikář Jan Drobný působící v Jablůnce od roku 1892. Tento nevelký sbor se tehdy nacházel v tíživé finanční situaci způsobené požárem, k němuž došlo v roce 1903. Tehdy vyhořelo nejen mnoho obytných domů, ale i fara a kostel. Ačkoliv J. Drobný svojí aktivitou zajistil sboru velké finanční podpory doma i v zahraničí, činil dluh 21 163 korun. Místní proto museli splácet nejen vlastní půjčky, ale přispívat také na umořování půjčky sloužící k obnově církevních budov. Žili tedy v dosti chudých podmínkách, protože se někteří odstěhovali jinam. Mimo peněžních závazků hovoří dokumenty ještě o jednom problému, který z hlediska církevních úřadů kazil dobré jméno, a to velký počet nemanželských dětí.

Počátkem května 1908 přišla na řadu Velká Lhota, považovaná za vůbec nejchudší součást Východomoravského seniorátu. Situace tohoto sboru se navíc neustále zhoršovala, protože v prvním desetiletí 20. století se kvůli zlepšení životní situace odstěhovalo mnoho lidí jinam. Proto také chyběly finanční prostředky na modernizaci dřevěného tolerančního kostela (dochoval se do současnosti). V této souvislosti farář Gustav Švanda upozorňoval, že je Velká Lhota značně přehlížena Gustav-Adolfským spolkem při rozdělování podpor přesto, že se bez cizí pomoci jen těžko obejde. Je otázkou, zdali tento problém nevyvstával z odporu, který vůči této organizaci veřejně prezentoval J. Karafiát v době, kdy na Valašsku působil. Náboženský život lhoteckých naopak patřil k příkladným, jak napsal G. Jelínek: *„Vypadá-li to v sboru smutně, co se hospodářských poměrů dotýče, tak to vypadá tím krásněji a utěšeněji, co se života duchovního dotýče...“*. Zároveň vyzdvihl konání domácích pobožností jako samozřejmost pro řadu rodin, což nebylo jinde zcela obvyklé.

²⁴⁵ Historie farního sboru v Javorníku [online], [citováno 8. 4. 2015], <http://javornik-nad-velickou.evangnet.cz/historie>

Ve směru financí byl opakem Velké Lhoty sbor v Zádveřicích (obec přibližně 10 kilometrů východně od Zlína), kde proběhla kontrola v květnu 1908. Počet reformovaných evangelíků činil 2301 osob žijících v deseti vesnicích vzdálených až šest hodin cesty od kostela. Ve 20. letech 20. století ale došlo ke zmenšení jeho rozlohy poté, co se osamostatnil Zlín a Uherské Hradiště.²⁴⁶ Uvedený poukaz na dobrou hospodářskou situaci dokládá obnos, odváděný místnímu faráři, kterým byl do roku 1903 Benjamin Opočenský a po něm František Pokora, který přišel z Miroslavi. Oba se totiž podle slov G. Jelínka těšili největším příjmem z celého seniorátu. Rovněž tak přestavba staré školy na konfirmační síň bez větší podpory zvenčí ukazuje na utěšený stav pokladny. Přes ukázněný duchovní život však i v Zádveřicích čelili závažnému problému, a to alkoholismu, proti němuž „...i nejpřísnější kázeň je slabá.“

Proti němu se snažilo bojovat i presbyterstvo sboru. Jeho zástupci neváhali oslovit politickou správu, když okresnímu hejtmanovi zaslali důraznou žádost „...by nedělního času v zdejších hostincích, co nalévarnách lihových nápojů, zvláště v času služeb Božích, zdejšími občanům a církevníkům požívání lihových nápojů se nepovolovalo, neb taková nestřídmost přináší záhubu nejen těm jednotlivým osobám, ale i jejich rodinám a jest rušením nedělního klidu a pohoršením chrám Páně navštěvujícím.“²⁴⁷ Jestli bylo vyhověno přímo uvedenému požadavku, není jasné, ale ke zpříšňování poměrů v Zádveřicích docházelo. Vizitační protokol z roku 1908 totiž přináší informaci o tom, že během předchozích čtyř let se v Zádveřicích nekonaly žádné taneční zábavy, což mělo přispívat k umravňování místní mládeže. Jestli ovšem právě tyto kroky vedly k omezení či přímo vymýcení alkoholismu studované archiválie nic bližšího neříkají.

Na konci května 1908 navštívil G. Jelínek i rodnou obec Růžďka. Zdejší sbor patřil k územně nejcelistvějším, 1824 členů církve bydlelo v obcích vzdálených maximálně hodinu a čtvrt. Sestával především z lidí nízkého sociálního statusu, jako drobných zemědělců a nádeníků. Přesto však měl největší finanční obnos v pokladně dosahující překvapivé částky 24 tisíc korun, což byla nepopiratelná zásluha faráře Josefa Odstrčila, který sboru zajistil velkou ekonomickou podporu. K vnitřnímu duchovnímu životu nebyly na konventu roku 1910 vzneseny žádné stížnosti a objevila se jen připomínka: „...ovšem jsou tu také pohoršlivé výjimky.“

Stranou zájmu církevních úřadů nemohla zůstat ani Střítež. Jenže vizitaci ve svém farním sboru samozřejmě nemohl provést senior. Tuto povinnost proto převzal jeho zástupce, konsenior J. Odstrčil ze sousední Růžďky, který tak učinil 21. června 1908. Ačkoliv svěřený úkol bezpochyby vykonal s velkou pečlivostí, je na výsledné zprávě patrné, že autorem byl sám G. Jelínek, byť k jejímu zpracování využil podkladů dodaných svým podřízeným. Jednalo se o jeden z územně nejrozsáhlejších sborů, který se rozkládal v obvodu čtyřech hejtmanství a svými

²⁴⁶ Historie sboru ČCE Zádveřice-Raková [online], [citováno 13. 4. 2015], <http://cce.zadverice-rakova.cz/index.php/historie>

²⁴⁷ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 18, žádost presbyterstva sboru Zádveřice z 31. 8. 1902.

hranicemi dosahoval až k Ostravě a Místku. Jeho 1182 členů tak žilo ve velkých vzdálenostech od centra s tím, že maximum činilo přibližně 80 kilometrů. Sociální strukturou se poněkud odlišovali od sborů venkovštějšího charakteru. Městské prostředí, podobně jako ve Vsetíně, doplňovalo jinde převažující drobné zemědělce o úřednictvo, zpravidla v nižším postavení, a dělníky.

Takto rozlehlý obvod nebylo možné spravovat přímo ze Stříteže k plné spokojenosti všech věřících. Postupně proto vzniklo několik kazatelských stanic. Založení rožnovské, jež však měla zanedlouho závažné existenční problémy, už věnovala pozornost jedna z předchozích kapitol. Nezůstalo ale jen u tohoto ne zcela úspěšného počínu. Roku 1901 zahájila činnost stanice ve Valašském Meziříčí a o další tři roky později v Moravské Ostravě.

Duchovní život členů sboru není možné kvůli jeho rozloze generalizovat. Archiválie ukazují podstatné rozdíly v závislosti na charakteru jednotlivých míst. Zatímco evangelíci z agrárněji zaměřené oblasti okolo Stříteže a Valašského Meziříčí si vysloužili pochvalné hodnocení za příkladnou návštěvu bohoslužeb, dopadli obyvatelé průmyslového regionu v severní části G. Jelínkovi svěřeného území podstatně hůře. Ani činnost farářů Františka Prudkého z Olomouce a J. Drobného z Jablunky, kteří počátkem 20. století pravidelně dojížděli do kazatelské stanice v Moravské Ostravě, na ně neměla zásadní dopad. Kritika pronesená během zasedání seniorátního konventu hovoří jasně: *„Jest tam sice asi 200 ev. ref. duší, avšak ty z většího dílu se již zcela slovu Božímu odcizili, což pozorovati jest z toho, že návštěva služeb Božích [...] jest náramně nepatrná a obzvláště tamější inteligence ev. se chrámu Páně vyhýbá.“*

Ještě před konce června 1908 zavítal konsenior Odstrčil do hanácké metropole. Místní sbor byl společně s Jablunkou nejmladší a velikostí předčil i sbor střítežský. Vznikl roku 1906 z původní kazatelské stanice, kde jako vikář a misijní kazatel sloužil výše jmenovaný F. Prudký, jenž poté převzal i místo faráře. Do jeho působnosti spadalo mnoho míst na celé střední i severní Moravě, podléhající z hlediska politické správy deseti hejtmanstvím. Samozřejmě, že ani on nemohl bohoslužby a další povinnosti vykonávat jen v Olomouci, to by bylo zcela nedostačující. Zajížděl proto pravidelně do filiálky ve Svěbohově a kazatelských stanic v Prostějově, Přerově, Kroměříži. Mimo to zajišťoval ještě kázání v Hranicích.

Olomoucký sbor však i přes velkou rozlohu neměl závažnější problémy s dodržováním stanovených pravidel morálky, ani s návštěvností bohoslužeb. Jediné, co vyvolávalo obavy nejen faráře Prudkého, ale také dalších duchovních, včetně samotného seniora, byly komplikace v Přerově, kde *„...Řím všemi prostředky útočí na opuštěné hmotně závislé údy.“* Místní katolíci totiž vyvíjeli značné aktivity směřující k obracení chudých reformovaných evangelíků na svoji víru. Činili tak již v dřívějších letech, převážně s příslibem lepšího živobytí, což zmiňuje i starší dopis F. Prudkého adresovaný seniorovi, přičemž doložil, že se jednalo o všeobecně známou záležitost, když napsal: *„Čemu jsou vystaveni údové naši z Valach na Hanou*

za zaměstnáním přicházející, a co oni bez duchovní posily jsou, netřeba mi vyličovati.“²⁴⁸ Tento konflikt měl však ještě národnostní dimenzi, protože většinově české katolické obyvatelstvo se vůči evangelíkům obojího vyznání vymezovalo i jako proti cizorodému živlu: „...a my v Přerově trpíme od obyvatel jako Němci a luteráni.“²⁴⁹ Oba sbory, které měly své centrum na Hané, tedy z celého seniorátu nejvíce zatěžovaly střety s katolickou většinou.

Poslední vizitace zamířila 12. července 1908 do Liptálu, ležícího mezi Vsetínem a Vizovicemi. Vznik sboru je spojen s vydáním tolerančního patentu a přes odpor místních v prvopočátcích převažovala luterská liturgie.²⁵⁰ Z hlediska počtu evangelíků reformovaného vyznání patřil k největším; v pěti obcích vzdálených maximálně šest kilometrů jich žilo 2956, což je údaj vztahující se opět k roku 1910. Převážně zemědělský charakter oblasti předznamenával rovněž sociální stratifikaci – většinou šlo o malé rolníky, domkaře a nádeníky. Hodnocení duchovního života liptálských je však značně rozporuplné. Na jednu stranu došla pochvalného uznání velká obětavost, s níž za významného přispění faráře Bohumila Dobiáše zbudovali nový kostel. Zároveň ale sklidili ostrou kritiku pro opomíjení církevní kázně: „Neděle se tu znesvěcuje ne tak konáním všedních prací, nýbrž zahálkou a hledáním světských zábav. Domácí pobožnosti tu prý nedrží [...] Časopisy církevní se málo čtou.“

Tím je vyčerpán přehled sborů, za něž G. Jelínek, coby senior, přebral roku 1892 zodpovědnost. Stranou zůstala činnost jmenovaných farářů, kteří mimo pravidelné bohoslužby a kázání vyučovali na řadě obecních škol, věnovali nemalé úsilí dobročinnosti i snaze o nápravu nastíněných nešvarů. A leckdy se jednalo o práci vskutku sisyfovskou. Avšak ani pozice G. Jelínka nebyla jednoduchá. Následující kapitola proto přiblíží, s jakými povinnostmi se musel potýkat od převzetí vedení Východního seniorátu až po rok 1918, přesněji do vzniku samostatného Československa. Tento významný dějinný přelomový bod měl zásadní dopady i na další fungování evangelické reformované církve, takže krátké období, kdy ještě setrval ve funkci seniora, bude analyzováno samostatně, i když tvoří s předchozími léty jeden logický celek.

4.2.3. Senior jako administrátor i společenská osobnost

Jak již bylo řečeno, je podle výše nastíněného schématu možné veškerou činnost seniora rozdělit do tří okruhů, z nichž dva jsou přesně vymezené, a jeden je vyhrazen úkolům překračujícím hranice obou předchozích. Tato kapitola proto opustí čistě chronologický popis událostí a její členění bude veskrze tematické. Nejprve tedy obrátíme pozornost k záležitostem jasně specifikovaným – administrativa a poté kulturně sociální hlediska. Jako poslední přijde na řadu seniorátní agenda vykazující společné znaky.

²⁴⁸ Citovaná písemnost není datována, ale s ohledem na řazení dokumentů v archivním kartonu je možné předpokládat, že pochází z roku 1900. Tamtéž, dopis F. Prudkého.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Historie sboru ČCE Liptál [online], [citováno 16. 4. 2015], <http://liptal.evangnet.cz/>

Je samozřejmé, že jednou z primárních povinností, kterým se G. Jelínek musel věnovat, bylo obsazování míst duchovních u jednotlivých sborů, případně i problémům spojeným s jejich činností, či naopak nečinností. Rovněž tak mu příslušelo řešit komplikace vznikající při volbách nových členů presbyterstev a zastupitelstev. Není však účelné podrobně vyjmenovávat všechny události spojené s tímto tématem, pročež je přiblíží vybrané příklady.

Že to nebyly vždy jen formality, ukazuje kauza z počátku roku 1898. Tehdy společně se seniorátním výborem, jemuž předsedal, zrušil volbu Jana Balouska do presbyterstva sboru v Zádveřicích. Místní farář ale bez ohledu na platné církevní zřízení odeslal odvolání proti tomuto rozhodnutí výboru superintendentnímu, jako nadřízenému správnímu orgánu. Obešel tak G. Jelínka, který proto rozporoval uvedený postup.²⁵¹ Ačkoliv mu superintendent dal obratem za pravdu v ohledu porušení subordinace, stejně jako v pochybnostech směřujících k průběhu provedení hlasování, jednoznačně zamítl výrok o neplatnosti jeho výsledku, neboť *„...byl od presbyterstva v počet voličů přijat, jest a byl tedy do zastupitelstva i presbyterstva volitelným a nelze proti jeho zvolení z mě řečených příčin ničeho namítati.“*²⁵² Tímto rozhodnutím sice spor vyřešil, ale současně příliš nepodpořil autoritu svého podřízeného, s nímž ho jinak spojovaly přátelské vztahy. Zajímavé je, že tak učinil i přes očividné porušení normami stanovených pravidel, obzvláště když několik let před tím právě tento důvod umožnil zvolení G. Jelínka do pozice seniora.

Hlasování o nových členech presbyterstev ale podobné těžkosti nedoprovázely často. Jednalo se spíš o výjimku než pravidlo, leč dokreslující to, z čeho sestávala seniorátní úřední agenda. Její studium přináší i další poznatky přibližující konání G. Jelínka po roce 1892. Dokládá mimo jiné, že z titulu své funkce zasahoval do výběru duchovních pro službu ve sborech, jakkoliv nesměl oficiálně nikomu nic nařizovat. Dobře patrné to je na průběhu volby nového faráře ve Velké Lhotě, kde proti sobě počátkem roku 1898 stáli dva kandidáti. O jednom z nich, faráři Gustavu Švandovi působícím do té doby v Heršpicích nedaleko Slavkova u Brna, se vědělo, že je velkým zastáncem názorů J. Karafiáta: *„...a také jest tento pán druhé vydání Karafiátovo.“*²⁵³ Byl považován za naprosto nevhodného kandidáta, který by svými postoji mohl znovu jítit staré rány. Senior Jelínek se proto veřejně přihlásil k podpoře druhého adepta, vikáře Vondry, jehož osobně doporučoval i superintendent. Společné úsilí však nevedlo ke kýženému cíli a zvítězil G. Švanda. Jak se s touto skutečností vyrovnal G. Jelínek, archiválie neuvádějí, ale veškerá úřední jednání v dalších letech probíhala zcela korektně. Zdánlivě vyřešená rozepře z počátku 90. let 19. století tedy stále ovlivňovala život evangelíků na Valašsku!

Jak již bylo řečeno, nezaobíral se senior ve směru personálních otázek jen volbou nových farářů a jejich instalací. Příslušelo mu rovněž dohlížet nad výkonem jejich povinností v dalších letech. A ne vždy probíhalo vše ke

²⁵¹ ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., neuspořádané, kart. 64, dopis G. Jelínka z 25. 1. 1898.

²⁵² Tamtéž, rozhodnutí superintendenta z 27. 1. 1898.

²⁵³ Tamtéž, dopis G. Jelínka superintendentovi z 31. 1. 1898.

spokojenosti sborů, jež spravovali. Někdy naopak presbyterstva žádala o pomoc při nesrovnalostech. Kupříkladu roku 1894 působil sboru v Javorníku starosti zdravotní stav jejich duchovního. Tehdy bezmála pětasedmdesátiletého Karla Molnára (narodil se roku 1820) začal v jeho povinnostech výrazně omezovat špatný zdravotní stav, jak zmínil G. Jelínek v dopisu superintendentovi Totuškově, když napsal: „...*tamější churavý a přitom netečný farář...*“.²⁵⁴ Vhodným řešením, jež souznělo i s představami javornických věřících, se zdálo být povolání vikáře, který by nemocnému kolegovi ulehčil. Presbyteri už dokonce odhlasovali roční podporu 100 zlatých z vlastních prostředků a superintendence vyjednala dalších 200 zlatých poskytnutých jubilejní císařskou nadací.²⁵⁵ Jednání však nakonec ztroskotala na přístupu K. Molnára, u něž se pravděpodobně kvůli vysokému věku a psychickému stavu vyvolanému nemocí, projevila nechuť cokoliv měnit. A že se jednalo o závažnou situaci, je zřejmé i z toho, že léty náročné práce vyčerpaný duchovní zemřel roku 1900. Nicméně zklamání nad tímto přístupem, negativně dopadajícím na celý sbor, projevil nejen G. Jelínek, ale také J. Totušek nešetřící kritikou, vyvolanou především obavou o propadnutí celé přislíbené finanční podpory: „...*půjde-li to ale tímto loudavým tempem, pak je tento požitek nejen pro Javorník, ale jeho vidace i pro Moravu, ztracen. Vyložil jsem totéž far. Molnárovi, on však žije a tyje z klepů a nedbaje prospěchu svého sboru, oddává se fatalismu: »nějak bylo, nějak bude«.*“²⁵⁶ Pokárání ale patřilo celému sboru. Přes počáteční snahy totiž i oni propadli skepsi: „*A jeho javorničané, třebas by za zády hudovali, jsou s touto hnilobou spokojeni.*“²⁵⁷

Personální zajištění sborů, společně s dostatečnou způsobilostí duchovních k tomu, aby zastali všechny stanovené úkoly, však tvořily jen malou část seniorova programu. Úzce souvisejícím tématem byl dohled nad majetkoprávními a finančními záležitostmi. Část těchto povinností připadla konseniorovi, který stejně jako v předchozím období, prováděl kontrolu účetních výkazů všech podřízených sborů. Výsledky však předkládal ke schválení G. Jelínkovi, jenž tak získával přehled o tom, jak je nakládáno s někdy těžce získávanými penězi. Běžná prověrka hospodaření představovala pravidelně se opakující úkon, zpravidla ale ne každoroční. Jednalo se spíše o delší časové rozmezí v řádu několika let.

Zároveň bylo nutné dohlížet nad pojištěním budov náležejících do majetku evangelické reformované církve. Senior proto musel pravidelně odesílat na superintendenci podrobné přehledy o výši pojistných částek. Zpravidla docházelo k uzavření smlouvy proti nebezpečí ohně, chránící kostel, faru i školu. Výběr konkrétního ústavu však nikdo neomezoval, takže duchovní využívali služeb mnoha větších či menších pojišťoven z celé Monarchie.²⁵⁸ Obezřetnost se ale jednoznačně

²⁵⁴ Tamtéž, dopis G. Jelínka superintendentovi z 10. 9. 1894.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž, dopis superintendenta J. Totuška adresovaný G. Jelínkovi z 12. 9. 1894.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ V pramenech se objevují pojišťovny:

- Vzájemná pojišťovací společnost prince Benjamina z Rohanu v Lysé nad Labem,
- Riunione Adriatica di Sicurtà, Terst,

vyplácela. Často opakující se požáry nezřídka těžce postihovaly nejen obyvatele obcí, ale i jejich faráře. Ve sborech zasažených ohněm většinou chyběly peníze na opravy obytných domů, natož pak církevních staveb. I tak vyplacená částka představovala jen část prostředků potřebných k rekonstrukci či novostavbě.

Další položkou ve výčtu povinností spojených se správou nemovitostí byl dohled nad jejich nákupem a prodejem. Potřebná jednání ale senior vedl pouze jako zprostředkovatel. Ke každé transakci potřeboval souhlas superintendence, která navíc všechny důležité písemnosti postupovala Vrchní církevní radě. Tak tomu bylo i v lednu 1898, kdy senior Jelínek zařizoval dosti neobvyklou transakci týkající se evangelického hřbitova obou vyznání v Ostravici.²⁵⁹ Není však zřejmé, co nový majitel s tímto pietním místem zamýšlel.

Mimo dohled nad chodem podřízených sborů, majetkovými záležitostmi a finanční kontrolou, což dohromady tvořilo základ každodenní agendy, musel G. Jelínek plnit i méně obvyklé, leč pravidelně se opakující organizační úkoly. K nim náleželo zajištění pastorálních konferencí či řízení jednání seniorátního výboru a svolávání konventu, coby kontrolního orgánu. Tato zasedání měla po dlouhá desetiletí neměnný řád, jak ukazují protokoly z jednání. Vlastnímu zahájení předcházela společná pobožnost a kázání. Teprve poté G. Jelínek otevřel jednání slavnostním proslovem, na což navázala volba zapisovatelů a verifikátorů (ověřovatelů). Poté byla zpravidla přednesena zpráva o stavu seniorátu, která je pro současného badatele bohatým zdrojem informací.

Tím skončila první kratší část zasedání konventu. Na ní navázalo časově náročnější projednávání jednotlivých bodů programu, které se dotýkaly všech otázek života evangelíků v daném regionu.²⁶⁰ Ve Východním seniorátu za časů G. Jelínka tak přišlo na přetřes mnoho důležitých záležitostí. K těm zásadnějším patřilo přijetí závazného kázeňského řádu vztahující se na všechny členy reformované církve.²⁶¹ Bohabojně žijící lidé se ho však neměli obávat, protože církevní kázni „...podléhají toliko hříšníci jako: smilníci a cizoložníci, zloději, rouhači, opilci, křivopřísežníci, falešné učení a bludy rozšiřující a různice působící, den Páně znesvěcující, drží posměvači, vydírači, ukrutníci, pak i ti, kteří taneční zábavy v neděli navštěvují, ač tyto i ve všední dny omezovati se mají, do chrámu Páně neb ku stolu Páně pilně nechodící, a takoví hospodští, kteří v neděli taneční zábavy zařizují a opilce podporují.“²⁶² Kdyby však někdo chtěl pochybovat o tom, co je účelem nového kázeňského řádu, dozvěděl se to v jeho preambuli:

-
- Versicherung Gesellschaft Österreich in Wien,
 - Phoenix, Wien,
 - Pojišťovna Slavia, Praha,
 - Moravsko-slezská vzájemná pojišťovna,
 - Krakauer feuerversicherungs Gesellschaft.

Tamtéž, přehledy pojištění církevních budov z roku 1893.

²⁵⁹ Tamtéž, informace k prodeji hřbitova v Ostravici ze 7. 1. 1898.

²⁶⁰ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 18, protokol z XIX. seniorátního konventu konaného 24. 2. 1920 ve Valašském Meziříčí.

²⁶¹ Tamtéž, kart. 35, Kázeňský řád ze 4. 7. 1898, § 3.

²⁶² Tamtéž, § 4.

*„Křesťanská kázeň církevní jest užívání moci klíčů, t. j. plnění rozkazů Pánem Ježíšem Kristem církvi k tomu daných, aby napravováním a vylučováním údu nehodných čest a čistotu svou udržovala.“*²⁶³

Co však vedlo k přijetí takto zásadního opatření? Důvody pregnantně formuloval právě senior Jelínek ve zprávě přednesené na schůzi konventu roku 1898: *„Co se křesťanského života dotýče, tu musíme více truchliti, než se radovati, vidouce více stínu než světla.“*²⁶⁴ Avšak nezůstalo jen u povzdechu nad stavem morálky panující ve Východním seniorátu. Následoval podrobný popis všech přestupků vycházející ze zpráv zaslaných faráři. Společným jmenovatelem se podle jeho mínění stal alkoholismus, nezřízený sexuální život a upřednostňování zábavy před prací. Vinu přičítal opomíjení zásadních náboženských imperativů, rozvíjející se industrializaci na Vsetínsku a Ostravsku, stejně jako odchodu za prací z odlehlejších chudších obcí Valašsku. Jednoznačně tedy náležel k iniciátorům oficiálního přijetí kázeňského řádu, který již před zasedáním konventu projednali účastníci pastorální konference konané rok před tím ve Vsetíně.²⁶⁵

Uvedenou kritikou poměrů G. Jelínek vlastně reflektoval změny plynoucí z postupného rozpadu tradiční společnosti a nástupu modernity. Přijetí kázeňského řádu bylo tedy zjevnou reakcí v podstatě silně konzervativního prostředí na zánik do té doby fungujících mechanismů sociální kontroly. To se nejsilněji projevovalo v tehdy vznikajících dělnických koloniích: *„Čistotu mravů podkopávají židovské nalévárny, potom továrny, v nichž se dovoluje nevázaný, ba pustý život, což jest příčinou mnohých nemanželských dětí v městě i okolí zůstávajících dělníků a zhoubně působí na rodinný život i domácí pobožnost.“*²⁶⁶ Za neméně závažný problém považoval senior Jelínek i odchod žen do měst, kde sloužily v měšťanských rodinách, což mělo mít stejný dopad, přičemž bylo upozorňováno zejména problém „konkubinátu“ a sňatků s jinoverci.²⁶⁷ Všechny popsané faktory pak v důsledku uvedeného stěhování se za prací přinesly změny i do vzdálenějších zemědělských částí Východního seniorátu. Je však otázkou, zdali nový předpis přinesl kýžené změny a „umravnění“.

Ačkoliv podrobnější vyličení důvodů přijetí kázeňského řádu spadá spíše do kategorie záležitostí překračujících přesné administrativní vymezení, do této skupiny náleží. Jednalo se o čistě úřední projednání v rámci oficiální schůze.

Tolik tedy k tomu, co bylo projednáváno na zasedání konventů. Tím ale není plně vyčerpáno téma administrativně správních povinností. Je totiž nutné zmínit ještě jeden důležitý úkol, který G. Jelínkovi připadl. Informovat podřízené faráře i sbory o všech oficiálních vyhláškách církevní rady či superintendence. Rozesílal proto oběžníky, v nichž dával na vědomí mnohdy až fatální skutečnosti. Jeden z nejzásadnějších výnosů, který ve svém životě takto rozšířil, mu doručili roku 1914: *„Vzrušující tragika v náhlém konci Jeho císařské výsosti pana následníka a jeho choti*

²⁶³ Tamtéž, § 1.

²⁶⁴ Tamtéž, zpráva G. Jelínka pro XII. seniorátní shromáždění konané 4. 7. 1898 ve Vsetíně.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Tamtéž.

*byla mi podnětem, abych jménem všeho našeho duchovenstva cestou telegrafickou a skrze Jeho Excelenci pana místodržitele učinil patřičný projev u stupňů Nejvyššího trůnu.*²⁶⁸ Důsledky této události a její dopad nejen na Valašsko není třeba nijak vysvětlovat.

Druhou kategorií seniorských povinností tvořily záležitosti kulturně sociální. G. Jelínek tak ve společnosti, která sice již byla částečně narušena nástupem modernity, ale zároveň ještě hluboce zakořeněné v tradičním pojetí života, představoval významný faktor sociální kontroly. Jako církevní autorita je ukázkou jejího staršího pojetí vycházejícího z typického modelu „násilného donucování“ užívaného právě v tradičním uspořádání lidského společenství. Názorným příkladem je již dříve zmíněné rozhodné vystoupení proti sňatků mentálně zaostalých jedinců, k čemuž ho dovedla především obava obyvatel obce z nutnosti živit manželský pár i jejich případné potomky.

Nastíněný problém bezpochyby náležel k těm nejméně příjemným povinnostem. Ty však pozitivně vyvažovala účast na společenských událostech, na které byl G. Jelínek jako čestný host zván. Za všechny opět jeden příklad. V letech 1907 a 1908 vystavěli v Přerově nový kostel sloužící potřebám reformované církve, jenž nahradil starou nevyhovující modlitebnu sídlící v pronajaté zámečnické dílně. S tím souvisely dvě události spojené se slavnostním aktem. K první došlo 9. května 1907, kdy byl za účasti starosty města, zástupce okresního hejtmanství, církevní hierarchie, včetně seniora Jelínka, i velkého množství přihlížející veřejnosti položen základní kámen budoucího chrámu Páně.

Druhou událostí, která měla pro přerovskou kazatelskou stanici ještě zásadnější význam, bylo posvěcení nového kostela, postaveného podle návrhu německého architekta Otto Kuhlmana (1873-1948).²⁶⁹ Po necelém roce, konkrétně 25. března 1908, se v Přerově znovu sešla vážená společnost, aby si vyslechla slavnostní kázání a proslovy. Nejdůležitější hosté měli po předání klíčů a prvním oficiálním odemčení dveří rezervovaná místa v chrámu, jenž ale neskýtal dostatek prostoru pro všechny přihlížející. Na ty, co museli zůstat venku, pamatovali organizátoři se samostatnou modlitbou, konanou současně s programem probíhajícím uvnitř. G. Jelínek však tentokrát nepatřil mezi pasivní účastníky, připadl mu čestný úkol pronést krátké závěrečné požehnání.²⁷⁰ Poté následoval

²⁶⁸ Tamtéž, kart. 23, zpráva superintendenta F. Císaře z 29. 6. 1914.

²⁶⁹ *Vzpomínka na den otevření a posvěcení evangelického chrámu Páně v Přerově 25. března 1908, Přerov 1908.*

²⁷⁰ Požehnání se dochovalo v plném znění v tištěném programu slavnostního posvěcení kostela:

*„Amen! To požehnání
přijdiž na nás všecky,
abychom po skonání
vešli v ráj nebeský,
a tam s anjelskou říší
Boha také ctíli;
Dejž nám to, ó Ježíši,
Spasiteli milý.*

ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 35.

společný oběd a prohlídka památných míst Přerova a návštěva muzea J. A. Komenského.²⁷¹

Poslední skupina úkolů, kterými se musel G. Jelínek zabývat, zahrnuje pestrou paletu záležitostí pohybujících se na rozhraní povinností vyložené úředních a kulturně společenského působení seniora. V ní jsou zařazeny dosti zásadní záležitosti týkající se života evangelíků na Moravě, které mimo jiné ukazují, jak činnou osobností střítežský farář byl. První z nich se vztahuje k jednání o stavbě nového alumnea pro evangelickou mládež ve Valašském Meziříčí na počátku 20. století. Tehdy již dosluhoval starší internát z roku 1889, který sídlil v dnešní Stříbrné ulici.

Historie této instituce se ale začala ještě dříve. Již v roce 1882 zřídil první alumneum notář Ludvík Odstrčil, leč v prvních letech bylo využíváno jen pronajatých, a ne vždy vyhovujících prostor. Nicméně G. Jelínek už tehdy jeho existenci zaštiťoval coby duchovní, do jehož pole působnosti valašskomeziříčští evangelíci spadali. Je proto zřejmé, že mu osud reformovaných studentů ve městě nezůstal lhostejný a snažil jejich životní podmínky zlepšovat. Avšak až roku 1889 zakoupil po návrhu presbytera Josefa Šimčíka nevelký domek, kde v předbělohorském období sídlil rektor místní evangelické školy a kazatel Jiří Třanovský. Po nejnutnějších opravách budovy tak došlo ke zřízení prvního stálého ubytování pro mládež ve dvou místnostech s celkově dvanácti postelemi. Současně se ve stísněných prostorách konaly bohoslužby, na něž docházeli i další evangelíci z Valašského Meziříčí.²⁷²

Na počátku 20. století, kdy počet evangelíků ve Valašském Meziříčí přesahoval 200 osob augsburského i helvétského vyznání, doplněných ještě 38 studenty, bylo stále zřejmější, že dosavadní poměrně zchátralé alumneum nemůže dostát všem uvedeným potřebám.²⁷³ S tím měl osobní zkušenosti i G. Jelínek, který několikrát kázal v jeho zdech. Z dubna 1902, tedy doby, kdy již probíhala jednání o zřízení nového alumnea, se kupříkladu dochovala informace, že jej vysoký počet účastníků kázání překvapil.²⁷⁴ Výstavba prostornějšího areálu, jenž by v sobě zahrnoval jak internát, tak i místo určené k pořádání bohoslužeb, se tedy čím dál více jevila jako nutnost. V zahájení jakýchkoliv příprav však bránil zásadní problém, a to nedostatek finančních prostředků, což je ovšem možná považovat za tehdy téměř obvyklou komplikaci. Snad přímo senior Jelínek proto přišel myšlenkou v tomto případě spojit síly evangelíků obou vyznání.²⁷⁵ Je však možné, že tuto ideu

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Jan KRBA, *Evangelické alumneum a modlitebna ve Valašském Meziříčí*, in: Valašsko 1/2005, Vsetín 2005, s. 31.

²⁷³ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 18, neuspořádáno, protokol ze schůze představitelů Východních seniorátů a. v. i h. v. z 10. 7. 1901.

²⁷⁴ J. KRBA, citované dílo, s. 31.

²⁷⁵ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 18, neuspořádáno citovaný pramen.

přinesl berní inspektor František Zbořil, jenž se již dříve významně angažoval v ohledu duchovního života místních reformovaných věřících.²⁷⁶

Přímo v alumneu se proto 10. července 1901 sešli zástupci reformovaného i luterského seniorátu, které reprezentovali jejich nejvyšší představitelé – G. Jelínek a za evangelíky augsburského vyznání senior G. Vinkler ze Vsetína. Oba doprovázeli konsenioři a kurátoři společně s dalšími zástupci obou konfesí.²⁷⁷ Hlavní slovo měl jako předsedající právě senior Jelínek, jenž zúčastněné přesvědčil o nutnosti spolupráce, protože: „...kdyby jedna neb druhá konfese na svůj náklad jmenované budovy si zřídila, a konečně v uvážení toho, že by evangelická církev tím nejen ztrátu utrpěla, nýbrž i posměch ve Valašském Meziříčí utržila, kdyby tu dva evangelické alumnáty a modlitebny A. a H. V. v tomto městě stavby býti měly...“.²⁷⁸

Vše se zdálo být na dobré cestě a závěrečné usnesení naznačovalo slibnou spolupráci. V nejdůležitějším z bodů výsledné dohody je tak možné číst: „Spojenými silami na novém místě modlitebnu a alumnát pod jednou střechou postaviti, jelikož tyto dle stávajících poměrů společně a pro obě vyznání přístupny býti musí...“²⁷⁹ Opomenuta nezůstala ani finanční stránka celé záležitosti, takže se obě strany zavázaly přispět ihned částkou dvou tisíc korun, což ovšem zůstalo podmíněno souhlasem seniorátních shromáždění. Definitivní rozhodnutí ale záleželo na názoru jednotlivých sborů a jejich ochotě podílet se na stavbě peněžitými příspěvky.²⁸⁰

Reformovaný seniorátní výbor proto presbyterstvům a farním úřadům rozeslal opis protokolu z právě ukončené schůze, k němuž bylo připojeno i obsáhlé vysvětlení celé situace. Mimo výše zmíněné obavy z posměchu katolíků a finanční náročnosti projektu se list odvolával i na bohatou českobratrskou tradici z doby předbělohorské, přičemž vyzdvihl zejména působení Jiřího Třanovského v letech 1616 až 1622. Připomněl však i další členy Jednoty bratrské působící ve Valašském Meziříčí – Erasma (1590) a Zachariáše Aristona (1594). Pohnuté osudy evangelíků v následujících stoletích a snahu o nápravu historické křivdy pak senior Jelínek využil jako další důvod ke stavbě modlitebny: „My evangelíci jsouce z měst obzvláště na Moravě téměř zcela vypuzeni, musíme se usilovati opět zpět do nich dostat, poněvadž města velmi důležitá pro rozšíření království Božího jsou, a v nich s pomocí Boží dílo evangelické započítí.“²⁸¹ V závěru ještě připojil varování: „...Nepřátele naši jsou silní a chytří, usilující se všemožně vlašné údy církve naší [...] do svých osidel lapati, o čemž bychom mohli drastické případy uvéstí.“²⁸² Bezpochyby se tak snažil oslovená presbyterstva přimět k větší ochotě podílet se na stavbě.

²⁷⁶ J. KRBA, citované dílo, s. 31.

²⁷⁷ Konsenioři: Pilečka z Pržno (A. V.), Odstrčil z Růžďky (H. V.), seniorátní kurátoři: Pilečka z Hodslavic (A. V.), Jarošek ze Vsetína (H. V.). Dále pak farář A. V. Lukášek z Pozdřehova, c. k. soudní rada dr. Katz, c. k. berní inspektor František Zbořil, presbyter Josef Šimčík.

²⁷⁸ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 18, neuspořádáno, dopis seniorátního výboru farním úřadům z 16. 7. 1901.

²⁷⁹ Tamtéž, protokol ze schůze představitelů Východních seniorátů A. V. i H. V. z 10. 7. 1901.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž, dopis seniorátního výboru farním úřadům z 16. 7. 1901.

²⁸² Tamtéž.

Výzva se ale setkala jen s částečným úspěchem. První reakce reformovaných sborů Východního seniorátu ukazují velmi rozdílné postoje, byť se dochovala jen část odpovědí doručených do Stříteže. Bez jakýchkoliv problémů a připomínek k požadavku pravděpodobně přistoupili jen několik presbyterstev. Nejvstřícněji jednali v Javorníku, kde již na počátku září 1901 uspořádali dobročinnou sbírku, načež G. Jelínkovi odeslali 71 korun a 36 haléřů.²⁸³ Rovněž z Jablunky přišel příslib poskytnout 200 korun v následujících pěti letech.²⁸⁴ Podobný ohlas měl dopis i v Zádveřicích, kde se presbyterstvo usneslo, že budou ročně přispívat částkou 15 až 20 zlatých.²⁸⁵ Jenže tím výčet vyloženě pozitivních postojů skončil.²⁸⁶

Ještě vcelku smířlivě vyzněla odpověď z Prusinovic, kde sice přislíbili každoročně uspořádat jednu sbírku, ale žádali, aby celou věc nejprve rozvážil a schválil seniorátní konvent.²⁸⁷ O poznání vyhraněnější bylo usnesení presbyterstva v Růžďce. Ačkoliv na jednání odsouhlasili poskytovat částku 50 korun ročně po dobu deseti let, podmínili vyplacení této sumy přáním, aby nová modlitebna spadala výhradně do pravomocí reformované církve, s tím že zůstane přístupná i „luterským bratřím“.²⁸⁸ Naproti tomu z Liptálu přišla do Stříteže jasně zamítavá odpověď. Nikdo sice nezpochybnil nutnost evangelizační práce ve Valašském Meziříčí, ani stavbu tolik potřebných budov, ale vůči spolupráci s luterány se vyjádřili jednoznačně a nesmlouvavě: „Vzhledem k smutným zkušenostem, které naše spolčení s luterskými nám přineslo [...] presbyterstvo vyslovuje přání, aby, bude-li možná, reformovaná církev samostatně práci tu konala.“²⁸⁹

Nejméně vstřícně se však zachovali ve Velké Lhotě, kde se vyjádřili stejně radikálně jako v době stavby nového kostela. Požadovali pouze účast reformované církve, přičemž poukazovali na reálnou hrozbu sporů o majetek a pravomoci. Aktuální nedostatek prostředků mělo vyřešit zakoupení vhodnějšího staršího domu pro potřeby ubytování studentů a stavbu modlitebny chtěli prozatím odložit. Tím by však zůstal nevyřešen nedostatek místa ke konání bohoslužeb, protože přišli s poměrně neobvyklým návrhem pověřit kázáním duchovního, který by „...výlohy s opatřením místnosti a vůbec celou práci kázání evanjelia spojené sám si vzal na starost.“²⁹⁰ Svoje důrazné negativní stanovisko a neochotu jakkoliv spolupracovat potvrdili ještě prohlášením, že kvůli „nynější hmotné tísní“ nemohou přislíbit žádnou finanční

²⁸³ Tamtéž, dopis faráře Jaroslava Stehlíka ze 16. 8. 1901.

²⁸⁴ Tamtéž, dopis vikáře Jana Drobného, bez data.

²⁸⁵ V Zádveřicích uvedli sumu ve zlatých rakouské měny (Österreich Währung), která byla v oběhu mezi léty 1857 a 1892, kdy došlo k zavedení korunové měny.

²⁸⁶ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 18, neuspořádáno, dopis faráře Benjamína Opočenského z 22. 9. 1901.

²⁸⁷ Tamtéž, dopis faráře Miškovského z 6. 9. 1901.

²⁸⁸ Tamtéž, dopis faráře Josefa Odstrčila z 23. 9. 1901.

²⁸⁹ Tamtéž, dopis faráře Benjamína Dobiáše z 23. 9. 1901.

²⁹⁰ Tamtéž, dopis faráře Gustava Švandy z 2. 9. 1901.

podporu a případné vypsání sbírky výslovně podmínili akceptací jejich požadavků.²⁹¹

Na to, že ani ze strany luterských sborů nebyla reakce nijak nadšená, ukazuje odpověď hodslavického faráře Antonína Štúra: „*I mám následující návrh. Aby jsme v Štamberku slabí, vikáře si sami povolali.*“²⁹² Tím měl ovšem na mysli duchovního augsburského vyznání a bylo mu zcela lhostejné, jak by v tom případě postupovala reformovaná církev: „*...jako je vaší věcí, koho vy tam budete posílati kázati.*“²⁹³ Na stavbu nového alumnea s modlitebnou očividně vůbec nereflekoval.

Počáteční představy o společném postupu, které měli regionální představitelé obou konfesí, členové jimi spravovaných církví doslova smetli ze stolu. Projekt se proto stal výhradně záležitostí reformovaného Východního seniorátu a tudíž i G. Jelínka. Peníze nutné k zahájení stavby se však scházely pomalu, přestože se jednotlivé sbory snažily ze svých mnohdy skromných zdrojů přispět. Především jejich zásluhou v roce 1903 stavební fond obnášel přes 5 600 korun, ale ani to nedostačovalo. Bohoslužby proto probíhaly i nadále ve stísněném starém alumneu a teprve dodatečně došlo k volbě prvního výboru kazatelské stanice, jemuž poté předsedal senior Jelínek.

Nutnost vybudovat nový prostornější internát s modlitebnou se však stále objevovala jako zásadní téma jednání církevní hierarchie Východního seniorátu. Jejich účastníci se vždy shodli na tom, že už je opravdu potřeba něco učinit, jako tomu bylo například na pastorální konferenci v listopadu roku 1907. Avšak konkrétní stavební přípravy začaly probíhat až v následujícím roce. Pak už ale události dostaly rychlý spád a budova navržená významným architektem Leo Kaldou,²⁹⁴ byla zkolaudována během září 1909.²⁹⁵ Téměř po celé první desetiletí 20. století tedy tato záležitost významně zatěžovala již tak dost zaměstnaného G. Jelínka.

Na konci 19. století začal G. Jelínek řešit další zásadní problém, spadající do posledního tematického okruhu povinností, jimiž se jako senior musel zabývat. Jednalo se o odliv věřících, jež zapříčinila činnost roku 1898 založeného brněnského sboru Baptistů a Svobodné reformované církve (dnes Církev bratrská). Tato skutečnost byla v reformované církvi vnímána vyloženě negativně, takže je i v Jelínkově úřední korespondenci a seniorátních oběžnících specifikována víceméně hanlivě a objevují se termíny jako „*sektářská ofenziva*“. O závažnosti situace svědčí to, že kvůli vysokému počtu odpadlíků došlo ke svolání pastorální konference, jež se uskutečnila 3. května 1900 v Brně. Jednání se měl zúčastnit také reverend William Affleck, zástupce Svobodné církve Skotska, s nímž chtěl G. Jelínek projednat obtíže

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž, dopis faráře Antonína Štúra ze 17. 8. 1901.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ Leo Kalda (původně Leo Fridrich Katz) se narodil 10. 4. 1880 v Bílovci. Mládí pobýval na Valašsku a Slovácku, ale po absolvování stavební průmyslovky odešel roku 1898 do Chorvatska, kde prožil celý život. Zemřel 10. 10. 1956 v Záhřebu.

²⁹⁵ J. KRBA, citované dílo, s. 31-32.

způsobené „útočením sektářů“. Žádal proto všechny faráře, zdali by „...se dle možnosti dotyčné schůze zúčastnili a stručnou zprávu o sektářství v sborech svých [...] podati se neobtěžovali.“²⁹⁶

Ze stejného důvodu, jako byla svolána pastorální konference, vydal G. Jelínek krátce po jejím skončení na základě usnesení všech presbyterstev Východního seniorátu rezoluci adresovanou nadřízené Moravské superintendenci. V ní nastolil požadavek zřídit druhé cestující kazatelství v Olomouci nebo Přerově, které naváže na činnost dosavadního brněnského cestujícího kazatele Václava Pokorného. Tímto krokem chtěl především usnadnit „...duchovní obstarání [...] pro naše víry domácí na Hané...“, což mělo pomoci zastavit vlnu odchodů od reformované církve.²⁹⁷

V květnu roku 1901, téměř přesně rok po jednání ohledně činnosti nově vznikajících církví na Moravě, začalo ve značném předstihu mezi evangelíky silně rezonovat blížící se datum 500. výročí upálení mistra Jana Husa. Moravská superintendence tehdy na základě výzvy uveřejněné v evangelickém reformovaném časopisu Hus požádala podřízené seniory, aby jednotlivé farní sbory předložily své návrhy k oslavám chystaným na rok 1915. Jednalo se tedy o další událost zahrnující znaky jak čistě úřední, tak i širší společenský kontext. G. Jelínek uvedený oběžník obratem rozšířil, a jelikož mu přisuzoval zásadní důležitost, doplnil jej osobní pobídkou: „Nechť se i od nás něco děje.“²⁹⁸ Nikdo však tehdy nemohl tušit, že veškeré přípravy nakonec padnou vniveč, protože po vypuknutí první světové války neměly úřady zájem na uskutečnění těchto slavností a v převážně většině je zakázaly.

Na samém závěru analýzy pracovních i společenských povinností G. Jelínka ve funkci seniora jsme se v čase posunuli až do období I. světové války. K létům 1914 až 1918 se ale nepodařilo objevit mnoho zásadních archiválií, které by každodenní život a starosti seniora Jelínka více přiblížily. Tudíž nebylo možné napsat původně plánovanou samostatnou kapitolu věnovanou právě této pohnuté epoše a krátké zamyšlení překračující tematický rámec kapitoly chronologicky naváže na předchozí text.

Jediným studovaným zásadnějším dokumentem pro toto období byl výše citovaný oběžník informující o atentátu na následníka trůnu v Saraveju, který předznamenával začátek několikaletého ozbrojeného konfliktu. Důsledky, jaké mělo vypuknutí války pro společenský život, jasně vysvítají ze zmiňovaného zákazu uctění památky upálení J. Husa. Podobná omezení se však promítla i do plánování slavností týkajících se vnitřních záležitostí reformované církve. Změny se osobně dotkly i G. Jelínka, když chtěl počátkem prosince 1914 osobně popřát superintendentovi F. Císaři k 40. výročí jeho ordinace. Bylo mu totiž písemně sděleno: „...superintendent zvěděv o vašem úmyslu pozdraviti jej [...] že by dle jeho názoru byl takový postup neúčelný. Přál si totiž s počátku, aby jeho služební jubileum zůstalo

²⁹⁶ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 23, neuspořádané, oznámení superintendence z 23. 3. 1900

²⁹⁷ Tamtéž, rezoluce ze 14. 5. 1900.

²⁹⁸ Tamtéž, kart. 18, výzva G. Jelínka ze 14. 5. 1901.

*utajeno.*²⁹⁹ Přesto se začaly konat přípravy, byť v omezeném měřítku „...na kroužek nejvyšší a bez veřejnosti. Důvodem k tomu jest jednak léta válečná, jednak i jiné okolnosti.“ To však F. Císaři nebránilo, aby účast ještě více neomezil jen na superintendentní výbor s dovětkem, že „...by nebyl uražen, kdyby i se schůzky v Brně sešlo.“³⁰⁰ Vyličený postup s ohledem na neveřejný charakter a opravdu malý rozsah setkání ukazuje až autocenzurní postoje, jež F. Císař kvůli mezinárodní situaci a pravděpodobně i loajalitě k trůnu zaujal.

O tom, jak se G. Jelínek v již dosti pokročilém věku potýkal s problémy, které přinesla válka do zázemí, k nimž patří mimo jiné i zdražování a nedostatek potravin, je možné se jen dohadovat. S největší pravděpodobností na tom ale, jako duchovní sídlící na venkově, byl o něco lépe, než jeho kolegové působící ve městech. Krátké výmluvné svědectví o tom, že členové sborů nenechali své faráře, ať již současné či bývalé, bez pomoci ani v těžkých dobách, přináší J. Karafiát, jenž v letech první světové války pobýval v Praze: „A když vypukla ta hrozná válka, a my jsme se v Praze neměli dobře, co tu, jako i před tím, přišlo za mnou z Valašska košů, plných a vzácných!“³⁰¹ Lze tedy oprávněně předpokládat, že když z Velké Lhoty neváhali odesílat zásoby až do hlavního města, vypomáhali ve Stříteži stejně ochotně také G. Jelínkovi.

Problém ale nepředstavoval jen nedostatek potravin dodávaných přednostně armádě. V průběhu války totiž narůstala také potřeba barevných kovů, pročez byly rekvírovány zvony a další liturgické předměty, což představovalo pro každý kostel, ať již evangelický či katolický, jeho faráře a celou obec téměř katastrofu. Tato událost se nevyhnula ani Stříteži, kde v září roku 1917 zabavili dva ze tří zvonů o váze 418 kg, za něž dostal sbor náhradu 1 672 korun. To však vojenské mašinerii nestačilo, takže zanedlouho odvezli ještě velké cínové píšťaly z prospektu varhan.³⁰²

Více toho o válečných letech a životě představeného Východního seniorátu není možné říci. Bezpochyby se však po celou dobu snažil poskytovat tolik potřebnou duchovní útěchu rodinám strádajícím jak kvůli neustále se zhoršující hospodářské situaci, tak i kvůli obavám o život svých nejbližších. Je třeba si uvědomit, že na evropských bojištích zahynulo celkem 23 obyvatel Stříteže, což však představovalo jen část padlých tohoto sboru, takže pozůstalí zajisté nejednou vyhledali svého faráře, aby jim pomohl vyrovnat se s tragédií, která postihla jejich rodiny. To, společně s přibývajícím věkem, poznamenalo zdravotní stav G. Jelínka, jenž si proto na přelomu srpna a září 1918 vyžádal desetidenní dovolenou na zotavenou. Superintendent Císař tehdy neváhal a obratem tomuto přání vyhověl. Očividně tak reflektoval uvedené obtíže, jak dokládá krátký dovětek připojený ke stručnému úřednímu sdělení. V něm vyjádřil důvěru v brzké

²⁹⁹ Tamtéž, dopis F. Bednáře z 23. 11. 1914.

³⁰⁰ Tamtéž, dopis F. Bednáře z 30. 11. 1914.

³⁰¹ J. KARAFIÁT, citované dílo, s. 241.

³⁰² Farní sbor Českobratrské církve evangelické ve Stříteži nad Bečvou a v Rožnově pod Radhoštěm, [online], [citováno 8. 2. 2016], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

uzdravení, když napsal, že problémy zajisté „...pominou samy sebou již pouhou dovolenou s odpočinkem zraku.“³⁰³

Jestli tehdy již osmdesátiletý G. Jelínek během dovolené opravdu ulevil svým zdravotním problémům, není z dostupných pramenů zřejmé. Jisté však je, že v následujících měsících potřeboval veškeré síly, aby se vyrovnal s novými úkoly, jež přinesl blížící se konec války a zánik Rakouska-Uherska. Rozsáhlé změny totiž zasáhly nejen české země jako celek, ale také reformovanou církev. Především prvním období po vzniku samostatného Československa a tomu, jak tuto situaci vnímal stárnoucí senior Jelínek, se bude věnovat příští kapitola.

4.2.4 Od vzniku Československa po odchod na odpočinek

Rozpad Monarchie přinesl evangelíkům v Čechách a na Moravě možnost začít uskutečňovat dřívější plány na autonomii své církve, která do té doby podléhala ústředním orgánům ve Vídni. Na druhou stranu ale nešlo opomenout ani obavy z toho, jak se nová republika postaví k dosavadnímu způsobu zajištění finanční podpory vyplácené ze státní pokladny. Tehdy rozšířené postoje a strach z budoucnosti formuloval superintendent Císař: „*Ono bude i tak zle, velmi zle! Na jazyk máme nyní volné slovo mateřčiny, ale i chleba na jazyk je potřeba.*“³⁰⁴ Názorově velmi blízko stál i G. Jelínek, jenž už navíc začal být vyčerpán dlouhou duchovní službou, což ještě umocnily prožitky z předchozích válečných let.

Již od počátku listopadu 1918 proto probíhala rozsáhlá jednání na úrovni celonárodní i v jednotlivých superintendencích a jim podřízených seniorátech. Na Moravě se F. Císař v ohledu materiálního zajištění duchovních reformované církve snažil získat jakékoliv instrukce, co dělat dál a psal proto nově zřízenému Národnímu výboru v Praze i dosluhující vídeňské evangelické vrchní radě. O výsledku jednání poté informoval i G. Jelínka: „*Všecky Národní rady, nejen Česká, rozhodly se zatím jen pro reformu v hlavě, ne ještě v údech státní organizace. Proto zatím zůstává vše při starém [...] a proto úřaduje církv. rada v celém svém bývalém obvodu až na další. Jak dlouho to potrvá, arci je neznámo.*“³⁰⁵ Tímto zjištěním ale nijak nezklidnil přetrvávající existenční nejistotu, jelikož tak jen vyvolal další otázky týkající se rozdělení prostředků penzijního ústavu, stipendií a dalších podpůrných fondů. Obzvláště otázky směřující k zajištění života po odchodu na odpočinek pro seniora Jelínka představovaly kvůli vysokému věku závažné téma, které vyčerpávalo jeho ubývající síly.

Ve stejné době však musel G. Jelínek zaměřit svoji pozornost i na záležitosti správně organizační, řešené celostátně. Hned 3. listopadu 1918 byl do Stříteže doručen korespondenční lístek od Ústředního výboru pro Českou evangelickou církev, jež ho vyzýval k účasti na schůzi, která se měla uskutečnit o dva dny později

³⁰³ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 23, neuspořádané, oznámení o udělení dovolené na dny 27. 8. až 5. 9. 1918 z 22. 8. 1918.

³⁰⁴ Tamtéž, oběžník z 5. 11. 1918.

³⁰⁵ Tamtéž.

v pražském Husově domě. Informoval rovněž o okruhu otázek, z nichž sestával program jednání. Jednalo se za prvé o chystané změny církevního zřízení v závislosti na blížícím se osamostatnění od vrchní církevní rady a druhý bod zasedání představovaly přípravy k sjednocení evangelíků v Čechách.³⁰⁶ Ačkoliv není možné pochybovat o maximální důležitosti tohoto setkání, G. Jelínek pravděpodobně do Prahy neodjel, což zapříčinil nejen vysoký věk, ale i problémy doprovázející v tomto období železniční dopravu.³⁰⁷

Vyvrcholením přípravných jednání o budoucnosti evangelických církví helvétského i augsburského vyznání v nově vzniklé republice byl generální sněm, který se sešel ve Smetanově síni Obecního domu v Praze ve dnech 17. a 18. prosince 1918.³⁰⁸ Závěrečné usnesení nazvané: „*Základní a přechodná ustanovení pro českobratrskou církev evangelickou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*“, se stalo východiskem ke sloučení obou vyznání v jednotnou samostatnou evangelickou církev: „*K církvi této náleží všechny české sbory dříve augsburského a helvétského vyznání, i všichni souvěrci české národnosti dříve vyznání augsburského a helvétského, jakož i ty sbory jiného jazyka, které uznají zásady a zřízení českobratrské církve evangelické.*“³⁰⁹ Právního uznání se tento krok dočkal v listopadu 1919, kdy jej zoficiánilo ministerstvo školství a národní osvěty vyhláškou č. 625/1919 Sb. Nově vzniklá církev, jež přestala ve všech ohledech podléhat správě Vrchní církevní rady ve Vídni, nejprve v roce 1918 přijala jméno „Evangelická církev bratrská“, ale po vydání citované vyhlášky došlo ke změně názvu na „Českobratrská církev evangelická“.³¹⁰

Stejně jako porady v listopadu 1918 se G. Jelínek nezúčastnil ani prosincového generálního sněmu. Rovněž tak žádný další zástupce střítežského sboru se do Prahy nevypravil. Nejednalo se však o podceňování důležitosti těchto událostí, ale všechny případné zájemce opět odradily komplikace spojené s cestováním.³¹¹ To jen dokresluje zmatky provázející vznik nového státu a převratnost doby, přičemž lze jen litovat, že nejsou dochovány písemnosti, které by více přiblížily, jak změny osobně vnímal dlouholetý senior, jenž se pomalu blížil ke konci své úspěšné kariéry. Otevírá se tak otázka, jestli na ně byl i v pokročilém věku schopen aktivně reagovat, nebo jestli spíše vše jen pasivně sledoval. Není možné spekulovat, ale situace se jeví tak, že i když pozitivně přijal osamostatnění od vídeňské rady, myšlenkově náležel spíše do doby zaniklé Monarchie, takže nové poměry vstřebával s určitými obtížemi. Postupně se proto začal stahovat do ústraní, samozřejmě jen natolik, nakolik mu to umožňovala jeho veřejná funkce.

³⁰⁶ Tamtéž, korespondenční lístek z 3. 11. 1918.

³⁰⁷ K tomuto tématu blíže: Pavel SCHREIER, *Naše dráhy ve 20. Století*, Praha 2010.

³⁰⁸ 100 let ČCE, [online], [citováno 8. 2. 2016], <http://www.nase-reformace.cz/2018-2/100-let-cce/>

³⁰⁹ Citované usnesení bylo v §3 součástí vyhlášky ministerstva školství a národní osvěty vyhláškou č. 625/1919 Sb., ze dne 25. listopadu 1919, kterou se vyhláší „Základní a přechodná ustanovení pro českobratrskou církev evangelickou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“.

³¹⁰ 100 let ČCE, [online], [citováno 8. 2. 2016], <http://www.nase-reformace.cz/2018-2/100-let-cce/>

³¹¹ Farní sbor Českobratrské církve evangelické ve Stříteži nad Bečvou a v Rožnově pod Radhoštěm, [online], [citováno 8. 2. 2016], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

Během roku 1919 u G. Jelínka postupně dozrávala myšlenka složit svěřený úřad a odejít na zasloužený odpočinek. Definitivně se rozhodl nejpozději počátkem příštího roku, protože při zahájení XIX. seniorátního konventu, který se uskutečnil 24. února 1920 ve Valašském Meziříčí, v rámci uvítacího proslovu přímo prohlásil „...že to je již poslední konvent, jejž zahajuje...“.³¹² Stejně tak při projednávání stanovených bodů programu povětšinou mlčel a k ničemu se příliš nevyjadřoval, ačkoliv šlo o vcelku zásadní témata, která se dotýkala přijetí nového církevního zřízení a zrušení superintendencí v rámci restrukturalizace správy ČCE. Vyjádřil jen svůj nesouhlas ke zkrácení volebního období seniorů z šesti let na tři roky. A samozřejmě v úvodu jednání přednesl po obvyklé společné modlitbě seniorskou zprávu, za níž však sklídl kritiku od faráře olomouckého sboru F. Prudkého, jenž mu vytýkal, že vynechal řadu důležitých informací týkajících se správy seniorátu. Zdůraznil při tom zejména chybějících údaje o novém „rozhraničení“ sborů, nedostatečný rozbor finanční kontroly a absenci reflexe probíhajícího sjednocení obou evangelických vyznání.³¹³

Je patrné, že oproti době jeho mládí, kdy sám aktivně vstupoval do jednání konventů a poukazoval na nedostatky svých představených, se nyní přesunul do opačné role. Nikdo sice nezpochybňoval jeho zásluhy za práci, kterou odvedl v minulých letech, ale ohledně plánů do budoucna už musel přenechat slovo progresivnějším kolegům. I když měl tehdy před sebou ještě dlouhých deset let života a nedochovaly se žádné zprávy o závažných zdravotních problémech, na náročný úřad seniora už neměl dost sil. Půl roku poté, co předsedal seniorátnímu konventu ve Valašském Meziříčí, proto podal svoji rezignaci společně s žádostí o penzionování.

Odpověď od pražského Synodního výboru ČCE obdržel v polovině srpna téhož roku. Mimo potvrzení o zproštění od farářského i seniorského úřadu k 15. září 1920 mu bylo vysloveno také ocenění za dlouholetou práci: „*Synodní výbor s povděkem se rozpomíná na to, že jste celý život službě na roli Páně, pracuje se vší horlivostí po 56 let jako farář i 28 let jako senior v duchovenském úřadě. Pracoval jste až do vyčerpání sil, a to při nepatrném služném, často v nedostatku [...] Nemůžeme jinak, než vysloviti Vám [...] opravdové uznání Vaší práce a srdečný dík za všecku Vaší věrnost až do vysokého stáří.*“³¹⁴ Zároveň jej však upozornili na komplikace spojené s hmotným zajištěním důchodu a na nutnost celou záležitost projednat ministerským referentem pro věci evangelické. Obdržel však i slib, že Synodní rada „...učiní, co bude lze.“³¹⁵ Naznačená nejistota týkající se finančního zabezpečení let zaslouženého odpočinku G. Jelínka neodradila od rozhodnutí, které považoval za definitivní, takže k uvedenému datu opravdu ukončil veškerá pracovní aktivity a odešel do penze.

³¹² ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, kart. 18, neuspořádáno, protokol z XIX. seniorátního konventu konaného 24. 2. 1920 v evangelické modlitebně ve Valašském Meziříčí.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, dopis Synodní rady ČCE z 12. 8. 1920.

³¹⁵ Tamtéž.

*Oltihodacímne presbyterstvom
 ev. ref. církve Pánu v Liptále,
 Milí bratři,
 Zdejší bratři presbyteri se uvnegli, že budeme volit za seniora
 pana faráře Otavěra jakožto muže nábožného, mírného, a nešťast-
 ného. Čímž se s Vámi bratrsky sdílují.
 S nejlepším přáním jsem
 Vám v Pánu oddaný
 Na Olavské Lhotě dne 26. listopadu 1891.
 Jan Karafiát,
 farář.*

Dopis, v němž J. Karafiát informuje, koho bude volit sbor ve Velké Lhotě
 (foto: ÚA ČCE, f. Moravská superintendence h. v., kart. 62)

Ferdinand Císař
 (foto: <http://klobouky.evangelnet.cz>)

5. Vězeňským duchovním (1865-1911)

V dosavadním líčení životního příběhu G. Jelínka zůstala zcela záměrně nepovšimnuta jeho práce s evangelickými vězni. Ta totiž nepředstavovala obvyklou náplň práce duchovních, ať již katolických, augsburského vyznání či reformovaných. Jak vyplývá z úvodu, který nastínil přehled norem, jimiž se v rámci rakouského vězeňství museli řídit, stála zpravidla u počátku této specifické činnosti evangelíků geografická poloha působiště konkrétního faráře. Naproti tomu katolických kněží se dotýkala možnost přijmout stále místo kaplana (kooperátora), jak to učinil i F. J. Řezáč ve Svatováclavské trestnici.³¹⁶

Cesta faráře lhoteckého a později střítežského sboru G. Jelínka k funkci vězeňského duchovního správce je tedy zřejmá. Do pole jeho působnosti, coby evangelického faráře, totiž spadalo i Valašské Meziříčí, kde byla v bývalém žerotínském zámku roku 1854 zřízena ženská trestnice. K datu zahájení jejího provozu je potřeba dodat, že často je chybně uváděn až rok 1855. Tento omyl pravděpodobně vyplývá z toho, že o Velikonocích tohoto roku (11. dubna) převzaly správu trestnice sestry řádu sv. Vincence z Pauly (Paulánky), leč první kontakt mezi jeptíškami a trestankyněmi se odehrál již před Vánoci 1854. Tehdy se matka Leopoldina Brandesová vypravila z mateřského domu ve Štýrském Hradci na prohlídku již funkčního vězeňského ústavu před tím, než jeptišky převezmou jeho správu. Přibližně čtyři měsíce poté skutečně 15 řádových sester ve Valašském Meziříčí začalo dozírat na průběh trestu a nápravu odsouzených žen, přičemž první představenou se stala Leocadia Peslová, po níž tuto funkci převzala varhanice Terezie Steinmasslová.³¹⁷

Deset let poté se v trestnici poprvé objevil mladý začínající farář Jelínek: „Od roku 1865 byl jsem jako farář na Hrubé Lhotě ustanoven za evangelického duchovního správce v c. k. trestnici ve Valašském Meziříčí.“³¹⁸ V roce následujícím po převzetí péče o lhotecký sbor tedy Jelínek začal zajišťovat výuku náboženství i duchovní útěchu pro odsouzené ženy umístěné do jmenovaného vězeňského ústavu. Kolik provinilých evangeliček se ale cestou vzdělávání a posilování jejich víry snažil přivést k nápravě, není možné přesně říci. Jeho korespondence z pozdějších let sice obsahuje přibližný údaj o 6 až 16 osobách ročně, ale žádnou přesnější sumarizaci se nalézt nepodařilo.³¹⁹ Prostým výpočtem lze dojít pouze k tomu, že během 46 let, kdy do trestnice ve Valašském Meziříčí dojížděl, to mohlo být 236 až 736 žen. To je však velmi nepřesný výsledek a otázkou zůstává, jestli je blíže skutečnosti průměr činící 486 trestankyň. Tento statistický údaj nemá sice příliš velkou vypovídající hodnotu, ale je to jediné číslo, k němuž lze dospět.

³¹⁶ A. KÝR, citované dílo, s. 4.

³¹⁷ *Valašskomeziříčské starožitnosti II*, Milan ORÁLEK (ed.), Valašské Meziříčí 2011, překlad dobového novinového článku „Trestnice: Valašské Meziříčí u Olomouce“, s. 27-28.

³¹⁸ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis G. Jelínka c. k. zemskému soudnímu radovi Ratzerovi, okresnímu soudci ve Valašském Meziříčí, z 5. 2. 1898.

³¹⁹ Tamtéž.

Nicméně čísla sama o sobě nepřiblíží podmínky života za mřížemi, s jehož zvláštnostmi se musel G. Jelínek postupně seznamovat, pokud chtěl úspěšně plnit svěřený úkol. Pro dnešního badatele ale kvůli ztrátám archiválií v době druhé světové války není k dispozici mnoho pramenů, umožňujících detailněji analyzovat mezilidské vztahy tamější vězeňské subkultury a chování personálu. Vyloženě negativní hodnocení publikoval historik Ladislav Baletka na internetových stránkách města Valašské Meziříčí: „*Přestože trestnici spravoval církevní řád, panovaly zde velmi kruté podmínky [...] Současně si tady odpykávalo trest až 500 žen, od zlodějek po vražedkyně*“.³²⁰ K tomuto tvrzení se během archivního výzkumu nepodařilo objevit žádné další informace, ale popsanou skutečnost nelze vyloučit. Přesto by bylo s podivem, kdyby řádové sestry úmyslně přehlížely pochybení vězeňských dozorců. Rovněž tak G. Jelínek se v rámci korespondence s valašskomeziříčským okresním soudcem Ratzerem, který jako domácí komisař dohlížel na chod ústavu,³²¹ Vrchním státním zastupitelstvím v Brně či přímo vídeňským ministerstvem spravedlnosti o podobném problému ani jednou nezmínil, ačkoliv touto cestou často předkládal stížnosti trestankyň.

Naopak kladně vyznívá výše uvedený novinový článek, byť je patrná stylizace informací. Jednak nastiňuje dopad příchodu řádových sester na odsouzené ženy: „*Vězenkyně se zdají být dojaté a spokojené...*“; za druhé zdůrazňuje výchovný přínos jejich přítomnosti: „*Drobné přestupky vůči poslušnosti neb proti pravidlům chování musí být ihned se vši vážností vytknuty nebo potrestány, neboť toto je prostředek, jak zabránit větším chybám. Poněvadž však tyto osoby vidí, že jsou milovány, a že je to s nimi míněno dobře, tak se všemu podrobují.*“³²² I když by se mohlo zdát, že role jeptišek byla autorem poněkud nadsazována, mělo jeho příznivé hodnocení oporu i ve výsledcích činnosti Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského (Boromejek) v Řepích, kde se nacházela další ženská trestnice. Oba řády totiž v předchozím období získaly velké zkušenosti se správou nemocnic, nalezinců a ústavů pro přestárlé, což se pozitivně projevilo i po jejich příchodu vězeňství.³²³

Avšak dobový tisk nezprostředkoval čtenáři jen to, jaký vliv měly Paulánky na nápravu provinilých žen. Zároveň alespoň zhruba přiblížil i jejich každodennost: „*Trestankyně mají svůj denní řád, který musí s veškerou přesností dodržovat; práce jsou jim rozdělovány podle jejich schopností. Denně mají mši svatou, duchovní čtení, výuku, zpěv*

³²⁰ Kaple byla původně jízdnou [online], [citováno 1. 3. 2016], <http://www.valasskemezirici.cz/doc/26113/>

³²¹ Funkce domácího komisaře se v rakouském vězeňství poprvé objevila po přijetí prozatímního trestního řádu ze 17. 1. 1850. V § 103 je stanovena povinnost přednostů soudů minimálně jednou za měsíc nečekaně navštívit vyšetřovací vazbu a provést pohovor se zatčenými bez přítomnosti dozorců. Podle císařského rozhodnutí z 16. 10. 1865 měli povinnosti domácího komisařů převzít okresní státní zástupci, což však s největší pravděpodobností nebylo dodrženo bez výjimky, protože ve valašskomeziříčské trestnici v 80. letech 19. století tuto funkci stále vykonával předseda okresního soudu. V. LEITMAIER, *Österreichische gefängniskunde mit berücksichtigung des ausländischen gefängniswesens: Ein leitfaden für gefängnisbeamte und kandidaten des strafanstaltsdienstes*, Wien 1890.

³²² Valašskomeziříčské starožitnosti II, M. ORÁLEK (ed.), s. 28.

³²³ Aleš KÝR, citované dílo, s. 6.

*duchovních písní, častější přijímání svátostí a přísnou mlčenlivost. Mají hodiny odpočinku, kdy se mohou povесelit, navzájem spolu hovořit a mohou se také bavit pohybovými hrami. Nikdy však nesmí být ponechány samy a bez dozoru a v tomto směru musí být zachována nejprísnejší důslednost.*³²⁴ S tímto popisem korespondují také dochované úřední prameny, konkrétně denní řád trestnice pro letní měsíce roku 1894, jak ukazuje následující tabulka.³²⁵

Uvedený denní řád trestnice zahrnuje i pevně stanovený čas mší a výuky náboženství. To se však dotýkalo jen odsouzených katolíček, jejichž kaplan byl neustále k dispozici. Jiná situace panovala u evangelických delikventek, za nimiž dojížděl duchovní jen několikrát do roka. Avšak čas, který nemusely pravidelně věnovat otázkám víry, nepředstavoval osobní volno navíc. Místo zpytování svědomí a rozšiřování vědomostí vykonávaly běžné pracovní úkoly, což ale nesouznělo s představami G. Jelínka o plnohodnotném náboženském životě za mřížemi. Koncem dubna 1888 se proto v písemné žádosti adresované c. k. moravsko-slezskému Vrchnímu státnímu zastupitelství v Brně pokusil o změnu situace. Tehdy podal návrh, aby se v časech katolických pobožností a cvičení mohly evangelicky namísto normálního zaměstnání modlit a studovat naučné knihy příslušející jejich vyznání.

Denní řád ženské trestnice ve Valašském Meziříčí pro letní měsíce			
5:00	budíček	12:30-13:30	oběd, polední klid
5:30	mše svatá, výuka náboženství	13:30-19:00	odpolední práce
6:30	ranní modlitba na pracovištích	14:30-15:30	vycházka oddělení A
7:00	snídaně - ranní polévka, chléb	15:30-16:30	vycházka oddělení B
7:30-12:00	dopolední práce	16:30-17:30	vycházka oddělení C
7:30-9:00	vyučování I. třídy	19:00-19:30	vyučování nebo čtení
9:30-10:00	vyučování II. třídy	19:30	večerní modlitba, kontrola ložnic

Odpověď na žádost, vypracovaná v Brně 17. května 1888 a podepsaná přímo vrchním státním zástupcem Zapletalem, ho pravděpodobně vůbec nepotěšila. Dozvěděl se z ní, že je jeho podání považováno za neopodstatněné, jelikož v ohledu náboženské výuky jsou v trestnici dodržovány platné předpisy.³²⁶ Neuspěl tedy ve své snaze o navýšení hodin, které by odsouzené ženy musely, ať již dobrovolně či nedobrovolně, zaměřit směrem k duchovním stránkám života. Nezdar ale v té době vysoce aktivního G. Jelínka neodradil a pokračoval alespoň ve svém dlouholetém jednání o získání souhlasu k častějším návštěvám trestnice.

Tento problém jej doprovázel již od roku 1865, kdy převzal funkci vězeňského duchovního správce. Na začátku mu totiž byly umožněny pouze dvě návštěvy ročně, což nevyplynulo z nechuti vedení trestnice k osobě evangelického faráře,

³²⁴ Valašskomeziříčské starožitnosti II, M. ORÁLEK (ed.), s. 28.

³²⁵ NA Praha, f. MS/R, sign. II 15/3, kart. 78.

³²⁶ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis z c. k. moravsko-slezského Vrchního státního zastupitelství ze 17. 5. 1888.

ale z nutnosti proplácet mu cestovní náklady a diety.³²⁷ Právě otázka finančního krytí reálných nákladů jeho dojíždění se pak stala hlavní komplikací při veškerých jednáních v příštích letech.

Důvody, proč G. Jelínek neustále otevíral tuto otázku a opakovaně se obracel na valašskomeziříčský okresní soud, vrchní státní zastupitelství i ministerstvo spravedlnosti, byly dva. Jednak hrálo zásadní roli jeho přesvědčení, že trestankyně jsou jen minimálně dotčené náboženskou výchovou, protože je nutná jejich výuka, jako jeden z účinných prostředků nápravy.³²⁸ Druhá příčina plyne přímo z dobových vězeňských předpisů, které platily jak pro katolické, tak i evangelické duchovní. Podrobný popis jejich povinností obsahuje prvorepublikový služební řád pankrácké trestnice: „*Hlavní úkol duchovního správce jest, aby působil k mravnímu polepšení vězňů. V tom se nemá omezovati jen na bohoslužby a vyučování, nýbrž má se i jinak vhodným způsobem osobním stykem s vězni snažiti, aby je přivedl ke kající lítosti a k vážnému odhodlání život svůj polepšit. Za tím účelem má se s povahou a vlastnostmi jednotlivých trestanců dobře seznámiti. Navštěvuje častěji nemocné vězně, vězně v disciplinární samovazbě a co nejčastěji má navštěvovati trestance v celách na odpočinku a působí na ně napomenutím, útěchou a povzbuzením.*“³²⁹ Jedná se sice o dokument z roku 1926, ale již úvodní kapitola této knihy dokazuje, že Československo převzalo tato nařízení jen s minimálními úpravami původních rakouských paragrafů a jmenovanou instrukci je tudíž možné analogicky použít i pro předchozí období.

Nejen G. Jelínek, ale i všichni ostatní evangeličtí faráři, kteří chtěli v roli duchovních správců věznic naplňovat svoje poslání, tak jak jim přikazovalo jejich přesvědčení i předpisy, se očividně ocitli v dosti paradoxní situaci. Úřední nařízení jim sice ukládala povinnost vězně navštěvovat co nejčastěji, leč současně naráželi na snahu týchž úředníků o zajištění státem stanovených povinností s co nejmenšími náklady. Není proto divu, že jednání, jejichž cílem bylo navýšení počtu cest za odsouzenými, představovalo opravdu dlouholetou záležitost vyžadující opakované sepisování rozličných žádostí, odůvodnění a odvolání proti zamítavým výrokům.

I když se jednalo o náročný a vyčerpávající úkol, nebyly to vždy marně vynaložené síly. Pravděpodobně někdy v průběhu 70. let 19. století přišel kýžený výsledek v podobě souhlasu se čtyřmi návštěvami trestnice ročně namísto dosavadních dvou, přesněji čtvrtletně oproti původnímu pololetnímu intervalu.³³⁰ Ve srovnání s každodenní přítomností katolického kaplana to sice není mnoho, ale i tak šlo o velký úspěch. A kolik peněz tedy G. Jelínek požadoval po státní pokladně za jednu cestu? Suma, kterou vyčíslil, se po celou dobu platnosti zlatníkové

³²⁷ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis G. Jelínka c. k. zemskému soudnímu radovi Ratzerovi, okresnímu soudci ve Valašském Meziříčí, z 5. 2. 1898.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ NA Praha, f. S SNV, neuspořádáno, sv. 10, 11, Služební řád pro úředníky věznice Zemského soudu trestního v Praze, § 104, ministerstvo spravedlnosti 1926.

³³⁰ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis G. Jelínka c. k. zemskému soudnímu radovi Ratzerovi, okresnímu soudci ve Valašském Meziříčí, z 5. 2. 1898.

měny nenavýšila a činila 9 zlatých a 51 krejcarů. Z toho cestovné zahrnující pronájem povozu a mýto představovalo částku 5 zlatých a 51 krejcarů, zbylé 4 zlaté připadly na stravování (diety).³³¹ K vytvoření lepší představy o hodnotě této částky je možné říci, že roku 1860 stál v Praze jeden kilogram chleba přibližně 11,4 krejcaru a kilogram masa 41,3 krejcaru (1 zlatý = 100 krejcarů).³³²

Nicméně ani čtvrtletní dojíždění za trestankyněmi, pro něž požadoval „...příležitost, aby k jejich duchovnímu probuzení a polepšení skrze náboženské vyučování jim poskytnuta byla...“,³³³ se nejevilo jako dostačující. Neúnavně a opakovaně proto psal dopisy adresované justiční správě, v nichž dokládal nutnost výuky náboženství alespoň jednou za měsíc, v lepším případě dokonce dvakrát měsíčně. Počátkem roku 1882 se obrátil i na superintendenta J. Beneše, po němž požadoval intervenci u ministerstva spravedlnosti a zároveň chtěl zprostředkovat podporu Vrchní církevní rady ve Vídni.³³⁴ Komplikovanými cestami nakonec přece jenom dosáhl vytčeného cíle. Zlomovým okamžikem byl únor 1884, kdy od ministerstva spravedlnosti získal souhlas s dvanácti hrazenými návštěvami trestnice ročně. Nedosáhl sice k maximálnímu uvažovanému rozsahu vyučování, ale i tak mohl být oproti předchozímu stavu více než spokojen.³³⁵

Radost z prokazatelného úspěchu mu ale poněkud pokazilo vyřešení otázky financování jeho cest do Valašského Meziříčí. Ačkoliv v předchozím období, kdy dojížděl čtyřikrát ročně, účtoval částku 9 zlatých a 51 krejcarů, byl ministerským výnosem napříště stanoven roční paušál ve výši 60 zlatých, splatný čtvrtletně.³³⁶ Při dvanácti cestách to tedy činilo 5 zlatých na jednu, což nedostačovalo ani na uhrazení nutných nákladů a stravné zůstalo zcela nekryto. Později se k tomuto problému G. Jelínek vyjádřil v úřední korespondenci zcela otevřeně, když napsal, že nedostatečný paušál byl roku 1884 ministerstvem spravedlnosti schválen ukvapeně.³³⁷

Od roku 1884 musel G. Jelínek na vyučování v trestnici doplácet z vlastního nevelkého rozpočtu, což však nezabránilo tomu, aby se krátce před koncem 19. století znovu nepokusil o jeho rozšíření. V únoru 1898 navrhoval okresnímu soudu ve Valašském Meziříčí, že bude dojíždět jednou za týden a požadoval za to paušál 200 zlatých ročně.³³⁸ Vyčíslená suma sice může působit jako poměrně vysoká, ale při rozpočítání na jednu cestu vychází částka 3 zlaté a 85 krejcarů, takže

³³¹ Tamtéž, vyúčtování cestovného do trestnice ve Valašském Meziříčí za leden, únor a březen 1895.

³³² Jana MACHAČOVÁ, *Tendence vývoje mezd dělnictva 1848-1914. Srovnání tzv. starých a nových průmyslových oblastí českých zemí*, in: K hospodářským a sociálním dějinám 19. a 20. století I., Opava 1991, s. 241-242.

³³³ SOKA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis G. Jelínka c. k. zemskému soudnímu radovi Ratzerovi, okresnímu soudci ve Valašském Meziříčí, z 5. 2. 1898.

³³⁴ Tamtéž, dopis superintendenta J. Beneše z 24. 2. 1882.

³³⁵ Tamtéž, dopis ředitelství trestnice z 20. 2. 1884.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ Tamtéž, dopis G. Jelínka ministerstvu spravedlnosti z 26. 1. 1889.

³³⁸ Tamtéž, dopis G. Jelínka c. k. zemskému soudnímu radovi Ratzerovi, okresnímu soudci ve Valašském Meziříčí, z 5. 2. 1898.

zajištění vlastního živobytí očividně odsunoval stranou ve prospěch odsouzených žen, u kterých usiloval o duchovní prozření, což se mu také částečně dařilo: „Vedle nedobrých, smutných a nemilých zkušeností v této trestnici, v které již přes 32 roků účinkuji, mohl jsem také mnohé radosti se tu dožít na té neb oné trestance, která slovem mým probuzena, nový pobožný život (když z trestnice vystoupila) započala, aneb i ve smrtelném loži o svém obrácení a nad to o spravení vydávala.“³³⁹

Finanční zatížení překračující hranice ministerstvem stanoveného paušálu ještě navyšovaly další povinnosti plynoucí z funkce duchovního správce trestnice. Kromě pravidelné výuky náboženství, patřily k úkolům, které G. Jelínek plnil, také návštěvy vážně nemocných trestankyň, jimž bylo potřeba poskytnout útěchu v podobě výsluhy svátosti Večeře Páně. Při úmrtí churavé delikventky (často trpěly plicní tuberkulózou) samozřejmě vedl celý pohřeb, během něhož přednesl kázání, které mělo u odsouzených žen specifickou podobu ve srovnání s civilním smutečním obřadem. Faráři se totiž obvykle nedostávalo přesných informací o jejich skutcích, takže je při vzpomínce na zesnulé mohl jen obtížně zhodnotit. Popsané úkony znamenaly v případě evangelického pastora cestu navíc oproti stanovenému plánu, na rozdíl od stále přítomného katolického kaplana, takže se staly předmětem dalších složitých jednání o způsobu, jakým budou refundovány.

Jak ukazují studované prameny, dlouhou dobu nemělo ministerstvo spravedlnosti vůbec zájem proplácet jakékoliv výdaje přesahující stanovený limit spojený výhradně s výukou vězněných žen. Postoj justiční správy, opomíjející obecně vžitě a dodržované rituály spojené s úmrtím, je dobře patrný na četných stížnostech na postup ředitelství trestnice, psaných G. Jelínkem. Ten odmítal přehlížet prosby vážně nemocných delikventek, které měly strach ze smrti, pročez opakovaně dojížděl vysluhovat Večeři Páně, případně také obstarat všechny náležitosti pohřbu. Posléze předkládal vyúčtování cestovních nákladů v plné výši. Ředitelství trestnice mu ale oponovalo tím, že na základě ustanovení finančního zákona nemá žádné oprávnění čerpat za tímto účelem prostředky z rozpočtu. V únoru 1882 zareagovalo i Vrchní státní zastupitelství v Brně, jež podpořilo argumentaci vedení ústavu nařízením neumožňujícím jakékoliv spekulace. Okresní soud ve Valašském Meziříčí obsah tohoto rozhodnutí zakomponoval do odpovědi na jeden z rekurzů duchovního správce: „...trestanky evang. náboženství pro ten pád bez přítomnosti evang. duchovního správce pochované býti mají, když žádné jmění nepozůstalo, aneb pohřební útraty od příbuzných zapravené nejsou, aneb pochování evang. trestanek se nedá spojit se čtortročním náboženským vyučováním, pro který pád se samo od sebe rozumí, že duchovní správce toto pochování zdarma vykoná...“.³⁴⁰

Zárok justiční správy v neprospěch G. Jelínka byl velmi razantní a nezbyvalo mu nic jiného, než cesty absolvované nad stanovaný plán platit ze svých peněz. Všechny požadavky týkající se financí sice Vrchní státní zastupitelství smetlo

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ Tamtéž, odpověď Okresního soud Valašské Meziříčí na stížnost G. Jelínka ohledně pohřbu odsouzené Mariany Kubecké z 23. 9. 1882.

ze stolu, ale přesto je možné zaznamenat snahu o co nejkorektnější přístup, když současně otevřeně kritizovalo ředitelství trestnice kvůli nedostatečnému informování farního úřadu ve Strážce o úmrtí vězňů a jejich pohřbech. Uvedené nařízení proto obsahovalo i druhou část: „*Aby však velebnému evang. farnímu úřadu příležitost odebrána nebyla trestanky [...] v trestnici zdarma pochovati, nařizuje se správnímu úřadu zdejší c. k. trestnice každý pád odemřítí evang. trestanek a den pochování velebnému evang. farnímu úřadu s tím dodatkem oznámiti, jestli pohřební útraty z pozůstalosti aneb od příbuzných zapravené budou, aneb pro nedostatek jmění býti nemohou.*“³⁴¹ Ačkoliv příkaz nijak neulevil rozpočtu dojíždějícího Jelínka, zamezil alespoň přehlížení jeho práva zajistit poslední věci člověka na vlastní útraty, což ostatně dělal před tím i potom.

Několik dalších let všechno probíhalo podle vyličeného scénáře, kdy G. Jelínek s ohledem na vlastní rodinu a její obživu pečlivě rozvažoval, jestli se na pohřeb opravdu vypraví. Když dospěl ke kladnému rozhodnutí a cestu skutečně absolvoval, vždy se pokusil předložit vyúčtování – evidentně bezvysledně. Postupem času ale pro něj byla situace stále neúnosnější, takže se v lednu 1889 opět obrátil na ministerstvo spravedlnosti s podrobným rozkladem problému. Tehdy dospěla k zajímavé proměně stylizace jeho písemností, jež měly doposud charakter uctivé prosby. Samozřejmě že ani koncem 80. let neopustil dosavadní zdvořilou až poníženou formu žádostí, ale zároveň se objevilo jasné vymezení, toho co je do budoucna možné, a co naopak v případě negativní odpovědi už dále dělat nebude.

U zrodu vyhraněnějšího postoje vůči úřadům očividně stály dlouhodobě neproplácené cestovní náklady za dojíždění do trestnice. Konkrétním spouštěčem byl pohřeb Marie Ožany z Horního Těrlicka (okr. Karviná), odsouzené ke čtyřletému trestu za vraždu novorozence.³⁴² Smuteční obřad proběhl 19. května 1888 za doprovodu faráře, i když zesnulá neměla žádný majetek, z něhož by bylo možné výdaje uhradit. Po předložení vyúčtování však G. Jelínek obdržel obvyklou odpověď, že ředitelství ústavu nemá povolení čerpat prostředky z rozpočtu za tímto účelem. Duchovní správce vězňů evangeliček sice ještě několik měsíců vyčkával, ale počátkem roku 1889 mu již definitivně došla trpělivost. Poté odeslal ministerstvu spravedlnosti výše uvedený dopis, v němž doslovně vyzval, aby došlo k odstranění mezery ve finančním zákoně, která brání úhradě požadované částky a současně trval na navýšení neadekvátního (G. Jelínek použil německý výraz „unzureichenden“) ročního paušálu z 60 na 100 zlatých.

Svoje stanovisko podpořil podrobným vyčíslením nákladů, přičemž připomněl, že již na výuku náboženství v trestnici musí doplácet. Zároveň doložil skutečné roční náklady 133 až 142 zlatých, a to jen při minimálním poskytování útechy nemocným, o pohřbech nemluvě. Neudržitelnost stávajícího stavu je více než zřejmá, proč G. Jelínek napříště odmítl jakékoliv další cesty do Valašského Meziříčí překračující ujednaný rozsah dvanácti návštěv trestankyň.

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² Tamtéž, dopis G. Jelínkovi z 18. 5. 1888.

Třebaže byly otázky související s marnými pokusy o proplacení reálných výdajů zásadní a materiální zajištění Jelínkovi rodiny ohrožující, on sám shledával ještě závažnější problém v hrozícím nebezpečí přestupu vězněných evangelíček ke katolické víře. I pachatelky více či méně závažných kriminálních trestných činů se totiž obávaly, že by je smrt mohla dostihnout, aniž by v přítomnosti duchovního zúčtovaly se svým svědomím a zároveň nechťely pohřeb bez jeho účasti. To byl také jeden z argumentů, jímž se snažil ministerské úředníky přesvědčit.³⁴³

A že se nejednalo o planou hrozbu, mohl G. Jelínek doložit skutečnými případy, kdy se správou trestnice řešil žádosti evangelických delikventek, které kvůli vyličeným obavám opustily evangelické vyznání a přijaly katolictví. Jak taková změna víry v rakouské trestnici probíhala, je možné přiblížit na konkrétním případě, jehož projednávání zachycují dochované prameny. Na přelomu července a srpna 1888 se Johana Bijovská³⁴⁴ z obce Stare Bielsko (od roku 1977 součást Bielsko-Bialéj, Polsko) obrátila na soudce Ratzera, který prováděl kontrolu trestnice, a žádala o umožnění přestupu ke katolicismu.

Rakouská justiční správa takovou změnu umožňovala a Vrchní státní zastupitelství v Brně vydalo k požadavku J. Bijovské souhlasné stanovisko výnosem z počátku srpna 1888, jímž určilo pravidla, kterými se měl její přestup řídit.³⁴⁵ Okresní soudce proto po jejím oznámení správně zareagoval otázkou, zdali již o svém rozhodnutí informovala pastora, načež odsouzené vytkl, že by jej neměla obcházet, jelikož se jedná o důležitý krok. Ihned na to informovali G. Jelínka, který měl za úkol (i když ho to nijak netěšilo) po rozmluvě stanovit čas na rozmyšlenou a s katolickým kaplanem dojednat datum zkoušky, jejímž složením by prokázala způsobilost ke změně víry. Posléze před komisí podepsala prohlášení, o přestupu ke katolické víře, čímž mimo jiné potvrdila, že se k němu rozhodla ze svobodné vůle a bez jakéhokoliv nátlaku, čímž byl celý úřední akt završen.³⁴⁶

Dlouhodobá snaha o zlepšení situace v otázce financování dojíždění do trestnice, navíc podpořená reálnými problémy s naplňováním zákonných nařízení garantujících plnohodnotnou duchovní péči vězněným ženám, nakonec slavila úspěch v únoru 1889. Tehdy vydalo ministerstvo spravedlnosti rozhodnutí, podle kterého sice nebyl shledán důvod ke zvyšování ročního paušálu činícího 60 zlatých, avšak napříště sloužil už jen k hrazení nákladů vynaložených na pravidelné měsíční vyučování náboženství. Zásadní změna nastala při mimořádných cestách za účelem poskytování útěchy nemocným, vysluhování Večeře Páně a zajišťováním pohřbů. V takovém případě mohl G. Jelínek účtovat plnou částku ve výši 9 zlatých 51 krejcarů. Od počátku 90. let 19. století až do ukončení provozu trestnice už služba vězeňského duchovního nepřinášela takovou zátěž pro jeho rozpočet jako před tím, ale roční paušál i nadále opomíjel stravné.³⁴⁷

³⁴³ Tamtéž, dopis G. Jelínka ministerstvu spravedlnosti z 26. 1. 1889.

³⁴⁴ Jméno se v pramenech objevuje také v podobě Johanna Biowska.

³⁴⁵ Tamtéž, výnos Vrchního státního zastupitelství v Brně Z 2765 ze 4. 8. 1888.

³⁴⁶ Tamtéž, protokol z 27. 11. 1888.

³⁴⁷ Tamtéž, vyúčtování cestovních nákladů z 23. 3. 1895.

Avšak problémy s penězi neměl jen G. Jelínek. Rovněž tak katolický kaplan Cyril Baťa v letech 1907 a 1908 opakovaně usiloval navýšení ročního paušálu. Nacházel se však v jiné situaci než jeho evangelický kolega, jelikož byl stálým zaměstnancem trestnice. Mzda, kterou mu poskytovaly Paulánky, proto představovala jediný oficiální zdroj příjmů, na rozdíl od G. Jelínka, u nějž proplácení cestovních nákladů představovalo jen doplněk finančního zajištění plynoucího z jeho pozice ve Strážnici. Korespondence týkající se projednávání žádosti kněze Bati sice přímo nesouvisí s životním příběhem G. Jelínka, ale detailně přibližuje platové podmínky a naturální výhody stálého vězeňského duchovního na systemizovaném místě justiční správy Monarchie. Tudiž vhodně doplňuje subjektivně zaměřené líčení problémů dojiždějího smluvního evangelického pastora o další úhel pohledu, čímž vytváří širší rámcový kontext a nelze ji proto opomíjet.

V první polovině roku 1907 C. Baťa po neúspěchu dosavadních snah dospěl k rozhodnutí, že k dosažení vytyčeného cíle bude zapotřebí zajistit podporu dostatečně mocného přímluvce. Se svými potížemi se proto obrátil na olomouckou arcibiskupskou konzistoř, kde jeho záležitost převzal světící biskup a generální vikář Karel Wisnar.³⁴⁸ Jmenovaný církevní hodnostář zaujal k předloženým požadavkům vězeňského kaplana vysloveně kladný postoj, takže od představených mateřského domu Paulánek ve Štýrském Hradci obratem požadoval osvětlení toho, proč jej odmítají vyslyšet. Kongregace reagovala obhajobou dosavadního negativního postoje v písemné odpovědi, která mimo jiné obsahuje i zmiňovaný přehled finančního a materiálního zabezpečení poskytovaného duchovnímu ve valašskomeziříčské trestnici.

Peněžitá mzda C. Bati se skládala ze dvou částí. Jednak to byl roční paušál 1400 korun poskytovaný řadovými sestrami, a za druhé příspěvek na bydlení ve výši 480 korun vyplácený erárem. K tomu příslušely ještě naturální výhody poskytované dobrovolně Paulánkami, které byly vyčísleny na dalších 400 korun. Spočívaly v pravidelných dodávkách mléka, chleba, ovoce, zeleniny, uhlí na zimu a nadto měl zajištěné praní veškerého oblečení i ložního prádla. Kongregace připomněla rovněž to, že hradí veškerý provoz ústavní kaple. Představení řádu ale nezůstali jen u pasivní obrany založené na výčtu všech položek platu. V návaznosti na tento přehled přešli do protiútoků, když poukázali na to, že ani vrchní státní zástupce v Brně zvýšení paušálu nedoporučuje. Nicméně takovýto postoj nadřízeného úřadu

³⁴⁸ Narodil se 25. října 1852 v Příboru. Kněžské svěcení přijal 19. března 1875 a poté byl jmenován kooperátorem v Lesnici u Zábřehu. V tomtéž roce jej ustanovili také lektorem v arcibiskupském semináři a adjunktem na bohoslovecké fakultě. Roku 1879 byl promován doktorem teologie a v roce 1881 se stal profesorem dogmatiky. Roku 1901 byl jmenován kanovníkem a po dalších třech přijal biskupské svěcení od olomouckého arcibiskupa Františka Saleského Bauera. Poté převzal úřad světícího biskupa olomouckého, stal se proděkanem teologické fakulty a v letech 1906 až 1916 působil také jako generální vikář olomoucké diecéze. Zemřel 15. dubna 1926 v Olomouci.

justiční správy je přinejmenším zarážející, jelikož odporoval služebním platovým předpisům.

Poukazem na doporučení (respektive nedoporučení) státního zástupce, argumentace Paulánek neskončila. Zaštiťovaly se také tím, že kaplan Baťa není při výkonu služby příliš vytížen kvůli malému počtu trestankyň a může si bez větších problémů zajistit vedlejší příjem, jak prý skutečně činil; způsob jeho přivýdělku bohužel blíže specifikován není. V tomto bodě přináší úřední korespondence mimoděk další důležitý údaj, který jinde zachycen není, a to naplněnost trestnice. Výjimkou je jen výše citovaný novinový článek, který hovoří o 500 trestankyních, ovšem bez bližšího časového určení. Zpráva ze Štýrského Hradce adresovaná olomoucké konzistoři přináší poněkud jiný obraz, je však možné, že se vztahuje k mladšímu období. Z původních 180 odsouzených počátkem 20. století klesl jejich stav během roku 1907 na 130, což doplňuje ještě poznámka v opisu písemnosti, jež informuje o méně než 100 vězněných ženách v roce 1908.

Resumé v ohledu možnosti navýšení ročního paušálu katolického duchovního znělo jednoznačné – dotyčný má dostatečné prostředky k obživě a jakákoliv úprava podle názoru Kongregace nepřicházela v úvahu. Ve Štýrském Hradci si tehdy byli dobře vědomi toho, že generální vikář může z moci svého úřadu trvat na splnění požadavků vězeňského duchovního. Pro takový případ vymezili možný nárůst mzdy maximální částkou 1600 korun ročně, ovšem doprovázenou odejmutím veškerých naturálních výhod, takže C. Baťa by vlastně dopadl hůř než při zachování dosavadního stavu. Závěr dopisu pak ještě obsahoval nepřímou výhružku spočívající v informaci o probíhající poptávce po jiném katolickém knězi, který by vykonával úřad duchovního správce trestnice za stávajících podmínek, což údajně vůbec nesouviselo se snahami dosavadního kaplana. To ale zcela popírala navazující věta, jež přímo říkala, že pokud není Baťa spokojen s tím, co je mu nabízeno, mají řádové sestry vše vyřešit bez rozpaků.³⁴⁹

Až ultimativně znějící vyjádření rozhodně neuspokojilo špičky církevní hierarchie olomouckého arcibiskupství. Když pak ani po roce nedošlo k žádnému uspokojivému vyřešení problému, zvolil generální vikář důraznější tón. Napříště už Paulánky otevřeně napomínal, že při každoročním obnovení smlouvy s kaplanem musí zrevidovat výši jeho mzdy, protože ještě v roce 1908 vycházejí z ustanovení přijatých roku 1855, což se po více jak padesáti letech jevílo jako nedostačující. Navíc zůstalo zcela opomíjené systemizované kvinkvenální zvyšování příjmu o 200 korun,³⁵⁰ na něž měl C. Baťa nezpochybnitelný nárok.³⁵¹ Protože ani vyostřenější komunikace nepřinesla změnu, přešel K. Wisnar v listopadu 1908 již přímo k nařizování. Upozornil, že duchovní trestnice zcela oprávněně požaduje úpravu ročního paušálu na 2400 korun, přičemž připomenul existenci vyhlášky ministerstva spravedlnosti z ledna 1908, která přiznala mírovskému duchovnímu tři kvinkvenální

³⁴⁹ MZA Brno, f. Vrchní státní zastupitelství Brno, kart. 699, dopis ze Štýrského Hradce generálnímu vikáři olomoucké arcidiecéze K. Wisnarovi z 2. 6. 1907.

³⁵⁰ Platový postup uskutečněný po každých pěti odpracovaných letech.

³⁵¹ Tamtéž, dopis K. Wisnara sestře Agnes Call z mateřského domu ve Štýrském Hradci z 13. 7. 1908.

příplatky po 18 letech služby. Jeho plat poté činil 2800 korun a navíc mu poskytovali služební byt. Ze strany arcibiskupství tím byla ukončena jakákoliv další diskuze s dovětkem, že konzistoř rozhodně požaduje dodržení stanovených pravidel.³⁵²

Vylíčená anabáze spojená se snahou o zvýšení platu jasně ukazuje, že kaplan trestnice Baťa měl na rozdíl od evangelíka Jelínka podstatně lepší pozici. Na jednu stranu měl sice coby stálý zaměstnanec na systemizovaném místě jako jediný příjem roční paušál hrazený řádovými sestrami, ale zároveň boj o vylepšení finanční situace usnadňovala jeho příslušnost ke katolické církvi, jež mu mimo jiné zajistila mocného zastávce v podobě generálního vikáře olomoucké arcidiecéze. To byl s největší pravděpodobností také důvod, proč jednání probíhala jen přibližně dva roky. Naproti tomu G. Jelínek se o stejný výsledek snažil minimálně patnáct let, a i když po dlouhé době dosáhl významného úspěchu, stejně nakonec ze svého doplácel na dojíždění kvůli opomíjenému stravnému.

Zajištění ročního paušálu pro duchovního správce trestnice patří k tématům přibližujícím tento nelehký úřad z hlediska úředních záležitostí. Druhou stránku, která je neméně důležitá, představuje kontakt G. Jelínka s odsouzenými ženami. Ten měl kromě vlastního vyučování, poskytování duchovní útěchy a obstarávání pohřbů ještě jednu rovinu, řešení problémů pramenících ze soužití evangelických delikventek a řádových sester katolické kongregace. O nich nejlépe zpravují stížnosti, které po pohovorech s trestankyněmi odesílal orgánům justiční správy okresním soudem počínaje a ministerstvem spravedlnosti konče. Není však vždy jednoduché rozhodnout, zdali se jednalo o skutečná pochybení Paulánek nebo komplikace pramenily ze smyšlených problémů, ať už jimi delikventky sledovaly zisk osobních výhod, pomstu nebo si jen krátily pomalu plynoucí čas života za mřížemi.

Celkově lze shrnout, že hlavním motivem stížností zpravidla bývalo nerespektování rozdílností evangelického a katolického vyznání odborným personálem, ať už skutečné či domnělé. Ukázkovým příkladem je stížnost z jara 1888. Tehdy měly být evangeličky nuceny k účasti na katolických bohoslužbách i při výuce náboženství. To samozřejmě vyvolalo vlnu nespokojenosti, o čemž trestankyně neopomněly informovat svého duchovního správce, který obratem sestavil rekurs adresovaný Vrchnímu státnímu zastupitelství v Brně. K výsledku kauzy nepřináší archiválie žádné bližší údaje, dochovala se jen stručná odpověď, v níž je G. Jelínek vyzýván, aby provedl podrobnější šetření. Bez doplnění požadovaných informací totiž nebyl shledáván žádný důvod k zákroku vůči správě trestnice.³⁵³ S mizivou znalostí detailů je však těžké určit, kde se v daný moment nacházela pravda.

Více podrobností, které ukazují, jak bylo při posuzování stížností podaných G. Jelínkem postupováno, se dochovalo z roku 1889 a dotýkají se hned dvou případů, kdy mělo být jeptiškami úmyslně dotčeno náboženské cítění evangelických trestankyň. Za prvé jim předčítaly z literatury vyloženě propagující katolicismus,

³⁵² Tamtéž, dopis K. Wisnara sestře Agnes Call z mateřského domu ve Štýrském Hradci ze 14. 11. 1908.

³⁵³ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis Vrchního státního zastupitelství v Brně z 20. 4. 1888.

kdy chválu jednoho vyznání střídala nepokrytá dehonestace vyznání druhého. Jednalo se o knižní povídku „Věrná Róza“ od milotického administrátora Vincence Janalíka,³⁵⁴ publikovaná poprvé roku 1849, jež se dočkala ještě dalších čtyř vydání.³⁵⁵ Shrnutí hlavní myšlenky tohoto textu přinesla dobová recenze v Časopisu katolického duchovenstva: „...neboť se v ní způsobem dojemným líčí důsledky nesvornosti náboženské ve smíšených manželstvích, jakož také ovoce dobrého i pochybného vychování dítek. K utvoření víry katolické v srdcích lidu našeho naproti tolikerým nástrahám od protivníkův kladeným, zajisté vhodnějších prostředků nad tuto povídku doporučiti nelze.“³⁵⁶

Není divu, že obsah povídky pohoršil nejen vězněné ženy, ale i jejich duchovního, který neváhal a podal stížnost k soudci Ratzerovi, jemuž s ohledem na již dříve zmiňovanou funkci domácího komisaře trestnice připadla povinnost zjednat nápravu. Vysvětlení, které po pohovoru s matkou Terezií Steinmasslovou, představenou Paulánek ve Valašském Meziříčí, předložil G. Jelínkovi, poukazuje na prosté nedopatření a nikoliv úmysl: „Kniha ta, o jejímž obsahu řečené sestry tušení neměly, byla předčítána nejprve trestankám oddělení A, kdež žádné trestanky evang. vyznání nebylo, teprve na žádost některých trestanek byla později zapůjčena i trestankám oddělení C, a zde z ní nebylo více jak dvakrát po ½ hodině v různé dni předčítáno...“³⁵⁷ Ačkoliv se jedná o poměrně přijatelné vysvětlení, přináší předchozí citace mimo jiné informaci, která přece jen vyvolává stín pochybností. Bylo skutečně reálné, aby řádové sestry pověřené správou vězeňského ústavu nevěděly, jakou literaturu předkládají odsouzeným? V kontextu toho, že obsah knihoven stanovily předpisy a navíc se v názvu problematické publikace přímo objevuje odkaz na vítězství katolické víry, předchozí tvrzení pozbývá důvěryhodnost.

Na základě těchto dohadů ale nelze jinak kladně hodnotené Paulánky, jejichž působení ve vězeňství bylo již v době Monarchie chápáno pozitivně, obviňovat ze snah o nátlak na evangeličky za účelem jejich příklonu ke katolicismu. I když ani pro vyvrácení takové domněnky není k dispozici dostatek informací, nic nebrání tomu v hypotetické rovině uvažovat o jiných příčinách vzniku celého problému. Spíše než nátlak řádových sester, které zapůjčily inkriminovanou povídku trestankyním z oddělení, kde spolu koexistovaly ženy obou vyznání, mohla stát u zrodu konfliktu vzájemná řevnivost uvnitř vězeňské subkultury, založená právě na odlišné víře. Většinové katoličky by pak požadavek na předčítání z literatury, jež evidentně znevažovala evangelické vnímání světa, mohly úmyslně využít k ponížení svých spoluvězenkyň. Jedná se čistě o spekulaci, avšak zákonitosti života za mřížemi si nelze nijak idealizovat. Obzvláště pak s vědomím toho, že konflikty

³⁵⁴ Vincenc Janalík se narodil 21. ledna 1804 v Rymicích. Kněžské svěcení přijal 22. 9. 1827. Působil jako kooperátor v Miloticích (1827-1846), administrátor ve Skřipově u Opavy (1846-1847) a administrátor v Miloticích (1847-1855). Zemřel 23. 7. 1855 v Miloticích.

³⁵⁵ Vincenc JANALÍK, *Věrná Róza aneb vítězství katolického náboženství*, pět vydání – 1849, 1858, 1861, 1872, 1890, Praha, Skalice.

³⁵⁶ *Časopis katolického duchovenstva*, ročník 1872, číslo 3, s. 239, Praha 1872.

³⁵⁷ SOKA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis soudce Ratzera z 2. 1. 1890.

založené na náboženských odlišnostech se dnes nejeví tak zásadně, jak je vnímala společnost na konci 19. století.

Druhým problémem, který musel řešit domácí komisař trestnice, byla stížnost na nepřístojné chování řádové sestry v průběhu evangelického pohřbu. Podle výpovědi blíže neurčené Františky Michalcové, jež však nepatřila mezi odsouzené, se měla jedna z Paulánek při smutečním obřadu hlasitě smát. Zpráva o tomto údajném prohřešku vyvolala okamžitou reakci G. Jelínka v podobě důrazného protestu. Je však zvláštní, že on sám jako hlavní aktér tento problém nezaregistroval a vycházel jen z nejasného podezření. Mezi vyličenými případy proto v této kauze panuje nejvíce pochybností o její reálnosti, což je zřejmé ze zprávy o jejím prošetření. I soudce Ratzer, který většinou ke G. Jelínkovi zaujímal více než vstřícný postoj, tentokrát důrazně zasáhl ve prospěch Kongregace: „...tedy byla okolnost ta od paní představené rozhodně popřena a nedá se ani dobře mysliti, že by některá sestra, které předce svým vzděláním a velmi slušným chováním slynou, takové beztaktnosti se byla dopustiti mohla.“³⁵⁸ Celou záležitost uzavřel s tím, že jediná očitá svědkyně Michalcová se odstěhovala z Valašského Meziříčí a není možné získat žádné konkrétnější poznatky dokazující nevhodné počínání řádové sestry.

Dosavadní rozbor působení G. Jelínka v roli duchovního správce evangelických trestankyň ukazuje, že tuto povinnost bral nadmíru vážně a plnil ji se svědomitostí sobě vlastní. Očividně nedělal žádné rozdíly mezi potřebami duchovního života členů sboru, o nějž celoživotně pečoval, a pachatele mnohdy závažné trestné činnosti, odpykávajících si soudem vyměřený trest. Avšak usuzovat jen na základě množství nejrozumnějších stížností odeslaných nadřízeným úřadům, by nebylo objektivní, což je zřejmé na podrobně vyličeném konfliktu s J. Karafiátem. Ve prospěch G. Jelínka ale svědčí více argumentů. Dlouholeté dojíždění do Valašského Meziříčí v míře, překračující možnosti ročního paušálu, zajisté patří k těm nejzásadnějším.

Překonávání finančních obtíží je bezpochyby důležitým ukazatelem obětavosti, s níž pečoval „...o hluboko kleslé ženy v této trestnici...“.³⁵⁹ Do cesty se mu ale nestavěla jen časová náročnost jeho úřadu či nedostatek peněz, musel také nejednou zápasit s přírodními živly, které, jak sám psal, přímo ohrožovaly jeho život: „...byly mé cesty do trestnice této velmi obtížné, obzvlášť, dokud jsme v Stříteži žádného mostu neměli a já, i když Bečva rozvodněná byla, se odvážiti musel přes ní jeti, což často s nasazením života mého státi se muselo.“³⁶⁰ I když G. Jelínek mohl líčení svých nesnází úmyslně stylizovat tak, aby s pomocí akcentované dramatickosti podpořil splnění požadavku na zvýšení erárem vypláceného paušálu, ukazuje zároveň, že úkol, jevící se jako běžná součást práce duchovního, představoval opravdu vyčerpávající povinnost. Nabízí se zajímavé srovnání toho, jak namáhavá to byla služba z pera F. J. Řezáče, výše uvedeného koordinátora Svatováclavské trestnice v Praze.

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ Tamtéž, dopis G. Jelínka c. k. zemskému soudnímu radovi Ratzerovi, okresnímu soudci ve Valašském Meziříčí, z 5. 2. 1898

³⁶⁰ Tamtéž.

Když po letech nedobrovolně opouštěl uvedenou funkci, napsal báseň „Loučení s duchovní správou v trestnici“. Zklamáný nevděkem úřadů, doprovázejícím jeho odchod, vylíčil poměry, které panovaly v trestnici: *„Sedm let jsem u vás sloužil [...] A nic jste mi nedali, jenom samy plány dělat a stavět jste nechtěly [...] v škorbutu a v tyfusu, čímž ste sami nadělali hřmotu dost i rámusu [...] v smradech, v puchu žaláři, za to sem měl muneraci s delikventem k šibenici.“*³⁶¹

Doposud bylo působení G. Jelínka ve valašskomeziříčské trestnici hodnoceno pozitivně s ohledem na svědomitost a obětavost, s níž pracoval ve prospěch vězněných žen. Přesto je již v předchozích řádcích patrné, že některé momenty není možné přijímat zcela bezvýhradně. Naopak se jeví spíše jako negativum, patrné na způsobu řešení stížností, kdy je zřejmý jeho místy až přemrštěný přístup. Zejména pak nekriticky pojímané zprávy od odsouzených, jakoby mu poněkud unikala podstata vězeňského prostředí, kde nelze postupovat bez náležitého ověření všech skutečností. To však mohlo vycházet jak z malé zkušenosti duchovního s tímto světem, tak i z řady konfliktů spojených s problematickým postavením evangelické církve v Monarchii a nevyjasněnými vztahy s katolíky.

Přes připomínku k někdy až přílišné horlivosti shledala rakouská justiční správa G. Jelínka v úřadu duchovního správce odsouzených za natolik kompetentního, že jej požádala o převzetí stejného úkolu v mužské trestnici na Mírově, ačkoliv tento ústav ležel mimo hranice jeho působnosti coby střítežského faráře. Prvním jednáním, jehož cílem bylo především zjištění, jestli by vůbec chtěl přijmout další práci ve vězeňství, pověřili na jaře roku 1877 ředitelství trestnice ve Valašském Meziříčí. Po kladné odpovědi učinilo další krok Vrchtní státní zastupitelství v Brně, které předložilo konkrétní nabídku podmínek dojíždění. Počítalo se s kompenzací nákladů na cestu vlakem ve druhé třídě, případně i jiným dopravním prostředkem, ovšem za předpokladu, že dodá podrobné vyúčtování. K tomu náleželo ještě stravné ve výši čtyř zlatých na den.³⁶²

Protože navrhovaný způsob financování G. Jelínkovi vyhovoval, plánoval zahájení výuky náboženství na Mírově po Letnicích uvedeného roku. Není zřejmé proč, ale z původně stanoveného termínu nakonec sešlo a první cestu odsunul až ke konci léta. Náhradní datum určil sám na 5. září, čemuž předcházela korespondence s Vrchtním státním zastupitelstvím ohledně zajištění všeho potřebného k tomu, aby mohl začít trestance vzdělávat v otázkách víry.³⁶³ Na rozdíl od Valašského Meziříčí ale nejsou k dispozici žádné archiválie přibližující jeho působení ve jmenované mužské trestnici. Zřejmé je pouze to, že na Mírov skutečně dojížděl, což dokládá i jeho odpověď na pozvání ke slavnosti položení základního kamene nového kostela v Jablůnce: *„...avšak lituji velmi, že se slavnosti této zúčastniti*

³⁶¹ Jan UHLÍK, F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století, Praha 1997, s. 33.

³⁶² SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, dopis Vrchtního státního zastupitelství z 12. 5. 1877.

³⁶³ Tamtéž, dopis Vrchtního státního zastupitelství z 31. 8. 1877.

nemohu, poněvadž na neděli padne a já hned příští pondělí míním do trestnice Mýrovské (sic!) na cestu se vydati."³⁶⁴

Detailní popis návštěv na Mírově je z důvodu absence pramenů nemožný, stejně jako přesné určení toho, kolikrát ročně v 70. a 80. letech 19. století do této trestnice dojížděl. Ve vztahu k četnosti výuky náboženství se nabízí jen jedna podstatně mladší zmínka, a to přehled evangelických bohoslužeb zajišťovaných roku 1908 reformovaným sborem v Olomouci. Tento dokument hovoří o čtyřech datech – 11. února, 5. května, 4. srpna, 3. listopadu.³⁶⁵ Informace je to zajisté důležitá, ale má jeden nedostatek. Vyplývá z ní totiž, že tehdy již tuto povinnost neměl na starosti G. Jelínek, ale olomoucký farář F. Prudký. Přesto je s vědomím obtíží doprovázejících snahy o zvýšení počtu vyučovacích hodin delikventek ve Valašském Meziříčí i velké vzdálenosti od Stříteže, pravdě nejbližším předpokladem čtvrtletní periodicita také v předchozím období. Program dne, kdy evangelický duchovní na Mírov zavítal, se očividně musel přizpůsobovat časové tísní. Nejspíš sestával jen z toho nejzákladnějšího katechismu, protože u vězněných není možné počítat s nijak zvláštními znalostmi v otázkách víry, a nepříliš rozsáhlé bohoslužby. Jestli zbyla chvilka pro osobní rozmluvy s trestanci, se můžeme jen dohadovat.

Předchozí odstavec přinesl i jeden poznatek k další otázce, jak dlouho G. Jelínek mírovskou trestnici navštěvoval. Prvním vymezením je výše uvedený rok 1908, doložený citovaným přehledem bohoslužeb. Případně by snad šlo uvažovat i o roku 1906, kdy samostatný olomoucký reformovaný sbor vznikl a jako zcela logické se jeví, aby farář Prudký zároveň převzal i tento úkol. Archivní výzkum ale prokázal, že tuto hranici je nutné pousnout ještě blíže k počátku 20. století. Dochované indexy korespondence Vrchního státního zastupitelství v Brně s ředitelstvím trestnic na Mírově a ve Valašském Meziříčí obsahují také záznamy o vyúčtování nákladů na dojíždění evangelických duchovních a židovských rabinů. V těchto krátkých poznámkách jsou dotyční uvedeni i jmenovitě, což umožňuje s jistotou potvrdit, že již roku 1903 výuku mírovských trestanců obstarával F. Prudký.³⁶⁶ Je to však jen nejstarší doklad změny osoby duchovního správce tohoto vězeňského ústavu, ovšem ne přesné časové určení toho, kdy k tomu zaručeně došlo.

Více informací o působení G. Jelínka jako duchovního správce na Mírově badatelská práce nepřinesla. Krátký přehled zachycených skutečností ale doplňuje obraz jeho činnosti počínání ve vězeňství. Jak již bylo řečeno, rakouská justiční zpráva si dobře uvědomovala svědomitost, s níž přistupoval k vězněným, což ale nijak nebránilo neustálému protahování jednání o proplácení cestovních nákladů ze strany ministerstva spravedlnosti. Snad i jako kompenzaci dlouholetých problémů proto po ukončení provozu ženské trestnice ve Valašském Meziříčí dostal

³⁶⁴ ÚA ČCE, f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno, kart. 22, dopis G. Jelínka superintendentovi z 28. 8. 1877.

³⁶⁵ SOkA Vsetín, f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-3/11, Pořádek evang. ref. služeb Božích v roce 1908.

³⁶⁶ MZA Brno, f. Vrchní státní zastupitelství Brno, kart. 700, kn. č. 140, index ke spisům trestnice Mírov a Valašské Meziříčí z let 1902-1904.

záslužné vyznamenání – rytířský kříž řádu Františka Josefa. O tomto rozhodnutí jej písemně informovalo brněnské místodržitelství 27. března 1913: „Seine k. und k. Apostollische Majestät haben mit Allerhöchster Entschlieszung vom 5. März 1913 dem evangelischen Pfarrer H. B., Senior Gustav Jelinek in Střitesch dass Ritterkreuz des Franz-Joseph Orden allergnädigst zu verleihen geruht.“³⁶⁷

Předáním ocenění za dlouholeté služby G. Jelínka jako evangelického duchovního správce v rakouských trestnicích byl pověřen Okresní úřad ve Valašském Meziříčí, jehož představený připojil k výzvě adresované na faru do Střítěže osobní blahopřání: „...o tom vyrozuměti s upřímným přáním, aby Vám dobrotivý Bůh dal z tohoto nejvyššího vyznamenání ještě řadu let v dosavadní tělesné i duševní svěžesti se těšiti a ku zdárné výchově lidu a jeho blahu stále působili.“³⁶⁸ Osobní převzetí proběhlo po předchozí písemné domluvě dne 8. dubna 1913 s tím, že vyznamenaný odmítl jakékoliv oficiální pocty a pouze podepsal příslušné dokumenty. V hlášení okresního úřadu o splnění zadaného úkolu se dochovala krátká zmínka dokládající skromnost, s níž k této poctě přistupoval: „...že na zvláštní odevzdání řádu nereflektuje.“³⁶⁹

Uznání za dlouholetou práci s odsouzenými v podobě záslužného řádu sice nebylo mezi osobami z církevních kruhů úplně rozšířené, ale zároveň nešlo o ojedinělou záležitost. Dokonce ani ve Valašském Meziříčí nezůstal G. Jelínek jediným držitelem vyznamenání. Ještě před ním získala podobné ocenění i jedna z Paulánek, sestra Eugenie Anna Palátová, která dostala Zlatý záslužný kříž. K její činnosti v trestnici se však nedochovaly žádné zprávy, jediným zdrojem informací je tak jen zpráva o úmrtí v dubnu 1908, z níž nelze vyčíst bližší údaje, až na navazující informaci, že řád byl po smrti jmenované protokolárně předán okresnímu soudu.³⁷⁰

Krátká zmínka o udělení záslužného vyznamenání G. Jelínkovi, k němuž došlo dva roky po uzavření ženské trestnice, představuje symbolickou tečku za kapitolou zabývající se jeho činností ve vězeňství. Není zřejmé, jak to vnímal on sám, ale bezpochyby nemohl tuto část svého života považovat za nevýznamnou epizodu. Dojíždění za odsouzenými do Valašského Meziříčí a na Mírov se bez ohledu na řadu potíží, které přiblížily předchozí odstavce, naplno věnoval déle než čtyřicet pět let, což je časový úsek zabírající téměř polovinu jeho dlouhého života.

³⁶⁷ SOkA Vsetín, f. Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 1367, kart. 19, úřední oznámení o udělení vyznamenání z 27. 3. 1913.

³⁶⁸ Tamtéž, informace Okresního úřadu ve Valašském Meziříčí o udělení vyznamenání z 1. 4. 1913.

³⁶⁹ Tamtéž, úřední záznam o předání vyznamenání G. Jelínkovi z 8. 4. 1913.

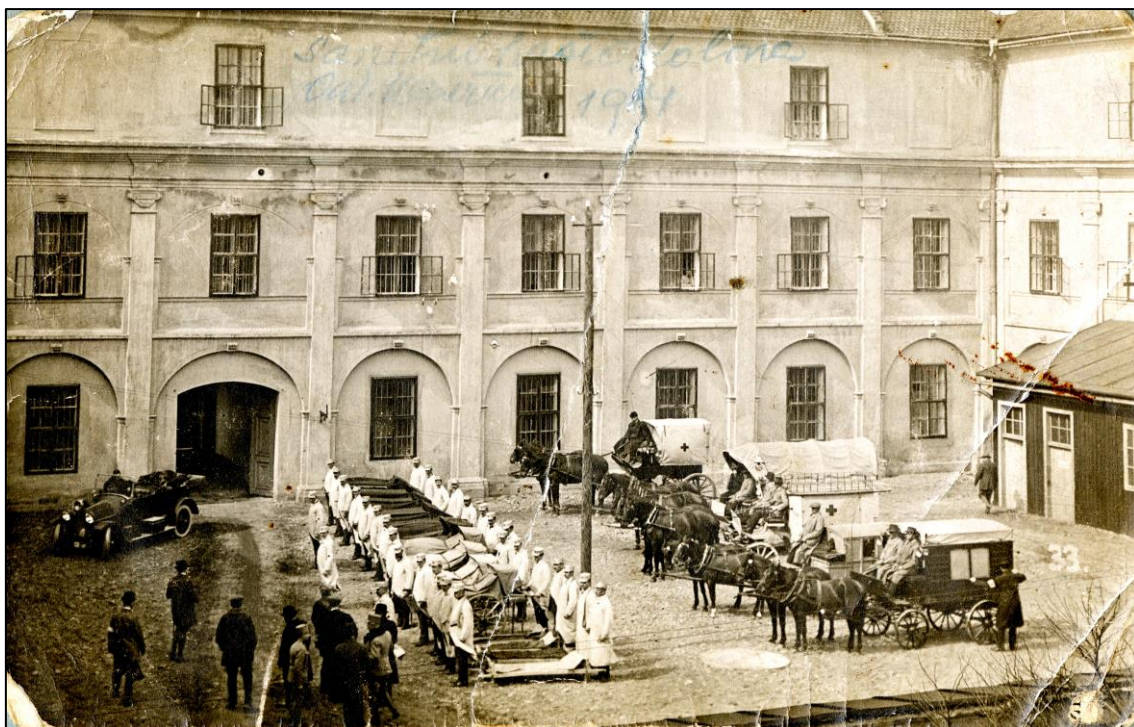
³⁷⁰ MZA Brno, f. Vrchní státní zastupitelství Brno, sign. M, kart. 699, korespondence ohledně úmrtí sestry A. M. Palátové z 1. 5. a 31. 5. 1908.

*Pohled na bývalou ženskou trestnici v letech I. světové války
(reprodukce: M. Langer, Muzeum regionu Valašsko)*

Nedatovaná pohlednice zámku Žerotínů a bývalé ženské trestnice (foto: Muzeum regionu Valašsko)

*Sanitní hasičská kolona na nádvoří zámku a bývalé trestnice přeměněné na vojenskou nemocnici v roce 1914
(foto: Muzeum regionu Valašsko)*

Interiér zámku a trestnice po přeměně na vojenskou nemocnici, 1916 (foto: Muzeum regionu Valašsko)

Bývalá trestnice ve Valašském Meziříčí v roce 1943 (foto: Muzeum regionu Valašsko)

Bývalá trestnice ve Valašském Meziříčí – současný stav (foto: archiv autora)

K. k.Statthaltereipräsidium
für Mähren.

Brünn, am 27. März 1913.

Z. 2128 Präs.

J e l i n e k Gustav, evang.ref.Pfarrer
und Senior in Stritesch;
Allerhöchste Auszeichnung.

z.Zl.68 prs., vom 27. Mai 1912.

3 Beilg.

OK. in Kammerdruck

An den Herrn

k.k. Statthaltereirat und Leiter der Bezirkshauptmannschaft

in

Wall. Meseritsch.

Seine k. und k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchster Entschliessung vom 5. März 1913 dem evangelischen Pfarrer H.B., Senior Gustav J e l i n e k in Stritesch das Ritterkreuz des Franz Joseph-Ordens allergnädigst zu verleihen geruht.

Von dieser Allerhöchsten Resolution werden Euer Hochwohlgeboren infolge Erlasses des Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 19. März 1913, Zl.3170/K.U.M., ex 1912, unter Anschluss der Dekoration samt Kanzleistücken zur weiteren Veranlassung mit der Einladung in Kenntnis gesetzt, den gleichfalls zuliegenden Rückstellungsrevers nach Unterfertigung seitens des Empfängers anher vorzulegen.

Für den Statthalter:

Informace o udělení řádu Františka Josefa G. Jelínkovi

(foto: MZA v Brně, SOKA Vsetín, OkÚ VM, inv. č. 1367, kart. 19, čj. 49/1913 pres.)

6. Krátká kapitola o rodině

Dalším tématem, které až na několik postřehů zůstalo úmyslně opomíjeno, je rodina G. Jelínka. Dosavadní kapitoly s výjimkou úvodních, zabývajících se dětstvím a studiem, podrobně popisovaly především jeho činnost jako duchovního evangelické reformované církve, takže roztržité krátké vsuvky zaměřené na soukromý život by jen těžko mohly poskytnout ucelenější obraz. Avšak ani samostatné zpracování této látky nemůže naplnit původní představy autora o detailním vylíčení osudů nejbližších příbuzných, což opět vyplývá z mnohokrát zmíněného nedostatku pramenů.

Minimum údajů se v pramenech dochovalo k manželce G. Jelínka. Jen z několika útržků vyplývá, že Emílie Jelínková byla dcerou libenického faráře Jana Šantrůčka a narodila se tamtéž dne 12. ledna 1840.³⁷¹ Nic jiného než datum jejího úmrtí se však už zjistit nepodařilo. Zemřela 22. prosince 1925, krátce před 86. narozeninami. Avšak tuto informaci nepřinesl archivní výzkum, ale objevení rodinného hrobu na hřbitově v Libenicích, kde je pochována.

Stejně tak o většině jejich dětí, kterých měli celkem šest, se nedochovalo příliš zpráv. Ve všech případech jsou známá jen jména a profese k roku 1912.³⁷² Nejstarší dcera, narozená ve Velké Lhotě roku 1866, se jmenovala Emílie. Byla soukromou učitelkou francouzštiny a na počátku 20. století pobývala dlouhodoběji v Innsbrucku. Zemřela dne 29. ledna 1957.³⁷³ Jako druhá přišla na svět 19. září 1867 Matylda, opět ve Velké Lhotě.³⁷⁴ I ona se živila jako pedagožka, vyučovala dívky ruční práce (tzv. industriální učitelka) ve Vsetíně.³⁷⁵ Zemřela několik let po svém otci 15. srpna 1936. Nejmladší z dcer byla Milada, narozená 6. března 1872 ve Stríteži. Ve 20. letech 20. století byla majitelkou prodejny Československé třídní loterie v Praze na Letné a roku 1930 se odstěhovala do Libenic.³⁷⁶ Zemřela pravděpodobně jako poslední z dětí G. Jelínka 6. října 1962 v Libenicích.³⁷⁷ Všechny tři dcery jsou na náhrobku uvedeny s příjmením Jelínková, proč je možné se domnívat, že všechny zůstaly neprovdány. Tuto možnost podporuje i uvedení jejich matky na rodinném hrobě jako Emílie Jelínkové, rozené Šantrůčkové.

První syn manželů Jelínkových dostal křestní jméno Jaroslav a před první světovou válkou pracoval jako asistent na poště v Bohumíně. Po něm následoval Gustav, pozdější obchodník ve Vsetíně.³⁷⁸ O nich se toho ale více zjistit nepodařilo. Naopak o třetím synovi Bedřichovi je toho známo nejvíce ze všech dětí G. Jelínka,

³⁷¹ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatelstva, sign. Jelínek Gustav*1838.

³⁷² SOkA Vsetín, f. Okresní úřad Valašské Meziříčí – presidiální spisy I, inv. č. 1367, kart. 19, dopis okresnímu hejtmánství z 26. 5 1912.

³⁷³ Datum úmrtí zjištěno na náhrobku v Libenicích.

³⁷⁴ NA Praha, citovaný pramen.

³⁷⁵ SOkA Vsetín, citovaný pramen.

³⁷⁶ NA Praha, citovaný pramen.

³⁷⁷ Datum úmrtí zjištěno na náhrobku v Libenicích.

³⁷⁸ SOkA Vsetín, citovaný pramen.

což vyplývá především z toho, že dosáhl nejvýznamnějšího postavení ze všech sourozenců. Celý život totiž pracoval u Živnostenské banky a dochoval se personální list mapující dopodrobna jeho kariéru.

Bedřich Jelínek se narodil 17. května 1875 ve Stříteži. Není zřejmé, jakého vzdělání dosáhli jeho bratři, ale on sám studoval nejprve nižší gymnázium ve Valašském Meziříčí a později obchodní akademii v Praze. To jasně předurčilo zaměření budoucí profesní dráhy. V pouhých devatenácti letech nastoupil roku 1894 jako praktikant u pobočky Živnostenské banky v Brně, kde nadále služebně postupoval. Zanedlouho povýšil na aspiranta a roku 1898 se z něj stal řádný úředník. V roce 1900 pak přešel na post likvidátora u brněnské filiálky. V té době již byl dostatečně zajištěn, takže roku 1905 mohl uzavřít sňatek s Boženou Tichou z Moravské Ostravy (nar. 25. 4. 1883).

Rok na to jej čekalo první stěhování spojené se služebními povinnostmi a další, tentokrát již dosti zásadní povýšení. Přijal místo prokuristy na pobočce v Prostějově. Na Hané a blíže rodnému Valašsku ale nesetřval dlouho. Již v roce 1908 jej přeložili do Lvova, nejprve jako účetního, leč zakrátko opět zastával post prokuristy. Pak následoval strmý vzestup – 1910 náměstek ředitele, 1911 pověřený ředitel (zatímní dirigent), 1912 ředitel filiálky ve Lvově. Před první světovou válkou se tak vypracoval na velmi vysokou společenskou pozici, v níž setřval až do odchodu na penzi. Ve složitém období prvních poválečných let ho služební povinnosti ještě krátce vázaly do Lvova,³⁷⁹ ale současně měl od roku 1914 hlášeno trvalé bydliště v Panské 7 na Novém městě Pražském.³⁸⁰

Někdy počátkem 20. let koupil blíže nespecifikovanou nemovitost v Říčanech, kde bezpochyby pobýval v říjnu 1920, což vyplývá z osvědčení Berní správy na Žižkově, doplňující žádost o vydání cestovního pasu.³⁸¹ Avšak přesnější datum určit nelze. V té době již působil na pražské pobočce Živnobanky, zprvu jako ředitel a od roku 1921 přešel do pozice prokuristy.³⁸² Ještě před změnou pracovní pozice dostal důležitý úkol, společně se třemi dalšími zaměstnanci zajistit přepravu do té doby blokových depozit na filiálkách banky v Praze a ve Vídni. V rámci zvýšení bezpečnosti mu měla být povoleno držení revolveru, jak dokládá korespondence s Policejním ředitelstvím v Praze: *„Poněvadž se jedná o převoz cenných papírů v milionových hodnotách, jest záhodno, abychom při tomto převozu dbali všech bezpečnostních opatření a postarali se též zejména o to, aby na této cestě osobní bezpečnost našich úředníků, kteří tento převoz obstarají, byla zajištěna. Považujeme proto za záhodno, aby shora zmínění pánové byli opatřeni pro svou osobní bezpečnost na této cestě kapesními zbraněmi, a aby jim v době pokud možno nejkratší byly příslušné zbrojní lístky vyhotoveny.“*³⁸³

³⁷⁹ A ČNB, f. Živnostenská banka, kn. č. ŽB/423, folio 97.

³⁸⁰ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatelstva, sign. Bedřich Jelínek*1875.

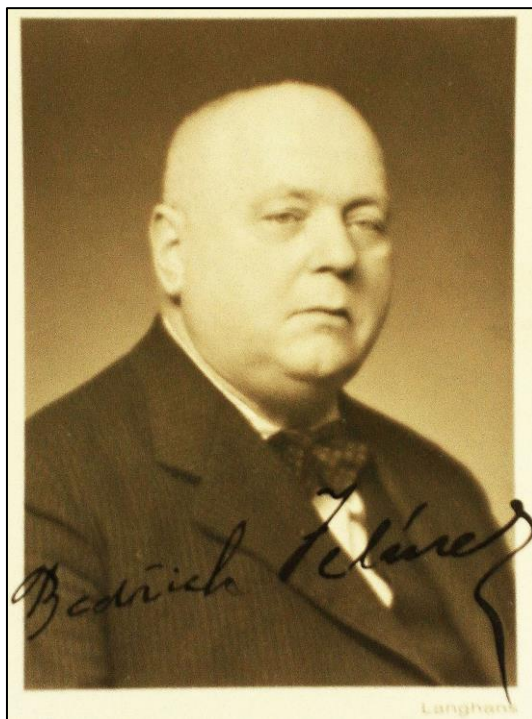
³⁸¹ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, všeobecná spisovna 1941-1950, sign. J1102/5 Bedřich Jelínek, kart. 1466, osvědčení k žádosti o vydání cestovního pasu z 29. 10. 1920.

³⁸² A ČNB, citovaný pramen.

³⁸³ NA Praha, citovaný pramen, žádost o vydání zbrojního pasu z 21. 10. 1920.

Ne konci roku 1920 navštívil B. Jelínek Vídeň minimálně dvakrát, ale později proti němu bylo vedeno disciplinární řízení kvůli nezjištěnému zanedbání povinností při přepravě cenných papírů. Následně obdržel písemnou důtku. Jednalo se však o jediný negativní záznam do personálního listu za celá dlouhá léta jeho práce v Živnobance. Do penze odešel po dalších více jak deseti letech práce v roce 1932.³⁸⁴ Ohledně osobního života je třeba doplnit, že se roku 1921 ještě jednou stěhoval, tentokrát do Jiráskovy ulice v Bubenči (dnes Eliášova).³⁸⁵ Se svojí ženou měl šest nebo sedm dětí, prameny úřední provenience se v tomto ohledu poněkud překvapivě rozcházejí. V pobytové přihlášce i personálním listu se shodně objevují následující jména: Vladimír, nar. 1906, Stanislav, nar. 1907, Božena (Beatrix), nar. 1909, Bohuslav (Gottlob), nar. 1910 a Jaroslav, nar. 1914. Navíc je v evidenci zaměstnavatele zmíněna Ludmila (1918), která však chybí v dokumentech Policejního ředitelství, kde je pro změnu uveden Václav (1914). B. Jelínek ovdověl roku 1928 a manželku přežil o dlouhých dvacet let. Zemřel 30. května 1948 v Praze, tedy zcela symbolicky ve chvíli, kdy bylo zřejmé, že nastává konec starých časů, do nichž bez větších pochybností patřil.

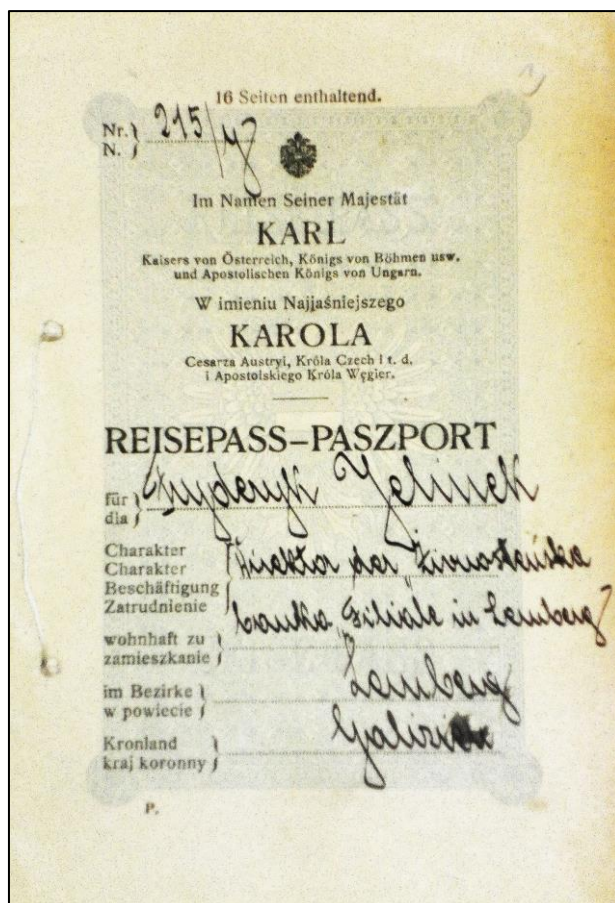
O rodině G. Jelínka není možné s ohledem na skromné množství objevených pramenů říci více. S výjimkou Bedřicha je to tak vlastně jen přehled těch nejzákladnějších životopisných dat, a to ještě ne ve všech případech. Je však možné, že kupříkladu k jeho synům Jaroslavovi a Gustavovi by bylo možné ještě vypátrat nějaké další informace v regionálních archivech.

Bedřich Jelínek (foto: NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha)

³⁸⁴ A ČNB, citovaný pramen.

³⁸⁵ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatelstva, sign. Bedřich Jelínek*1875.

Cestovní pas B. Jelínka (foto: NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha)

C. J. 4355

Popis osoby:

rok narození *1875*
postava *vyšší*
obličej *okrouhlý*
vlasy *prosedivající*
oči *modré*
ústá *rovné*
nos *normální*
zuby *zdravé*
zvl. znamení *žádná*

Vlastnoruční podpis
nebo přední potvrzení znamení ruky:
B. Jelínek

Policejní ředitelství v Praze

dává tímto *panu Bedřichu Jelínkovi;*
bydlícímu v *Dubenci, č. 436. Zimost. Gaudy.*

povolení nositi zbraň, a to: *jednu loveckou pušku a*
jednu zbraň. pistol. zák. držky.

na dobu *tří* let.

V *Praze*, dne *14. září* 1903.

Za policejního presidenta:
Jan

Povolení k nošení zbraně udělené B. Jelínkovi (foto: NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha)

7. Poslední léta života (1920-1931)

Po rozboru činnosti G. Jelínka jako vězeňského duchovního správce evangelických delikventek a krátkém shrnutí nevelkého objemu informací vztahujících se k jeho rodině zbývá již jen přiblížit poslední období jeho života, počínající odchodem do penze roku 1920. Je samozřejmé, že poté, co opustil úřad, musel uvolnit střítežskou faru pro svého nástupce. Avšak ještě před tím bezpochyby řešil otázku, kde bude bydlet v příštích letech. Uspokojivé řešení představovala možnost nastěhovat se k některému z dětí. Při rozhodování, koho z potomků požádá o pomoc, hrálo důležitou roli finanční a materiální zajištění každého z nich, neboť stárnoucí farář ve výslužbě nechtěl být nikomu příliš na obtíž. Jako logické řešení se proto jeví nastěhování k vysoce postavenému bankovnímu úředníkovi Bedřichovi.

Změna bydliště přinesla G. Jelínkovi ještě jednu nutnost, musel opustit rodné Valašsko, kde s výjimkou studií a četných pracovních cest, prožil celý život. To ve dvaasmdesáti letech představovalo neradostný až chmurný okamžik, který jej velmi zatěžoval, stejně jako jeho o necelé dva roky mladší ženu Emílii. Přesné datum stěhování do Říčan u Prahy, kde vlastnil blíže nespecifikovanou nemovitost jejich syn, není známo. Bez nejmenších pochybností tam ale manželé pobývali 15. března 1921, což dokládá doručení korespondence se synodním výborem ČCE již na novou adresu. Uvedená písemnost se dotýkala v jedné z předchozích kapitol zmíněného zajištění penzijního příspěvku. Jednání o tom, jakým způsobem bude tento problém vyřešen, tedy probíhala půl roku, což je poměrně dlouhá doba, kdy musel G. Jelínek spoléhat na dosavadní úspory či pomoc svých bližních. Nakonec bylo rozhodnuto, že seniorovi na odpočinku náleží 1400 korun ročně, počítáno samozřejmě zpětně od září 1920.³⁸⁶

Kdo však tehdy spravoval prostředky určené k zajištění důchodů pro evangelické duchovní ve výslužbě? Ještě několik let po vzniku Československa plnil tento úkol původní „Penzijní ústav evangelické církve augsburského i helvétského vyznání v Rakousku“. V červnu 1923 pak jeho závazky převzal na základě usnesení druhého synodu ČCE nový „Pensijní fond ČCE“.³⁸⁷ V konkrétním případě G. Jelínka zajišťoval včasné doručení čtvrtletně vyplácené částky Václav Miler,³⁸⁸ evangelický reformovaný farář z dosti vzdáleného Bošína ležícího na Nymbursku.³⁸⁹

Penzijní fondy evangelické církve ale pro G. Jelínka nebyly jediným zdrojem příjmů. Nezapomněl na něj ani sbor, o který dlouhá léta pečoval. Střítežské presbyterstvo a zastupitelstvo se již v červnu 1920 usneslo, že budou svému faráři po odchodu na odpočinek doživotně poskytovat 800 korun v pololetních lhůtách.³⁹⁰

³⁸⁶ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, dopis synodního výboru ČCE v Praze z 15. 3. 1921.

³⁸⁷ Tamtéž, potvrzení Penzijního fondu ČCE z 10. 3. 1931.

³⁸⁸ Václav Miler pobýval v Bošíně v letech 1900-1922. Poté odešel do Prahy, kde působil u synodního výboru ČCE.

³⁸⁹ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, dopis synodního výboru ČCE v Praze z 15. 3. 1921.

³⁹⁰ Tamtéž, výpis z protokolu z 19. 1. 1929.

Nadto mu náležela ještě „penze z milosti“ udělená rozhodnutím prezidenta republiky z dubna 1921, představující zásadní navýšení jeho důchodového zabezpečení. Ročně se takto přilepšil o další 3 000 korun vyplácených k prvnímu dni v měsíci poštovní spořitelnou. Avšak ani tato suma mu nepomohla v prvním období po zastavení aktivního platu v důsledku zproštění duchovenské služby, to je od 1. října 1920 do 15. března 1921. Jednak bylo o jejím poskytnutí rozhodnuto až po přidělení penze od ČCE a za druhé trvalo ještě několik měsíců, než se tato zpráva dostala oficiální cestou ke G. Jelínkovi. Prezident zemské politické správy v Brně jej o tom informoval dopisem datovaným až k 16. září 1921.³⁹¹ Tudíž teprve od té doby mohl počítat s pravidelným celkovým příjmem ve výši 5 400 korun ročně. Zpětné doplacení obou příspěvků ke dni odchodu do výslužby tak alespoň částečně kompenzovalo předchozí měsíce nejistoty.

Pro stárnoucího muže představovalo popsané hektické období spojené s ukončením dlouholeté práce duchovního, odchodem z Valašska a protahujícím se jednáním ohledně vyplácení penze, velmi vyčerpávající životní etapu. Přesto na něj zakrátko čekala další změna adresy. Již v září 1921 i se synem Bedřichem opustil Říčany a přestěhoval se do Jiráskovy ulice (dnes Eliášova ul.) v Bubenči (od 1. ledna 1922 součást Prahy).³⁹² Nemovitost nedaleko Prahy ale v rodinném majetku zůstala i poté, protože je pravděpodobné, že nadále sloužila jako letní byt ředitele banky.

K období po přestěhování G. Jelínka do Prahy se vztahuje také jedna událost, která nastiňuje, jak mu s přibývajícím věkem postupně ubývaly síly. Během února 1925 na Belcrediho třídě (dnes ulice Milady Horákové) probíhaly stavební práce související s výměnou kolejí elektrické dráhy, což v důsledku vytrhané dlažby velmi ztěžovalo pohyb chodců. Tehdy šestaosmdesátiletý Jelínek kvůli náročnému terénu a tmě, která již v půl osmě večer byla, ztratil orientaci, takže přehlédl nové kolejnice připravené k položení a zakopl. Upadl hlavou přímo na ně a ošklivě se poranil: „...utrpl tržnou ránu pokožky a podkožního vaziva na středě pravé strany čela délky 5 ½ ctm, hloubky 3 ½ ctm.“³⁹³ Zakrátko jej na četnické stanici ošetřil policejní lékař dr. Kratochvíl, který doporučil převoz do zdravotnického zařízení k další léčbě. Bedřich Jelínek proto svého otce nechal automobilem dopravit do sanatoria v Podolí, jež tehdy platilo za moderní a velmi luxusní nemocniční areál. Po necelém týdnu jej pak propustili do domácího ošetření.³⁹⁴

Ačkoliv může vyličená příhoda působit poněkud banálně, není její zařazení do této kapitoly samoúčelné. Důležitější než průběh celé události jsou totiž důsledky tohoto zakopnutí z dlouhodobého hlediska. Tehdy totiž vyšlo najevo, že v příštích letech bude potřeba věnovat péči o otce větší pozornost, než tomu bylo doposud. Veskrze úřední prameny nepřibližují to, jak se snažil situaci pracovně vyřídit

³⁹¹ Tamtéž, dopis politické správy v Brně z 16. 9. 1921.

³⁹² NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatelstva, sign. Jelínek Gustav*1838; Tamtéž, sign. Bedřich Jelínek*1875.

³⁹³ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, všeobecná spisovna 1921-1930, sign. J855/8 Gustav Jelínek, kart. 1339.

³⁹⁴ Tamtéž, hlášení u úrazu G. Jelínka ze 17. 2. 1925.

Bedřich vyřešit, ale nejspíš došlo k domluvě mezi sourozenci. Proto také dva měsíce po úrazu G. Jelínek v polovině dubna 1925 znovu změnil bydliště. Přestěhoval se do nepříliš vzdálené Čechovy ulice k nejmladší dceři Miladě, která se o něj poté starala v posledních letech života.³⁹⁵

Zkrátka na to ovdověl a jeho životní pouť se pozvolna uzavírala. Z dochované korespondence je patrná ztráta vitality a příchod závažných onemocnění. V květnu 1928 se zhoršila rovněž i finanční situace G. Jelínka, protože došlo k zastavení vyplácení penze udělené prezidentem republiky. Navazující prosbu adresovanou synodnímu výboru ČCE o udělení mimořádného příplatku k výslužnému už psala dcera Milada a sám Jelínek připojil jen podpis, který je smutným důkazem nastíněného blížícího se konce. Namísto dřívější energické parafy lze spatřit jen roztřesený rukopis unaveného člověka stojícího na konci sil.³⁹⁶ V dopisu synodní radě z března 1931 pak dcera doslovně uvádí, že píše v zastoupení nemocného otce, jehož podpis už chybí a je pouze jmenován jako žadatel.³⁹⁷

Ještě před tím se ale roku 1928 dožil významného jubilea, když dosáhl požehnaného věku devadesáti let. K tomuto výročí obdržel osobní blahopřejný dopis od synodního výboru ČCE: „...právě jsme se dozvěděli, že 14. října t. r. budete slavit své devadesáté narozeniny. Jest v tom jistě velká milost od Pána života, že Vám dopřál dožítí se tak vysokého věku. Prosíme, abyste přijal jménem celé naší církve naše upřímné blahopřání a srdečný pozdrav. Bůh pak sám posiluj Vás svojí milostí a budiž Vám oporou ve Vašem stáří.“³⁹⁸ To byl také poslední dopis týkající se jeho soukromých záležitostí, který je v archivech uložen. Zbývajících několik málo dokumentů už se zabývá pouze záležitostmi úředními.

Přestože byl G. Jelínek na počátku 30. let 20. století už stíhán závažnými zdravotními problémy, vyžadujícími spíše klid a odpočinek, potkalo ho ještě jedno stěhování, tentokrát však již opravu poslední. V druhé polovině září roku 1930 společně s dcerou Miladou opustil Prahu a odjel do rodiště své manželky, kterým byly během předchozích let hojně navštěvované Libenice u Kutné Hory.³⁹⁹ V této nevelké obci, k níž měl velké rodinné vazby, prožil poslední měsíce svého života. K tomuto období už ale nelze říci nic bližšího, jen to, že o něj až do konce pečovali jeho blízcí, především pak Milada. Zemřel v Libenicích dne 27. dubna 1931 v úctyhodném věku dvaadevadesáti let a pohřben byl na místním hřbitově.⁴⁰⁰

Úmrtí G. Jelínka samozřejmě nezůstalo bez povšimnutí církve, jíž zasvětil celý svůj život. Synodní výbor ČCE proto odeslal pozůstalým kondolenční dopis, v němž byla vyzdvížena jeho obětavá práce: „Zesnulý byl dlouhá desetiletí věrným služebníkem naší církve a jeho památka u lidu, mezi nímž pracoval, i v celé naší církvi zůstane dlouho

³⁹⁵ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatelstva, sign. Jelínek Gustav*1838.

³⁹⁶ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, žádost o penzijní příplatek z 25. 1. 1929.

³⁹⁷ Tamtéž, dopis z 2. 3. 1931.

³⁹⁸ Tamtéž, dopis synodní rady ČCE z 12. 10. 1928.

³⁹⁹ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatelstva, sign. Jelínek Gustav*1838.

⁴⁰⁰ ÚA ČCE, f. SR ČCE, personální spis G. Jelínka, parte G. Jelínka.

požehnanou.“⁴⁰¹ Až do března 1932 poté probíhalo jednání B. Jelínka se synodní radou ohledně doplacení penze jeho zesnulého otce za část roku 1930 a měsíce leden až duben 1931 v celkové výši 6 101 korun, které měly být součástí dědického řízení. Celou částku si nárokoval Bedřich jako náhradu pohřebních výdajů, které před tím zaplatil. Z příslušných dokumentů je mimo jiné patrné, že v té době byli na živu také všichni jeho sourozenci, kteří se museli vzdát nároku na poměrnou část uvedené sumy. O definitivním rozřešení otázek dědického řízení, které s ohledem na geografickou polohu Libenic připadlo k vyřešení notáři v Kolíně, se nedochovaly žádné další údaje.⁴⁰² Dopis z března 1932 je tak poslední připomínkou života G. Jelínka, jíž se podařilo v archivech objevit.

Policejní úřadní Komisařství v Praze-Bubenci:

*Guštar Jelínk, 86 letý evangel. farár v. r., bytem
Bubenci, c. p. 436 upadl dne 16. února 1925
v 1/2 8. hodině ráno v Belcrediho třídě v Kyjovské
a utrpěl krvavou ránu podbradky a podškrtnutí
prsna na střední pravostranný celek, velký 5 1/2 cm,
hloubky 3/4 cm.
Krvavé jiz. neurčité!
Krvavým vyžarováním licím ústovím ho v ornatoři
v Píblu.*

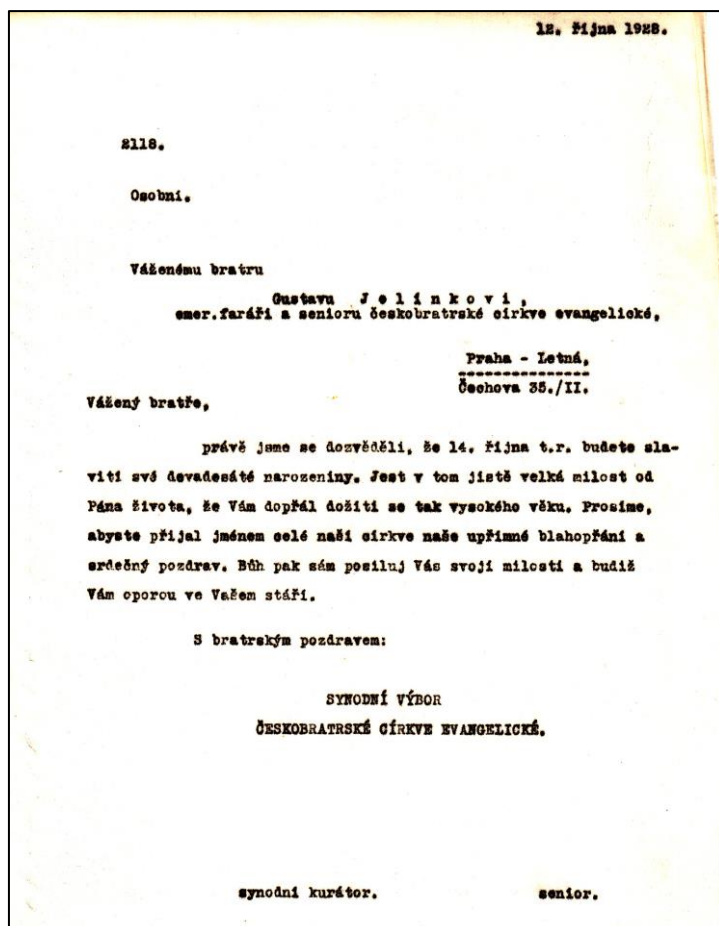
V Bubenci, dne 16. února 1925

*D. Kratochvíl
policejní velitel zvláštního odd.*

Zpráva o ošetření G. Jelínka po úrazu na Belcrediho třídě (foto: NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha)

⁴⁰¹ Tamtéž, dopis synodního výboru ČCE Bedřichu Jelínkovi ze 4. 5. 1931.

⁴⁰² Tamtéž, dopis synodního výboru ČCE Bedřichu Jelínkovi z 5. 3. 1932.

Blahopřání k 90. narozeninám zaslané G. Jelínkovi Synodním výborem ČCE
(foto: ÚA ČCE, f. SR ČCE)

Jestliže jsme pak zemřeli s Kristem,
věříme, že spolu s ním také živi budeme.
Epišt. sv. Pavla k Řimanům 6, 8.

Rekl Ježíš: Kdež jsem já, tuť i můj
služebník bude.
Ev. sv. Jana 12, 26.

Pánu života a smrti zalíbilo se z této časnosti k Sobě do věčnosti
povolati svého služebníka, našeho milovaného otce, dědečka, pradědečka,
bratra a strýčka, pana

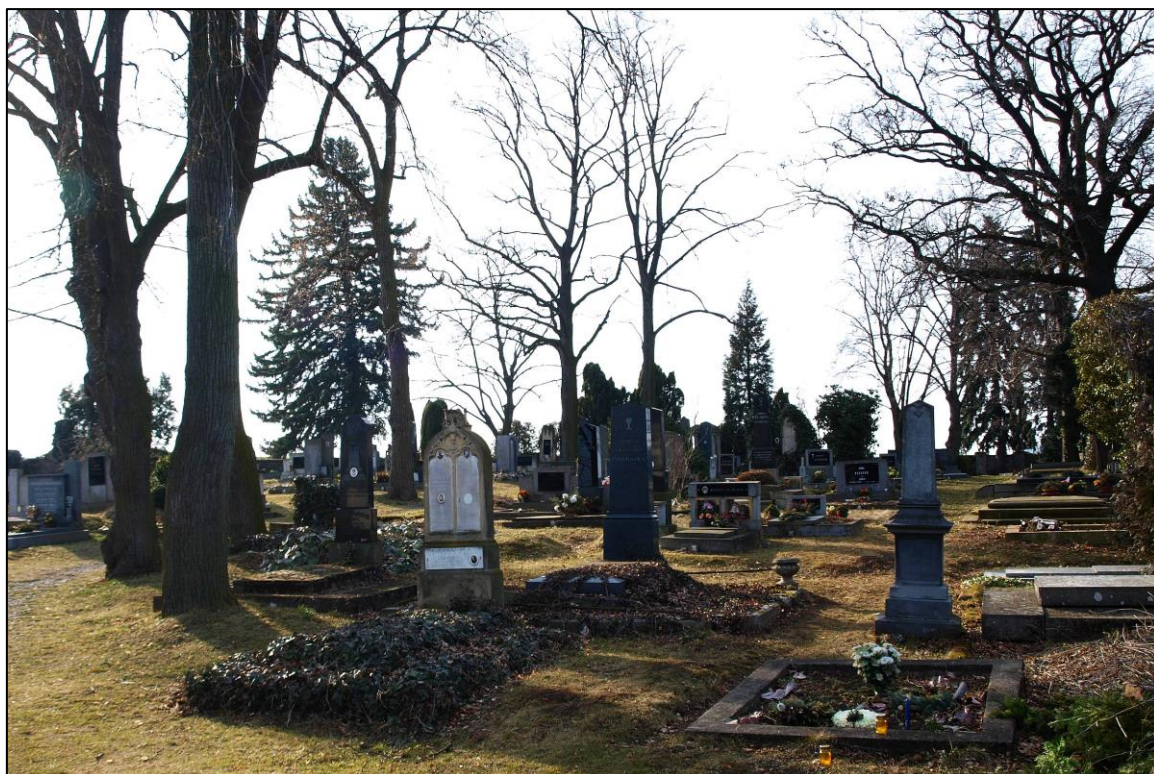
Gustava Jelínka,
českobratrského evang. faráře a seniora v. v.
ze Sítíteže nad Bečvou.

Zemřel v pondělí dne 27. dubna 1931 ve věku 92½ roku.
Pohřeb jeho konati se bude v Libenicích ve čtvrtek dne 30. dubna
o 2. hodině odpoledne.

Za truchlící rodinu:
Bedřich Jelínek,
syn.

Tiskem A. Hamle v Kolíně

Parte G. Jelínka (foto: ÚA ČCE, f. SR ČCE)

Hřbitov v Libenicích (foto: archiv autora)

Hrob G. Jelínka na libenickém hřbitově (foto: archiv autora)

8. Závěr

Pisatel kondolenčního dopisu měl pravdu v tom, že G. Jelínek dlouhá léta obětavě pracoval ve prospěch evangelické reformované církve. Jak vyplývá z kapitoly věnující se jeho práci s trestanci, někdy více než nezištně, jelikož na dojíždění do trestnic ve Valašském Meziříčí a na Mírově musel dlouhodobě doplácet z vlastních prostředků. Na druhou stranu se ale autor výše citovaného úryvku i hluboce zmýlil. Naznačuje totiž, že proto bude dlouhá léta v úctě vzpomínán.

Je sice pravda, že současné internetové stránky reformovaného sboru, u něž v letech 1864 až 1920 působil jako duchovní, věnují tomuto období několik odstavců, ale to je také jediná možnost, jak se dozvědět alespoň základní informace o životě G. Jelínka. Jinak z veřejného povědomí zcela zmizel. Všeobecně je příčinou to, že se po něm nezachovalo žádné rozsáhlejší dílo, jako tomu bylo kupříkladu u jeho přítele i oponenta J. Karafiáta. Ačkoliv neúnavně pracoval jako farář i senior, s největší pravděpodobností neoplýval větším literárním talentem nebo jej alespoň nikdy nevyužil a nepovažoval spisovatelskou činnost za důležitou. O to více ho však naplňoval údel duchovního, jemuž obětoval veškeré síly. Zároveň, a snad i právě proto, se v rámci Východního seniorátu stal osobností zaštiťující řadu kulturních počínů, ať již to byla stavba nového kostela v Přerově či zřízení alumnea ve Valašském Meziříčí.

Stejně tak v ohledu historie vězeňství jeho práce upadla zcela v zapomnění. Důvod byl stejný jako v případě předchozího veřejného života. Na rozdíl od velkého reformátora F. J. Řezáče nikdy nestudoval prostředí trestnic jako celek, neuvažoval o nových možnostech výkonu trestu ve smyslu penologickém a samozřejmě ani v tomto směru nepublikoval žádné články či rozsáhlejší studie. Při práci s odsouzenými ženami ve Vlašském Meziříčí a částečně i s muži na Mírově se striktně držel jejich duchovních potřeb a všeobecně velmi nekompromisně prosazoval dodržování předpisů upravujících náboženský život za mřížemi. V tomto smyslu také vnímal nápravu delikventů, kteří se měli polepšit, především na základě nalezení cesty k bohu. Zároveň je však patrné, že se s vězeňským prostředím nikdy zcela nesžil a pravděpodobně jej ani nikdy zcela nepochopil, což dokládají nezřídka velmi nekriticky pojímané stížnosti trestankyň.

Nepatřil tedy k lidem, kteří by přišli s novými přístupy k vězňům. Spíše, jak již bylo řečeno v úvodu, se snažil dbát na to, aby se život v rakouských trestnicích držel všech stanovených pravidel, a to jak ze strany odsouzených, tak i personálu. Je tedy zřejmé, že se tak těžko mohl zařadit mezi velká jména vznikající penologie, ale zůstal jen jedním z vězeňských duchovních druhé poloviny 19. století. Na rozdíl od některých z nich ale svoje úkoly plnil nad rámec stanovených povinností a nezastavila ho ani nutnost hradit nemalé cestovní náklady z vlastních prostředků. Tudiž ne velké činy, ale právě neúnavné a obětavé překonávání každodenních překážek ukazují, že se pro něj jeho práce stala více než posláním. Zaslouží si proto dnes větší pozornost a ne jen několik skromných odstavců v historii střítežského

sboru. Ostatně symbolickou poslední připomínku činorodého života G. Jelínka nepředstavuje pamětní deska či pomník ale pozvolna chátrající náhrobek na malém libenickém hřbitově.

Prameny a literatura

Národní archiv Praha:

- f. Správa Sboru nápravné výchovy, neuspořádáno, sv. 10, 11,
- f. Ministerstvo spravedlnosti – Rakousko, sign. II 15/3, kart. 78,
- f. Policejní ředitelství Praha II:
 - evidence obyvatelstva,
 - všeobecná spisovna 1921-1930, sign. J855/8, kart. 1339,
 - všeobecná spisovna 1941-1950, sign. J1102/5 B, kart. 1466.

Moravský zemský archiv v Brně:

- f. Vrchní státní zastupitelství Brno:
 - kart. 699, 700,
 - kn. č. 140-142.

Státní okresní archiv Vsetín:

- f. Okresní úřad Valašské Meziříčí – presidiální spisy I, inv. č. 1367, kart. 19,
- f. ČCE Střítež n. Bečvou, sign. R-III-C-1/1, sign. R-III-C-3/11,

Ústřední archiv Českobratrské církve evangelické:

- f. Synodní rada Českobratrské církve evangelické, personální spis G. Jelínka,
- f. Moravská superintendence helvétského vyznání (h. v.), neuspořádáno, kart. 29, 30, 31, 62, 64,
- f. Východomoravský seniorát, neuspořádáno h. v., kart. 18, 22, 23, 35,
- Sbírka obecných nařízení církevních cí. kr. evang. Vrchní rady augšb. a helv. vyznání, sešit II, ročník VII, Vídeň 1880.

Archiv České národní banky:

- f. Živnostenská banka, kn. č. ŽB/423.

Kabinet dokumentace a historie Vězeňské služby ČR:

- Domácí řád pro c. k. mužskou trestnici v Praze, 1889,
- Hausordnung für die Jugend-Abteilung der k. k. Weiberstrafanstalt in Řepy, 1907,

Otakar BRÁZDA, *Josef Arnošt Ryba – profesor očního lékařství*, in: Zdravotnické noviny [online], <http://www.zdravky.cz/zpravodajstvi/lekarske-listy-plus/josef-arnost-ryba-profesor-ocniho-lekarstvi>

Karel TIEFTRUNK, *Dějiny Matice české*, Praha 1881, [online], <http://texty.citanka.cz/tieftrunk/dmc1-1.html>

Martin ŽAMBOCH, *Příběh obyvatel vsi Růžďka*, [online], <http://www.ruzdka.cz/informace-o-obci/historie/>

Farní sbor Českobratrské církve evangelické ve Stříteži nad Bečvou a v Rožnově pod Radhoštěm, [online], <http://stritez.evangelnet.cz/node/16>

Gustav-Adolf-Werk e. V. – Diasporawerk der evangelischen Kirche in Deutschland [online], <http://www.gustav-adolf-werk.de/chronik.html>

Evangelická škola Libenice [online], <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libenice/evangelicka-skola>

ČCE Leskovec, [online], <http://cce.leskovec.eu>

Historie farního sboru v Javorníku [online], <http://javornik-nad-velickou.evangelnet.cz/historie>

Historie sboru ČCE Zádveřice-Raková [online], <http://cce.zadverice-rakova.cz/index.php/historie>

Historie sboru ČCE Liptál [online], <http://liptal.evangelnet.cz/>

100 let ČCE, [online], <http://www.nase-reformace.cz/2018-2/100-let-cce/>

Kaple byla původně jízdnou [online], <http://www.valasskemezirici.cz/doc/26113/>

Marcela BRABENCOVÁ, *Konfese-profese-společnost. Karel Alois Vinařický (1803-1869) a jeho doba*, diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2012.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Dušan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2007.

Jan KARAFIÁT, *Paměti spisovatele Broučků IV., Doba a práce – A. Dvacet let na Valašsku*, Praha 1923.

Jan KRBA, *Evangelické alumneum a modlitebna ve Valašském Meziříčí*, in: Valašsko 1/2005, Vsetín 2005.

Aleš KÝR, *Působení duchovních a řeholníků v historii českého vězeňství*, in: Historická penologie 1/2013, Praha 2013.

Victor LEITMAIER, *Österreichische gefängniskunde mit berücksichtigung des ausländischen gefängniswesens: Ein leitfaden für gefängnisbeamte und candidaten des strafanstaltsdienstes*, Wien 1890.

Jana MACHAČOVÁ, *Tendence vývoje mezd dělnictva 1848-1914. Srovnání tzv. starých a nových průmyslových oblastí českých zemí*, in: K hospodářským a sociálním dějinám 19. a 20. století I., Opava 1991.

Zdeněk R. NEŠPOR, *Bible českých evangelíků v „dlouhém“ 19. století*, in: Historie – otázky – problémy, roč. 6, č. 2/2013, Praha 2013.

Kristýna PICHLÍKOVÁ, *Písecké gymnázium v letech 1778-1850*, diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2009.

Ester PUČÁLKOVÁ, *Život a dílo superintendenta Ferdinanda Císaře*, bakalářská práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v roce 2009.

František Josef ŘEZÁČ, *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, 1852 (reprint: České vězeňství, č. 4 a 5/1995, Praha 1995, příloha).

Pavel SCHREIER, *Naše dráhy ve 20. Století*, Praha 2010.

Jan TOUL, *Jubilejní kniha česko-bratrské evangelické rodiny*, České Budějovice 1931.

Jan UHLÍK, F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století, Praha 1997.

Valašskomeziříčské starožitnosti II, Milan ORÁLEK (ed.), Valašské Meziříčí 2011.

Časopis katolického duchovenstva, ročník 1872, číslo 3, s. 239, Praha 1872.

Nařízení státního ministerstva č. 42/1861 ř. z., jímžto se prozatím pořádá vnitřní zřízení evangelické církve.

Výnos ministerstva kultu a vyučování č. 5705 z 28. 6. 1869.

Zákon č. 41/1861 ř. z., jímžto se pořádají záležitosti církve evangelické.

Zákon č. 43/1872 ř. z., jenž se týče vykonávání trestů na svobodě ve vazbě o samotě a zřizování komisí pro vykonávání trestů.

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník.

Dosud vyšla čísla časopisu jsou k dispozici na internetových stránkách:

<http://akademievscz.cz/?m=6&s=7&typ=sub>
<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224/>

KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR

Soudní 1672/1a, P.O.Box 3, 140 67 Praha 4

Redaktor: PhDr. Ondřej Hladík

Telefon: +420 244 024 711

Fax: +420 244 024 713

E-mail: historicka.penologie@seznam.cz